POLYMATHIA SEU AD MULTIPLICEM SCIENTIARUM NOTITIAM BREVIS METHODUS, &...

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
11
G
1

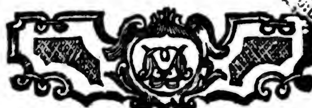
POLYMATHIÆ
SEU
Ad Multiplicem Scientiarum Notitiam
Brevis Methodus, & Accurata

QUAM

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO
D. BALTHASSARI
ODESCALCHIO
CERITUM DUCI
SAC. CÆS. IMP. MA. CUBICULARIO
REG. ORD. S. STEPHANI
IN HUNGARIA COMMENDATARIO

FRANCISCUS ROBERTI
O. D.

ROMÆ MDCCLXXXIII.

Ex Typographia Archangeli Casaletti
in Ædibus Maximi.
Superiorum Permissu.

Excellentiſſime Princeps, ac Domine.

A Deo ſolemnis eſt ætate hac noſtra eorum, qui opus aliquod litterarium typis committunt conſuetudo Patronum ſibi aliquem Dignitate, & Fama conſpicuum ad ſciſcendi, quo veluti clypeo ad obtrectantium tela obarmentur, & operi pretium concilient, ac vitæ diuturnitatem, ut qui ſecus faxint, niſi per ſe ipſi Clariſſimi ſint ac ſpectatiſſimi, vereantur, (quæ tempo-

rum calamitas eſt) ne uix in ſcenam producti ſcenica dicacitate inceſſantur, & ſalutata vix luce oblivionis non ſemper meritæ, tenebris obvoluantur, Id ærumnæ ſi cui umquam Scriptori, mihi multo timendum magis, ſi meas haſce lucubratiunculas uulgare auſim nullius Mæcenatis nomine communitas; Neque enim adeo luſcus ſum, quin plane videam quantulam in quanta doctiſſimorum omne genus voluminum copia poſſint & ſibi, & mihi laudem polliceri. Ades igitur trepido, ac de me valde ſollicito, ades, inquam, in tempore, Balthaſſar Princeps opibus, genere, virtute, amœnioribus æque litteris, ac ſeverioribus ſpectatiſſime, cuius ego Patrocinium laboribus hiſce meis non tam imploravi ſupplex, quam felix nactus ſum, atque expertus: Vix enim ad aures perlatum eſt tuas votorum meorum ſummam eſſe, ut vulgandas a me Diſquiſitiones nonnullas in adoleſcentium ſtudioſorum gratiam conſcri-

billa-

billatas tuo nomini, ac tibi nuncuparem, quum pro eo, quo pulchre inflammaris ſtudio litteras ac litterarum cupidos promovendi (cuius rei argumento præ cæteris luculentiſſimo eſt Nobilis OCCULTORUM Academia, quam in ædibus ipſe tuis ad fovendam, acuendamque doctorum hominum ſolertiam, atque induſtriam celebras, nec honeſtas modo præſentia, quam exemplo præluces) vix inquam ad aures perlatum eſt tuas, quod maxime optabam, quum & votis benigniſſime annuiſti, & me demiſſe accedentem humaniſſime, quod ſingulare, ac proprium tuum eſt, excepiſti, & probari tibi non mediocriter laborem meum, atque operam ſignificaſti; quo factum eſt, ut eſſe iam aliquid tuo me iudicio putarem, qui tenuitatis adhuc meæ cancellis detentus, ac veluti incluſus, meque, & mea proferre in lucem vix auſim. Tantam igitur humanitatem in tanta Generis amplitudine, & quod caput eſt Diſciplinarum cognitione demira-

tus primum (hoc enim primum maximis rebus officium iure debetur), dein ausibus meis conciliare conatus sum. Conatus autem? immo vero vix affari, rogare vix opus fuit, ut opellam hanc meam tuo nomine honestares, tuo auspicio foveres, atque elegantioribus etiam typis dignam existimares. Video quidem, Balthassar Princeps amplissime, quam periculosæ plenum opus aleæ subeam qui tam multiplicem disciplinarum varietatem, ac doctrinarum tam angustis operis huiusce mei finibus veluti Oceanum angusto sinu velim circumscribere; verum & in tyronum gratiam scribenti, & aliorum Scriptorum exempla Doctissimorum insistenti dabitur facile venia, præsertim si tanti Viri, ac Mæcenatis tam acris iudicii non solum approbatio, sed & numen accesserit. Eius enim Viri iudicium accesserit, qui quo laudandus magis hoc laudum est negligentior, qui, quum rideant omnia circum bellissime fortunæ bona, ac naturæ

adeo

adeo florentiſſimo rerum ſtatu non extollitur, ut omnia infra ſe poſita cenſeat, præter virtutem, ac bonarum artium poſſeſſionem; qui pro ſe illud uſurpare merito poſſit, quod apud Poetam Ulyſſes eum Aiace de Achilleis armis contendente (1) *Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipſi, vix ea noſtra voco*. Atque hoc illud in cauſſa eſt Princeps Ampliſſime, cur de Gentis tuæ præſtantia, deque Maioribus tuis tota paſſim Europa domi, belliqne Clariſſimis, de Magiſtratibus, de Legationibus, de gratia apud Reges, ac Cæſares, de Syrmii Principatu, de Equeſtrium ordinum inſignibus conſulto hic dicere abſtinuerim: Primum enim malui ſilere prorſus, quam pauca dicere; neque enim in tam brevi ad dicendum ſpatio potuiſſem pro rei dignitate longius excurrere: deinde ea narrarem, quæ norunt omnes, vel e trivio, tot vulgata linguis, tot litteris conſignata: denique iſthæc pluribus

(1) Ovidius Metamorph. Lib. XIII.

commemorando ea ipsa de re modestiæ tuæ minime gratus accederem, qua benevolentiam conciliare mihi tanti Mæcenatis oportuit. Itaque non te pluribus Princeps Amplissime detinebo, sed imparem omnino tenuitatem meam laudum tuarum magnitudini aperte professus de humanitate in me tua gratias ago, habeoque immortales, illud a Bonis Superis enixe rogans, ut diutissime Te incolumem, florentemque servatum velint ad Nobilissimæ Gentis tuæ, ad Urbis, ad Orbis præsertim Litterarii fælicitatem, ac decus. Vale.

IM-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Rmo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro,

Franciscus Antonius Marcucci ab I. C. Patr. Constant. Vicesg.

APPROBATIO

POlimathiæ Pars Secunda, quam Iussu Rmi P. Mamacchi S. P. A. Magistri lubentissime perlegi: est illa quidem ut spondet Cl. Author, brevi, & accurata Methodo digesta, sed quæ complectitur, omnia sunt insimul apprime utilia, & Studiosæ Iuventuti propemodum necessaria: Plana hic sternitur via tuto dignoscendi, quæ Spissis alioquin obvolvuntur tenebris, verisimiliora Vetustatis Monumenta. Dignam propterea arbitror, ut prælo subjiciatur, & publici Iuris fiat.

Dabam in Conventu Iesu Mariæ De Urbe Die 1. Augusti 1783.

Fr. Dominicus Nicolaus Augustinensis Excalc. Sac. Indicis Cong. Consultor.

QUæ in secundo volumine suo, cui titulus est *Polymathiæ, seu ad multiplicem scientiarum notitiam brevis Methodus & accurata* Cl. Auctor prosequi-

quitur, non modo ad veras orthodoxæ fidei, morumque regulas exactas plenissime sunt; sed omnia etiam eleganter, copiose, solide tractata conspiciuntur. Itaque publica typorum luce, si quorum intereſt videbitur, dignissimum censeo.

Dat. Romæ Id. Decembris 1783.

Bernardinus Famiani.

IMPRIMATUR,

Fr. Thomas Maria Mammachi Ordinis Præd. Sacri Palatii Apostolici Magister.

AMI-

AMICO LECTORI.

EN tibi Candide Lector Polymathiæ nostræ Partem alteram quæ Leges Historiæ, nec non Historicorum celebriorum iudicium habet fortasse non improbandum: Illud siquidem hic retulimus, quod & Sapientiores Critici, & doctorum hominum coetus de ipsis senserunt, quod sane nostris firmavimus observationibus; in iis tamen non exactam omnino chronologiam qua scilicet floruerunt ætate observavimus, alterum alteri præposuimus, operum potius rationem habentes, quam Auctorum: Historicis porro addere visum est Antiquorum Numismatum notitiam quippe quam ad historiam illustrandam, rerumque veritatem assequendam plurimum predesse cognovimus. Ego tandem auream Augustini sententiam huc in rem meam candide Lector derivabo: Ego, *inquit ille*, (1) fateor me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt: unde si aliquid vel incautius, vel indoctius a me positum est, quod non solum ab aliis, qui videre id possunt merito reprehendatur; verum

(1) Epist. 243. alias 7. Ad Marcellinum.

rum etiam a meipſo, quia & ego ſaltem poſtea videre debeo, ſi proficio: nec mirandum eſt, nec dolendum; ſed potius ignoſcendum, atque gratulandum, non quia erratum eſt, ſed quia improbatum. *Vale*.

I N D E X

Capitum, & Paragraphorum.

C A P U T I.

§. III.

Quam

Quam ego in aliorum ſententiis, ac ſcriptis iudicandis mihi ſumpſi libertatem, eamdem ſibi in me ſumant omnes eos oro, atque obteſtor quorum in manus iſta venient. Nam illi promptius me monebunt errantem, quam ego manentes ſequar.

Grotius Proleg. de Iur. Bel; & Pac.

POLYMATHIÆ

PARS SECUNDA.

E peculiaribus facultatibus acturi in præſens, quod anno ſuperiore Parte Prima ſpopondimus, ex iis placet ordiri, quæ & magis delectant, nec altam exigunt aliarum ſcientiarum indaginem, deinceps de aliis.

CAPUT I.

De Hiſtoriæ, & Hiſtoricorum Dotibus.

§. I.

Canones proponuntur, quibus, num Hiſtoria ad rerum fidem ſcripta ſit, dignoſci facile poſſit.

AB Hiſtoriæ Utilitate commendanda libenter abſtineo, quum de ipſa plura dixe-

rint Summi Viri (*a*); de Hiſtoricorum potius dotibus, ut Inſtituti noſtri fert ratio, ediſſeram paucis (*b*).

Opti-

(*a*) *Hiſtoria*, inquit Tullius (1). *Teſtis Temporum, Lux veritatis, Vita memoriæ, Magiſtra vitæ, Nuncia vetuſtatis*, *qua voce niſi Oratoris immortalitati commendatur?*

Per Hiſtorias veteres, ait Baſilius Imperator Leoni filio (2) *ire ne recuſa: ibi enim reperies ſine labore, quæ alii cum labore collegerunt: atque illinc hauries & Bonorum virtutes, & Improborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea converſiones: Mundi huius inſtabilitatem, & Imperiorum præcipites caſus, & ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia &c.*

De hac erudite, ſapienterque ſcripſerunt David Chritœus (3) Chriſtophorus Pezelius (4), Simon Grinœus (5) Sebaſtianus, Foxius (6) Franciſcus Robertellus (7).

(*b*) Quæ de Hiſtoria, & Hiſtoricis dicemus deinceps de Diariis quoque, Kalendariis, Annalibus, eorumque Auctoribus dicta volumus.

Dia-

(1) Lib. 2. de Orator. §. 9.
(2) Κεφάλαια παραινετικά.
(3) De Lectione Hiſtoriarum recte inſtituenda.
(4) Oratione habita Wirtembergiæ.
(5) Epiſt. de Hiſtor. Utilit.
(6) De Inſtitut. Hiſtor.
(7) De ſcribend. Hiſtor.

Optimi Hiſtorici characteres præcipui erunt Diligentia, Prudens Iudicium, & Veracitas. Is igitur qui accuratus fuerit in factis colligendis, ut nihil diligentiæ omiſerit; Prudens in examinandis, ut vera a falſis ſecreverit: Verax in exponendis, ut rem neque auxerit, neque minuerit, profecto fide dignus Hiſtoricus erit habendus. Thucydidem, Polybium

Diarium, ſeu Ephemeris teſte Gellio (1) eſt narratio eorum, quæ ſingulis diebus accidebant, Kalendarium, eorum quæ menſibus ſingulis, Annales rerum præteritarum narratio.

Maximum tamen Annales inter, & Hiſtoriam diſcrimen ſtatuitur apud Gellium (2), quod illi ſcilicet quid factum ſit quoque anno referant: Hæc & rerum cauſſas, & hominum conſilia, aliaque adjuncta exponat.

Fuſius utrumque, & luculentius Tullius de Oratore (3) deſcribit: *Erat enim*, ait (4), *Hiſtoria nihil aliud niſi annalium confectio, cujus rei memoriæque publicæ retinendæ cauſſa ab initio Rerum Romanarum uſque ad P. Mucium Pontificem Maximum res omnes ſingulorum annorum mandabat litteris Pontifex Maximus, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi: poteſtas ut eſſet Populo cognoſcendi. Ii qui etiam nunc*

(1) Noct. Attic. lib. 5. cap. 18.
(2) Ibid.
(3) Lib. 2.
(4) Lib. 2. §. 12.

bium, Dionysium Halicarnasseum his ornatos Dotibus agnoscunt eruditi (*a*).

Hunc in modum suam se scripsisse Historiam iactitat Tacitus (1) *Veritas*, inquit, *pluribus modis infracta: primum inscitia Reipublicæ, ut alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio adversus dominantes, neutris ve-*

nunc annales maximi nominantur. Hanc similitudinem scribendi multi secuti sunt, qui sine ullis ornamentis monumenta solum temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerunt.

Loquens vero de Historia (2) *Rerum ratio*, ait, *ordinem temporum desiderat, Regionum descriptionem: vult etiam, quoniam in rebus magnis, memoriaque dignis consilia primum, deinde acta, postea eventus expectantur: & de consiliis significari, quid Scriptor probet: & in rebus gestis declarari non solum quid actum, aut dictum sit; sed etiam quomodo: & quum de eventu dicatur, ut caussæ explicentur omnes vel casus, vel sapientiæ, vel temeritatis, hominumque ipsorum non solum res gestæ; sed etiam qui fama, ac nomine excellant, de cuiusque vita, ac natura. Verborum autem ratio, & genus orationis fusum, atque tractum, & cum lenitate quadam æquabili profluens sine hac iudiciali asperitate, & sine sententiarum forensium aculeis, persequendum est.*

(*a*) Vide quæ sequenti §. de his referemus fusius.

(1) Lib. 1. Hist.

(2) De Orator. Lib. 2. §. 15.

vera posteritatis inter infensos, vel obnoxios, sed ambitionem Scriptoris facile aversfuris, obtrectatio, & livor pronis auribus accipiuntur: quippe adulationi fœdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest: Mihi Galba, Otho, Vitellius nec beneficio, nec iniuria cogniti: dignitatem nostram a Vespasiano incohatam, a Tito auctam, a Domitiano longius provectam non abnuerim, sed incorruptam fidem professis nec amore quisquam, & sine odio dicendus est.

An autem, quæ tam prolixe pollicetur, plane præstiterit, videant eruditi, quos inter de Taciti iudicio minime convenit, ut §. sequenti dicemus.

Zosimus certe ab his Historiæ legibus longe discessit, quippe qui odio plusquam Vatiniano Theodosium Magnum odisse videatur, dum illum a voluptate, mollitieque Imperium cœpisse refert, Theatris, Circensibus Ludis, atque magnificis cœnis addictum exhibet, dum socordem, nec non Libidini frœna laxantem describit; Quum contra præter Paulinum, & Ambrosium, ex Ethnicis etiam Historicis Aurelius Victor (1) Themistius (2)

(1) In Theodos. (2) Orat. 5.

Symmacus (1) summopere eum commendant.

Ut autem de Historico, quem habet in manibus Criticus noster sententiam ferre sapienter possit, præ oculis habeat, quæ hoc loci subjicimus.

Canon I. Diligens non erit Historicus, si ea omiserit, quæ alii Synchroni primæ notæ viri scripserunt. Peccavit in hoc Cornelius Tacitus, qui loquens de Claudio dilatante Pomœrium asserit a nullo alio auctum fuisse præterquam a Sylla, atque Augusto, quum Syllam inter & Augustum illud auxerit Julius Cæsar, ut aperte testantur Tullius (2), Dio (3), Gellius (4), aliique.

Canon II. Si quæ legit, quæque audit sine delectu in unum copulata scribat Historicus, Prudentis characterem non præsefert: Ex hac parte Critici Plinium carpunt, qui ex pluribus auctoribus non rite examinatis suos libros confecit: *Fabulatur*, inquit Purchotius (5) *suo more Plinius Lib.* 10. *Nat. Hist. cap.* 62. *Viperæ marem caput in fœminæ os inserere*, *quod*

(1) Lib. 2. epist. 13. ad Flavianum Gentilem.
(2) Ad Attic. lib. 1.
(3) Lib. 44. Hist.
(4) Lib. 13. cap. 14.
(5) Lib. 4. Phys.

quod illa voluptatis dulcedine abrodat eamdem tertia post die intra uterum catulos excludere ait, qui quum tarditate sint impatientes matris latera perrumpunt, & patris necem, occisa matre, ulciscuntur. Quod falsum ex suis observationibus deprehendit Lutetiæ Parisiorum Moses Caras Pharmacopœus Regis, cujus extat elegans Tractatus de Viperis. Refert item (1) Puerum quemdam annos septem, & quinquaginta dormiisse. Plinium in hoc superavit Ctesius Gnidius, quem ac ingenio etiam plurima scripsisse fabulosa notat Plutarchus, ut infra dicemus.

CANON III. Historicus non erit verax, si rem aliunde & ipsi notam prætereat: Exemplum suppeditat Historia Sallustii, in qua ipse, Catilinaria Coniuratione narrata, gratias a Senatu Ciceroni actas pro detecta coniuratione, & pro Liberata Patria, & ipsum singulari titulo *Patris Patriæ* salutatum, supplicationem decretam, aliosque summos honores invide prætermisit.

Item si rem veram narret ita, ut eam ex omissis adiunctis aliter interpretari valeat Lector: Sic Tacitus ut Vespasianum suum Di-

(1) Lib. 7. cap. 52.

vinum hominem diceret, cœco visum restituisse commemorat, quod & alii narrant Historici; At id ætatis Apollonium Tyanæum præstigiatorem eximium Vespasiano coniunctissimum Alexandriæ cum Vespasiano eodem tempore degentem, ut ex Philostrato novimus (1), cuius arte magica id accidit, ait Baronius (2), versute præterit.

Validius erit argumentum contra Historici veracitatem, si facile caussa adduci possit, cur rem Falsam narraverit, vel Adiuncta omiserit, vel aliud quidpiam reticuerit: ut in positis exemplis, simultatem cum Tullio id temporis exercebat Crispus Sallustius, mirum idcirco non est, si eius gloriæ detrahere conabatur silentio. Ex Vespasiano Familiæ suæ dignitatem cœpisse Tacitus ipse, ut supra retulimus, affirmat: En Assentationis Caussam.

Hæc omnia paucis expressit Tullius (a) paulo

(a) *Quis nescit*, ait (3) *primam esse Historiæ legem, ne quid falsi dicere audeat? deinde, ne quid veri non audeat? Ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo: Ne qua simultatis*.

(1) Lib. 5. Hist.
(2) Ad Ann. Chr. 71. §. IV.
(3) Lib. 2. de Orator. §. 15.

lo fusius Lucianus (a).

Canon IV. Suspenso animo legendus is, qui non simplici narratione res gestas commemorat, sed ubique factorum interpetrationem, caussarum coniectionem, explorationem animorum interiicit: Is quippe non Historicum, sed Vatem, Iudicem, atque Interpetrem agit, & non quæ acciderunt, sed quæ accidisse cupit Lectorum animis insinuare studet: ex his reprehenditur a nonnullis Claudius Fleury ut fusius infra.

Canon V. Si in re aliqua discrepant Historici, illi credendum, qui testes adducit eiusdem ætatis: *Testium* inquit Cl. Huetius (1) *eo maior est Fides, quo a re gesta propius abfuerint*:

(a) *Talis igitur*, inquit Lucianus (2) *mihi sit Historicus: Metus expers. muneribus incorruptus, Liber in dicendo, libertatis, & veritatis amicus, & ut Comicus ille ait ficus, ficus, ligonem, ligonem appellet: non odio, neque amicitiæ quicquam tribuens, non parcens, aut miserescens, aut erubescens, aut exorabilis: æquus iudex, benevolus omnibus, eo usque ut ne alteri tribuat plusquam par est: hospes in libris, ac peregrinus, sui iuris, nullius imperio subditus, non quid huic, vel illi placiturum sit cogitans, sed quid actum sit exponens.*

(1) In Lib. de scribenda Historia.

(2) Demonstr. Evang. axiom. 2.

rint: adeo ut Æqualium certior ſit, quam Recentiorum: Præſentium, quam Abſentium: certiſſima vero ſit eorum, qui rem oculis ſuis inſpexerunt. His ductus Cornelius Nepos (1), *Scio*, inquit, *pleroſque ita ſcripſiſſe: Themiſtoclem Xerxe regnante in Aſiam tranſiiſſe; ſed ego potiſſimum Thucydidi credo, quod ætate proximus erat, qui illorum temporum Hiſtoriam reliquerunt, & eiuſdem civitatis fuit: Is autem ait ad Artaxerſem eum veniſſe, atque his verbis epiſtolam miſiſſe &c.* Potiori iure Teſtibus oculatis magis fidendum, quam auritis: huiuſmodi quippe regula communi Iuriſconſultorum ſuffragio firmatur apud Farinacium (2) & Vulgi etiam opinione comprobatur apud Plautum (3).

> Pluris eſt oculatus Teſtis unus, quam auriti decem:
> Qui audiunt audita dicunt, qui vident plane ſciunt.

Hoc uſus argumento Athenagoras Philoſophus (4) falſa eſſe crimina, quæ ab Ethnicis

(1) In vita Themiſtocl. §. IX.
(2) De Teſtament. quæſt. 70. cap. 3.
(3) In Trucul. Act. 2. ſcen. 6. v. 8.
(4) In Apolog. pro Chriſt.

cis obiiciebantur Christianis aiebat, quod nullus tam impudenter mendax repertus sit, qui se vidisse fateretur.

Canon VI. Magis illi adhærendum Historico, qui probatos Auctores, Authentica, extantia, & publica MSS. profert, quam qui suspectis, & non sinceræ fidei Auctoribus, suspiciosis, dispersis, & privatis monumentis rem comprobare nititur: atque hinc facile apparet quanta Eminentissimo Pallavicino (*a*) fides

(*a*) *Pietro Soave*, verba sunt Pallavicini (1) *nel primo periodo esalta la diligenza esquisita, con cui Giovanni Sleidano ha recate le cagioni antecedenti del Concilio, e mostra di voler narrare in breve ciò, che lo Sleidano riferisce distesamente. Or è da sapere, che questo Scrittore si professa tanto favorevole degli Eretici, e tanto nemico del Pontificato Romano, che dedica il suo Libro ad Augusto Duca di Sassonia, celebrandolo perchè negli stati di lui trovasse la setta di Lutero il primo ricovero: e comincia la sua opera con queste parole*: Leon Decimo Romano Pontefice, il quale per usurpazione de' suoi Antecessori credeva d'aver potestà sopra tutte le Chiese del nome Cristiano. *Oltre di che non dissimula lo Sleidano da qual miniera abbia cavato il metallo, di cui ha composti i suoi lavori, dichiarando autor delle principali contese, ch'egli ebbe intorno a que' successi appartenenti alla Germania Gia-*

(1) Introduz. All' Ist. del Conc. Trident. cap. xv.

fides debeatur in ſua de Tridentino Concilio Hiſtoria: contra vero quam nulla Sarpio, ſeu ementito Petro Soave eiuſdem Hiſtoriæ damnato depravatore, quem prior ille non tam purpura, quam doctrina præſtantiſſimus Auctor falſitatis ſingulis fere paginis egregie revincit (*a*).

Giacomo Sturmio famoſo tra Calviniſti. Ad un tal teſtimonio dunque porge credenza, chi porge credenza al Soave nelle coſe precedenti il Concilio, cioè ne' fondamenti di queſta fabrica.

Appreſſo è noto, che lo Sleidano non ſolo è nemico del nome Cattolico, ma illuſtre per titolo di menſogniero: di che il convincono per profeſſione tra gli Alemanni il Surio, tra i Franceſi il Fonteno. Il Poſſevino oltre al produrre in teſtimonianza delle gravi bugie, ch' egli dice, l'autorità di Giulio Flugio Veſcovo di Namburg, oſſerva una falſificazione da lui fatta nella traduzione di Filippo Cominеo tralaſciandovi alcune parole favorevoli al Sacrificio della Meſſa, e lo Spondano nell'aggiunta al Baronio (1) *il chiama:* Loquaciſſimo di menſogne.

Di quanto poi avvenne dentro al Concilio il Soave non eſprime in particolarità, onde abbia tratti i ſuoi rapporti ſe non talora di qualche ſpecial ſucceſſo.

(*a*) *Io* (2) *non ho voluto in queſti racconti prender quell' autorità, che ſuol darſi agl' Iſtorici: Mi ſon le-*

(1) An. 1519.
(2) Introduz. cap. VI.

Canon VII. Historico qui in facto celebri semel est mendax in aliis non est facile credendum: etenim præsumptio est contra eius sinceritatem: quare nisi aliorum accedat testimonium in ancipiti res manebit, atque hinc non integræ fidei habetur Paterculus, qui Tiberium, & Seianum commendat in quibus vituperantur ab aliis.

Canon VIII. In pari Historicorum auctoritate nullatenus contemnendus est maior eorum numerus; dummodo constet alium ab alio rem non transcripsisse: Hinc nihil ponderis adderetur Historiæ Plinii, si testimonio Solini firmaretur, quippe Solinum pene omnia ex Plinio accepisse constat: Item nec S. Hieronymi auctoritas in Catalogo de Scriptoribus

Ec-

legato a produrre in margine le testimonianze d' ogni piccola cosa tratte da' Scrittori stampati, e ricevuti per fedeli dal mondo, e da Mss., i cui Autori furono Principi, Legati, Ambasciadori, e si fatte Persone publiche, cioè da loro Lettere, Relazioni, Istruzioni, Atti, e simiglianti; I quali Mss. nelle Librerie, e negli Archivii da me successivamente citati, o si conservano autentici, o in tali copie, che per l'autorità de' luoghi, o per l'antichità de' libri rimanga lungi ogni dubbietà di fraude. Il che è quel più, che può farsi nella narrazione degli umani successi, e di che nulla ha fatto lo Scrittore, al quale io rispondo.

Ecclesiasticis novi aliquid adderet testimonio Eusebii Cæsariensis in suo de Scriptoribus Catalogo, quum Hieronymus ipse testetur, se ab Eusebio illa decerpsisse: eadem ratione quoniam Usuardus ex Adone Martyrologium (*a*) transcripsit, & hic ex Historia Rufini, teste Cl. Sollerio, si quid dubii in Ruffini Historia occurrat, firmari neutiquam potest auctoritate Usuardi, & Adonis in Martyrologiis.

Canon IX. Inter fabellas reiicimus Factum antiquioris ævi, de quo nullum extat vetus monumentum & cuius nullus veterum historicorum meminit, nullaque præterea appareat caussa (*b*) cur illud de industria omissum fuerit; At si caussa fuerit silendi aliqua nimirum ne aut Principis iram in suum caput arcesseret Scriptor, aliaque id genus, præsertim si de Historici diligentia, fideque ambigi iure non possit, tum Recentiorum coniecturæ ad faciendum narrationis fidem non sunt contemnendæ.

Canon X. Nullatenus vero conditionem probamus, quam Auctor dissertationis de S. Dio-

(*a*) Vide Disquisitionem nostram VIII. de Martyrologiis, pag. 188., ubi fuse de his.

(*b*) Egimus de hoc argumento disquisitione VI. ubi *de Vi Argumenti Negativi pag.* 155.

nyſio Areopagita (1) appoſuit, quod ſcilicet certi etiam eſſe debeamus, extare opera omnia Scriptorum omnium Synchronorum, ut ſciamus nullum veterum de facto controverſo meminiſſe (*a*). Si enim hæc admittenda foret conditio, infinitæ propemodum conſurgerent numquam definiendæ controverſiæ: qua enim ratione demonſtrari poſſet unum fuiſſe Auguſtinum Hipponenſem Epiſcopum, qui libros de Civitate, & contra Pelagianos ſcripſerit, & contra Manichæos? Dubium mihi ſemper erit, num omnes ætatis illius Scriptores exiſtant, num aliquorum ſcripta, in qnibus alterius Auguſtini mentio fit, ac de quo controverſiam pono, Librariorum incuria perierint, & ſexcenta his ſimilia ex levi qualibet coniectura dici poſſent.

Canon XI. Si tempus in antiquis Hiſtoriis deſignatum non reperiamus, non ideo vel ſuppoſititiæ, vel a recentioribus ſcriptæ habendæ ſunt: quin & ſi cætera veritati conſonent, eius eſſe ætatis, qua Auctor, a quo ſcri-

(1) Cap. 4. art. 3.
(*a*) Innuimus Diſquiſitione 1. pag. 133. *de Critices Vtilitate, ac Præſtantia*.

ſcripta ſunt, vixit, tenendum eſt (a).

CANON XII. Neque ut interpolata habenda illico & dicenda eſt Hiſtoria, ſi vel in Perſona, vel Loco peccatum ſit; labili memoriæ id tribuendum: plures huiuſmodi lapſus notavit Fabricius (1), & Cl. Hieronymus Tartarotti (2). Quapropter non rite a Baronio

(a) Ex Ioſephi Scaligeri animadverſione (3) canonem hunc in ordinem digeſtum voluimus, animadvertit quippe ipſe diligenter vetuſtiſſimos Scriptores, temporum deſignationem neglexiſſe: atque id ex hiſtoriæ natura feciſſe docet: *Hiſtoria*, ait Verrius Flaccus apud Gellium (4) *eſt Rerum geſtarum narratio, earum tamen proprie rerum, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narrat*. Quod & Iſidorus (5) firmat inquiens: *Apud veteres nemo conſcribebat hiſtoriam, niſi is, qui interfuiſſet, & ea quæ ſcribenda eſſent vidiſſet: melius enim oculis, quæ fiunt, deprehendimus, quam ea, quæ auditione colligimus: quæ enim videntur, ſine mendacio proferuntur*, quod & Servius (6) docet; licet eos ſcripſiſſe quoque hiſtorias, qui ſaltem videre res potuerint, putet: *Hiſtoria*, ait, *eſt eorum temporum, quæ vel vidimus, vel videre potuimus, dicta* ἀπό τȣ̃ ἱςορεῖν: *id eſt videre*.

(1) Biblioth. Græc. tom. 6. pag. 122.
(2) Tom. 25. collect. Calogeri.
(3) Animadverſ. in Chronol. Euſeb.
(4) Lib. V. cap. 18.
(5) Orig. Lib. 1. cap. 40.
(6) Ad 1. Æneid. verſ. 373.

nio (1) inferri mancum esse Sozomeni opus, inquiunt Melchior Canus, & Garnerius, ex quo Gregorius Magnus historiam de Eudoxio referens auctorem eius dicat Sozomenum; quum in Sozomeno non legatur: at quum in Theodoreto habeatur, Gregorium inquiunt, memoria deceptum, Sozomenum pro Theodoreto nominasse.

§. II.

De Historicis.

Post Canones de Historicorum dotibus, iudicium de Historicis nonnullis hic adnectere non abs re duco, ut quanti quisque Historicus valeat, vel in quo quis, iuxta Eruditorum sententiam, peccaverit, ob oculos habeamus.

Verum illud imprimis placet inquirere Quisnam fuerit Primus Annalium, vel Historiæ Auctor: Non una hac in re est doctorum hominum sententia: putant nonnulli ætate Saturni id evenisse, teste Macrobio (2); at quum Auctoris nomen silentio prætereat Macrobius, quis Primus fuerit, ignoramus.

 Sunt

(1) Anno 474. num. 4.
(2) Saturn. Lib. 1. cap. 8.

Sunt qui poſt Plinium (1) Cadmo Mileſio hanc laudem tribuant ; Ioſephus tamen (2) Græcorum hiſtoriam primum ſcriptitaſſe Cadmum ; ante ipſum enim aliam aliarum Nationum hiſtoriam principem extitiſſe cenſet ; porro Principes condendæ hiſtoriæ Ægyptios fuiſſe non obſcure innuere videtur (3) .

Euſebius (4) , cui ſine hæſitatione , ſubſcribunt Franciſcus Balduinus (5) , aliique omnium hac in re primum Moyſem fuiſſe affirmat .

Pherecidem , Hellanicum , & Acuſilam antiquos hiſtoricos ſine ullis ornamentis monumenta ſolum temporum , hominum , locorum , geſtarumque rerum reliquiſſe refert Tullius (6).

Horum primus patriam habuit Athenas circa Olympiadem LXVIII. , atque ſoluta oratione , quæ ætate Darii filii Hyſtaſpis geſta ſunt , poſteritati mandavit , ut habet Cl. Iacobus Prouſt (7) (*a*) .

Alter patria Lesbius vixit Olympiade LXXI, de Antiquiſſimis Gentium Principibus annales vulgavit . Ter-

(*a*) Plura de Pherecide habet Voſſius (8) .

(1) Lib. 7. (2) Lib. 4. Antiq. Iudaic.

(3) Lib. 1. contr. Appion.

(4) De Præp. Evang. (5) De Inſtit. Hiſt.

(6) Lib. 2. de Oratore §. 13.

(7) In Not. ad Lib. 2. de Orat. §. 13.

(8) Lib. 4. de Hiſt. Græc. cap. 4.

Tertius Acusilas scilicet Argivus floruit Olympiade LXXII. Is tamquam sua edidit, quæ Hesiodus vincta numeris oratione scripserat, ut testatur Clemens Alexandrinus (1).

Herodotus patria Halicarnasseus Græcæ Historiæ Pater nominatus, nobili genere natus, eloquentia insignis floruit Olympiade LXXXIV. A Cyro auspicatus octo dedit historiarum libros *Musæ* inscriptos; de ipsius dicendi eloquentia hæc habet Tullius (2) *Herodotum illum, qui Princeps genus hoc ornavit ... Tanta est eloquentia, ut me quidem, quantum ego græce scripta intelligere possum, magnopere delectet*. Plura tamen Plutarchus in Herodoto notat, in opere de Malignitate Herodoti.

Herodotum libros suos recitantem quum audisset Thucydides gloria proritatus Libros octo scripsit de Bello Peloponesiaco, quod septem & viginti annis per Græciam exarsit universam (*a*). Vixit is Olympiade LXXXVII. de ele-

(*a*) De iis quæ unum & viginti annis Spartam inter, & Athenas acciderunt Thucydides scripsit: de reliquis vero sex annis Theopompus, & Xenophon.

Opinantur nonnulli laudatos Octo libros non Thucy-

(1) Lib. 6. Strom.
(2) Lib. 2. de Orat. §. 13.

eleganti utriuſque Herodoti ſcilicet & Thucydidis ſcribendi genere hæc habet Fabius Quintilianus (1) *Denſus, & Brevis, & ſemper inſtans ſibi Thucydides: Dulcis, & Candidus, & Fuſus Herodotus: Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior: Ille vi: Hic voluptate*. At dum brevitati ſervit Thucidides, obſcurus quandoque fit..

Omnes ipſum Hiſtoriæ leges adamuſſim ſervaſſe, ſolertiam ſcilicet in rebus perſcrutandis, acre in iis examinandis iudicium, & in ipſis exponendis Veritatem, omniaque viſitaſſe Hiſtoricorum vitia, & Præcipitantiam, & partium ſtudium, aliaſque Voluntatis affectiones vel ex eo colligi poteſt, quod Athenienſis quum eſſet, nihil Lacedemoniis gloriæ detraxerit; adeo ut cum ipſo hac de re

cydidis, ſed vel Theopompi, vel Xenophontis, vel Thucydidis filiæ partus eſſe: At Thucydidis genuinum opus eſſe autumant Saniores Critici; morte tamen præventum ultimam non adieciſſe manum.

Extat Marcellini græci Autoris de vita, & ſtylo Thucydidis Diſſertatio. *Marcellinum* hunc *Ammianum* eſſe putat Geſner (2): at alium ab ipſo cenſet Voſſius (3).

(1) Lib. 10. cap. 1.
(2) In Biblioth.
(3) De Hiſt. Græc. Lib. 2. cap. 18.

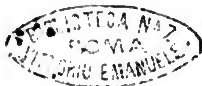
re sui, quum conquererentur cives, ipse viventibus qui rebus gestis interfuerant, sua scripta in libera civitate iudicanda proposuit; Nihil ipse vulgavit, nisi quod vel a se visum, vel a fidis exploratoribus, quos de industria ad opus hoc conficiendum alebat, compertum haberet. Licet Athenis ipse, Auctore Pericle eius Adversario omnium maximo, & in Civitate potentissimo, exulasset, Illum tamen ipse non a calumniis vindicavit modo, sed tantis eum laudibus cumulavit, ut eius interitu Rempublicam quoque interituram augurarettur, inquit Ioannes Bodinus (1).

Alter ab isto (hoc est Thucydide inquit Lipsius (2)) *est Polybius, qui multa, & praeclara libris quadraginta composuit, sed pars pleraque aut tota periit, aut mutilata ad nos venit* (a) *cum fraude generis humani: Ille iudicio & prudentia Thucydidi haud dispar, cura & stylo solutior, qui excedit, abrumpit & diffundit, & saepe non tam narrat, quam ex professo docet: sed recta, & salutaria ubi-*

(a) Ex 40. Libris ab ipso exaratis solum primi quinque ad nos pervenerunt: ex reliquis fragmentum aliquod, & epitome.

(1) Method. Hist. cap. 8.

(2) In Not. ad Polit.

que eius monita, & quem ego hoc Principibus commendatum velim, quod anxia in eum inquisitione non opus, sed sensus suos aperit, & revelat ipse: nam Thucydides sæpe arctior & obscurior (*a*), *eique quæ circa Principem magis quam Principi aptus*. Is Megalopoli ortum habuit ante Christum 190. Gesta Græcorum, Romanorum, Pœnorum, Celtarum in ordinem digessit: summa fuit in scribendo diligentia: ut ne quid falsi in suam irreperet historiam, prius urbes, de quibus dicturus erat, peragravit, dein quæ a se attente observata fuerant, vulgavit. Tanti a Bruto habitus est, ut ipse sibi eius historiam in epitomam redegerit, & quum prælium in Antonium, & Augustum iniret inter summa etiam belli negotia illam, ut habet Victorius, (1) legebat.

Theopompus patria Chius Isocratis discipulorum clarissimus floruit ante ortum Christi Domini 358. tempore Artaxerxis, & Philippi Macedonis. Ætate Photii ex octo & quinquaginta libris de eiusdem Philippi historia tantum supererant tres & quinquaginta: hodie nullum eius extat opus: ab antiquis non raro citantur Oratio eius & Epistolæ; Com-

(*a*) Idem sentit Tullius in Bruto.
(1) Lib. 21. Variar. Lect. cap. 1.

Compendium hiſtoriæ Herodoti, & libri duodecim Græciæ belligerantis, ab eo ſcilicet tempore, quo Thucydides finierat. Eum ut ſummum hiſtoricum commendat Dionyſius Halicarnaſſeus (1) (*a*).

Athenas patriam habuit Xenophon natus anno 1. Olympiadis 82. ante partum Virginis 401. qui anno 1. Olympiadis 105. Corinthi obiit nonagenarius, ut Lucianus refert (2). Hic longe alius ab aliis tribus eiuſdem nomiminis, qui de Amatoriis argumentis, teſte Svida, ſcripſerunt. Fuit is Socratis Auditor, & imitator religionis: Solus, ait Eunapius inter Philoſophos (3) qui operibus ſimul & verbis philoſophiam illuſtravit; Eius corporis animique dotes referens Laertius, inquit pulchrum, ultra quam dici poſſit, fuiſſe, verecundum, in omnibus præſtantem. Ipſi acceptam refert Litteraria Reſpublica Hiſtoriam Thucididis, inquit Lipſius (4). *Thucydidem adhuc la-*

(*a*) Alius fuit Theopompus Athenienſis comediæ Scriptor, ut Svidas habet: atque alius Gnidius, de quo meminit Strabo (5).

(1) Epiſt. ad Pompeium Magnum.
(2) De longævis.
(3) Lib. 14.
(4) In proæmio.
(5) In Not. ad Lib. Polit.

latentem, & in sua manu, ut opprimeret (o candidam, & ab omni æmulatione vacuam mentem) primus ipse protulit, & divulgavit: Suavis adeo in dicendo ut Atticæ Musæ, vel Apis Attica, teste Suida, nomen obtinuerit. *Quid ego*, ait Quintilianus (1) *commemorem Xenophontis iucunditatem illam inaffectatum; sed quam nulla possit affectatio consequi? ut ipsæ finxisse sermonem Gratiæ videantur* (a). Herodotum imitatum esse inquit Dionysius Halicarnasseus (2): Plura scripsit, & præter Cyropœdiam, hoc est, Cyri vitam, & disciplinam, quæ non tam res gestas continet, quam præcepta, quibus Iuvenis Princeps imbui deberet, & ad effigiem iusti imperii, ut cum Tullio eruditi observant libris octo comprehensam, præter Cyri minoris Ascensum in Asiam, Historiam quoque libris septem conscripsit eorum, quæ in Græcia a Thucydide acciderunt; & quadraginta octo annorum spatio res gestas exposuit. Laudes qnoque Agesilai Regis vulgavit libro *Agesilaus* inscri-

(a) De Xenophontis stylo, & dictione extat Tractatus Aristidis Adrianensis, qui Hermogeni tribuitur.

(1) Instit. Orat. Lib. 10. cap. 1.

(2) De Vot. Script. cens. p. 125.

ſcripto: dedit quoque libros de Republica Lacedomoniorum, & Athenienſium. Socratis Apologiam contexuit, atque eius memorabilia in ordinem digeſſit, quibus addidit opus inſcriptum *Oeconomicus*, quod ultimum Socratis Memorabilium librum abſolvit, quod maxime commendat Tullius: Multa quoque de Regno. De Adminiſtratione domeſtica: De Equis: De re equeſtri: De Venatione reliquit: eius opera recenſet Laertius. Circumfertur opus de Æquivocis ſub Xenophoontis nomine, quod ſæculo XVI. apparuit; verum illud ut Annii Viterbienſis commentum habent litterati viri. Videſis La Mothe de Vayer (1).

Xenophontis ætate ſuam quoque Aſſyriorum, & Perſarum hiſtoriam dedit Cteſius Gnidius, qui eam hauſiſſe dicit ex iis, quæ Babylone aſſervabantur hiſtoriæ, & rerum monumenta. Is in bello Cyrum Minorem inter & Artaxerxem Mnemonem Medicum in Cyri exercitu agens, ab Artaxerxe captus in Babylonem deductus (2), & magni a medicina habitus ibi fuit. Eius Hiſtoriæ Epito-

(1) Iugement. des hiſt.
(2) Strabo Lib. 13., & Diodor. Sicul. Lib. 2. cap. 9.

mam conſcripſit Photius (1), quæ tamen nihili ab ipſo habetur. De ipſo Plutarchus (2). *Oratio*, ait, *eius ſæpe a veritate ad fabulas, & ſcenica figmenta deflectit: fabularum incredibilium, atque ſtolidarum colluviem infarcit.* (*a*) Cum Plutarcho ſentiunt Alexander Po-

(*a*) Cteſiam Gnidium fabulis, commentis, apertiſque mendaciis ab Alphonſo Ciccarelli ſuperatum fuiſſe, quum ex Leone Allatio noverimus, de huius viri figmentis, atque fraudibus, quibus, unius ſpe lucri, veritatem confundere, nobilibus, ac Principibus præſertim viris imponere, atque univerſam Litterariam rempublicam turbare conatus eſt, Lectorem noſtrum monere opportunum ducimus, ut ſi forte in aliquod eius incidat opus, ſuſpenſo ſaltem percurrat animo.

Ciccarellus, verba ſunt Leonis Allatii (3), *Medicinæ primum* munus exercuit, ex quo ſe ad hiſtorias componendas tum inſtrumenta, illiuſque generis inſcriptiones contulit: neque muneris æmolumento contentus ſpe maioris lucri ad ſcelus & facinus animum convertit: hinc pecunias congerens familiarum ſtemmata digerere aggreſſus eſt, quæ ut ſpectabiliora faceret ad antiquiſſimam originem referebat, & quum ex hiſtoria non ſuppeteret ſeries, ex capite ipſe ſuo Maiorum nomina fingere, inter quos & Summos Pontifices per vim trahere, & Cardinales, qui num-

(1) Biblioth. Cod. 62. (2) In vita Artaxer.
(3) Poſt Anim. in Frag. Hetr.

Polyſtor, aliique; At Diodorus Siculus, & Trogus Pompeius in pluribus ipſum potius, quam numquam fuerunt, pro libitu creare: Urbium & Terrarum Dominos, copiarum Ductores ſtatuere dictis ſuis fidem comparans, Imperatorum, ac Pontificum diplomata, ac Privilegia componere, quibus familiarum nomini, & quos ipſe ſomniarat, heroibus robur addebat: ac tandem ne hiſtoricorum teſtimonia deeſſent, auctoribus qui iam erant; multa de ſuo addere, multa decurtare, hiſtorias etiam hæc eâdem petractantes ex integro componere, illiſque, ne ſine nomine vileſcerent, nomen appingere, quibus ſua dicta huiuſmodi confirmaret. Mox ne omnia innovare videretur nominibus propiis, quæ ſine cognominibus incerta vagabantur, quæ ſibi placebant cognomina, palpum minus cautis obtrudens, *apponebat* &c.

At quum in negotio arduiſſimo nimis clara, quæ ipſe effutiebat aliquod poſt tempus, quibus id negotii erat, viderentur, primum quidem ſuſpicio conflatur, deinde ſermo, ac fama: quare una fere omnes a Ciccarello dictorum teſtimonia poſcere, Scriptores, quos ille ad illa confirmanda teſtes advocabat, in dubium vertere, & an illi uſpiam extarent, ſedulo efflagitare, quos inter Cl. Albericus Cybus Maſſæ Princeps &c. Iugurtha Thomaſius, quum de rebus Synenſibus aliquid meditaretur, nonnulla illi ex hiſce, vel ſimilibus auctoribus ad Senarum res comprobandas ſeppeditata ſunt. Hic Adriano Polito, ut de auctoribus illis, quorum Catalogum ex Ciccarello acceptum miſerat, nunciaret ut ſi, & cuius fidei eſſent? cui,

quam Herodotum ſequuti ſunt: Sunt adhuc, qui eius chronologiam tueantur: quippe cuius dictis, licet non omnino, chronologia vulgatæ aptari poteſt,

Philiſtus Naucratita, id eſt Naucrate natus Siciliæ civitate, vel ut Tullio placet, Syracuſiis

cui Politus, mera figmenta omnia fuiſſe, & aperta mendacia: ſe luſtraſſe officinas omnes, & Bibliothecas perluſtraſſe, & recurriſſe ad peritiſſimos viros Fulvium Urſinum, & Petrum Ciacconium, & nil tale umquam *extitiſſe novit*.

Novarinus Epiſcopus, quum Novariæ Epiſcoporum Catalogum a Ciccarello habuiſſet, iteratis litteris ab eo locum, in quonam lateant ſimiles auctores expoſcit: primo de aliis, nihil vero ad quæſitum repoſuit: Auctorem dein ait apud ſe aſſervari: dein Principibus donaſſe: tandem ab aliis audiſſe *cauſſavit*.

Dicti mei teſtem nullum alium mihi, ait Allatius, præ Ciccarello ipſo advocabo, qui hæc omnia in libello ſupplice italice ad Iudicem dato, quo ſe ab his impoſturis defendere conabatur, ſine ambiguitate, aut inficiatione confitetur: cuius libelli ea ſententia latine fuerat: *In Actis pleraque confitentur, quæ ipſe confeſſus ſum*.

Tres laudatus Allatius Scriptorum Ciccarelli habet Catalogos: Primus eſt Scriptorum a Ciccarelli typis editorum, & MSS. Secundus Librorum MSS. eiuſdem Ciccarelli, qui in ſua Bibliotheca aſſervari aſſerit. Tertius Auctorum, quos ad ſua roboranda mendacia adducit.

ſis (1) Dionyſii Tyranni ætate duodecim libris hyſtoriam Ægypti complexus eſt: Item Siciliam deſcripſit ſummo in honore habitam, in qua octingentorum annorum ſeriem ad captum a Carthaginenſibus Agrigentum uſque: exactam quoque vulgavit Dionyſii Tyranni hiſtoriam: Is *puſillus Thucydides* a Tullio nominatur (2): ex quo *Thucydidis* imitator, ut inquit Fabius (3), & ut ante ipſum notaverat Tullius, *ut multo infirmior, ita aliquatenus lucidior*. Subtilia habet, & acuta excogitata cum ſuavitate dicendi coniuncta. In eo tamen notatur, qnod nonnulla Dionyſii Tyranni, qui familiariſſime eo utebatur, ut Tullius idem ait (*a*) geſta tueatur, atque circumveſtiat, quare a partium ſtudio non abſtinuiſſe videtur, ut habet Pauſanias (4) & Plutarchus (5).

Taurominii in eadem Siciliæ inſula regnante Aga-

(*a*) *Conſequutus eſt Syracuſius Philiſtus, qui quum Dionyſii Tyranni familiariſſimus eſſet, otium ſuum conſumpſit in hiſtoria ſcribenda, maximeque Thucydidem eſt, ſic ut mihi videtur, imitatus* (6).

(1) Lib. 2. de Orat. §. 13.
(2) Lib. 2. epiſt. 12. ad Quint. Fratr.
(3) Lib. x. cap. 1. Inſtit. Orat.
(4) In Atticis.
(5) In Vitis.
(6) Lib. 2. de Orat. §. 13.

Agathocle trecentesimo circiter anno ante Christi ortum suam vulgavit historiam Timæus, qui ab Agathocle exilio damnatus fuit; quare ipsum amaro dente arrodit, nec fidem, teste Svida, meretur. Maximopere illum Tullius commendat (1) *Timæus*, inquiens, *quantum autem iudicare possum, longe eruditissimus, & rerum copia sententiarum varietate abundantissimus, & ipsa compositione verborum non impolitus magnam eloquentiam ad scribendum attulit*. Longinus contra (2) sæpe frigidum dicit, & ad puerilia delabentem. De ipso loquens Diodorus Siculus (3) ἐπιτιμάοντα, hoc est *Reprehensorem* ob reprehensiones extra ordinem, & rerum circumstantias digestas, & in quibus nimium temporis consumit, appellatum refert. Senio confectum annis scilicet 96. obiisse refert Lucianus (4).

Manetho Sacerdos Ægyptius (fragmenta tantum supersunt) scripsit de Regibus omnium pene populorum.

Berosi Babylonii historici tres citantur ab antiquis libri de historia Chaldæorum, seu Babylo-

(1) Lib. 2. de Orat. §. 13.
(2) Libro inscripto περὶ ὕψȣς.
(3) Lib. 5. cap. 2.
(4) In Macrobiis.

loniorum; Iosephus certe contra Appionem (1) & Opere Romanarum Antiquitatum (2) eius historiæ fragmenta citat: Scripsisse quoque, ex Agathia coniiciunt eruditi, de Assyriis, & Medis; immo ex Methastene colligunt eum universam dedisse ab orbe condito ad Sardanapalum exactos rerum gestarum Annales; atque ætate Alexandri floruisse volunt.

Metasthenes Persa de Iudicio temporum, & de Persarum moribus, & gestis scripsit, teste Bodino (3).

Antiquissimum rerum Romanarum Scriptorem fuisse Fabium Pictorem (*a*) ait Livius: huic prænomen fuisse Quinctum ex Appiano colligit Vossius (4). Floruit anno V. C. DXXX. Veracis historici leges non servavit: studio namque suo-

(*a*) Fabiorum gens summo inter Romanos loco orta, teste Plinio (5) est. Pictoris nomine distincta, quod eorum primus *Salutis Ædem* pinxit anno V. C. CCCC L. Alius consulatum gessit, alius Iurisconsultus non ignobilis fuit, alius de quo Tullius loquitur (6) Historicus.

(1) Lib. 1.
(2) Lib. 1.
(3) Meth. Hist.
(4) De Hist. Latin. hic.
(5) Lib. 35. cap. 4.
(6) Lib. 2. de Orat. §. 13.

ſuorum Romanorum adductus in deſcribendo Bello punico, ait Polybius, gloriæ Carthaginenſium, & virtuti detraxit.

Induſtriam, ac diligentiam in Annalibus ſcribendis in M. Porcio Catone (*a*) commendat Cor-

(*a*) Quoniam huc uſque de Xenophontis, Fabii Pictoris, & Beroſi operibus meminimus, & Methaſtenem alioſque nominavimus, non ab re erit hic aliqua innuere de Viro alioquin eruditiſſimo ex doctiſſima S. Dominici familia, qui & in omnes libros hiſtoricos Bibliæ, & in errores Philonis ſcripſit, ut ipſe idem ait (1), & Tractatus de Turcarum Imperio, de Futuris Chriſtianorum triumphis in Turcas, & Saracenos: Commentarios in Iſaiam. Ab Alexandro VI. Magiſter Sacri Palatii creatus, Vir ingenio ſummo, eruditione mira, Orientalium Linguarum peritiſſimus fuit, Ioannes ſcilicet Nanni, qui ſub ficto nomine Annii Viterbienſis (quoniam Viterbii ortum habuit) in duas partes litteratos Viros ſcidit, quorum altera pro ipſo, contra ipſum altera acerrime pugnavit.

Septendecim libros anno Domini 1432. de Antiquitate vulgavit, in quibus producit Beroſum, Mirſylum, Porcium Catonem, Archilocum, Methaſtenem, Philonem, Xonophontis opera Anecdota, Sempronium, Q. Fabium Pictorem, Fragmentum itinerarii Antonini Pii, Altercationem Adriani Auguſti, & Epicteti, Mathenonem, Sextum Iulium Frontinum: At tanto ingenio, & ſcribendi facilitate, ut Franci-

(1) In Præfat. Comment.

Cornelius Nepos (1) *Senex* inquiens, *historias*

C *scri-*

ciscus Sansovinus appositis additionibus, illustrationibus, & eruditis adnotationibus anno 1583. Venetiis iterum typis vulgaverit: iisque usus est Leander Alberti in sua Italiæ descriptione.

Verum hæc falsa esse, & ab Annio conficta volunt Faber Stapulensis (2) Ludovicus Vives (3) Ioannes Goropius (4) Ioannes Vergara (5) Gerardus Vorsius (6) Genebrardus (7) Possevinus (8) Melchior Canus (9) Mabillonius (10), & præ cæteris Gaspar Barrerius (11) in nervosa, & amplissima Falsorum Annianorum censura, aliique.

Ut falsum hoc esse Annii inventum, & verum ipsius commentum probent, illud addunt præter alia, quod & ipse plura marmora, seu antiquos lapides produxerit, atque ut effossos prædicaverit, quibus ab Iside, & Osiride Viterbium suum fundatum ostende-

bat,

(1) In eius Vita.

(2) Lib. 1. Politic.

(3) Lib. 4. de traden. discipl.

(4) De Reparation. Templ. Hierosolym.

(5) Syntagm. 4. de diis Gentium.

(6) De Hist. Græc. Lib. 1. & de Hist. Lat. Lib. 3. pag. 609.

(7) Chronol. Lib. 1.

(8) Biblioth. select. Lib. 16.

(9) De Locis Theolog. Lib. XI. cap. 6.

(10) Musæi Ital. Tom. 1. pag. 158.

(11) Apud Andream Schottum Biblioth. Hisp. pag. 356.

ſcribere inſtituit quorum ſunt libri ſeptem. Primus continet res geſtas Regum Populi Romani

bat: quas Inſcriptiones lapidibus cælatas Nannium ipſum antea occuluiſſe Latinus Latinius, licet Viterbienſis & ipſe, teſtatus eſt.

Pro Annii Sinceritate, & Fide ſteterunt Ioannes Nauclerus (1) Ioannes Driedo (2), Ioannes Lucidus (3) Michael Medina (4) Sixtus Senenſis (5) Valerius Anſelmus Ryd (6) Antonius Guevara (7) qui hæc habet: *At nos animæquiores in Annium argumenta, quibus impetitur, quid virium habeant quid non, ratione non opinione penſemus: nam ſi res opinione penſanda eſt, æquum eſſe mihi videtur, & non ſolum pietas Chriſtiana, ſed moralis quoque prudentia exigit, ut Annius eximius Theologus Ordinis Prædicatorum, profeſſor hiſtoriarum quotquot fuerunt exactiſſima cognitione percelebris, qui tot egregiis editis monimentis tum divina ſcriptura illuſtranda, tum rebus vetuſtiſſimis ſervandis ſuum nobis ingenium, & ſolertiam, & multigenam eruditionem probavit, ſibique decus, & nomen fecit, æquum inquam & conſentaneum rationi, ut ab hac præſtigiarum & impoſturarum calumnia, unde ni-*

(1) In Chronico.
(2) De Script. Eccleſ.
(3) De Emendat. Temp.
(4) De Continentia Sacror. homin.
(5) Biblioth. Sanct.
(6) De Catalog. Annor. & Princip.
(7) In Comment. ſuper Prophet. Habacuc ad cap. 3. verſ. 13. num. 141.

mani: Secundus, & Tertius, unde quæque Civitas orta sit Italica, ob quam res omnes

nihil sperare potuisset, alienus, & integer habeatur: Non cadit utique, non cadit inquam in hos mores, non in hunc pudorem, non in hunc hominem ista suspicio. Sane Leander Albertus, ut iam dixi, Annium de crimine hoc iniuria suspectum haberi asserit: quippe quum ipsum Viterbii videre contigerit ipsamet vetusta exemplaria, ex quibus hos omnes libellos Annius in usum Reipublicæ, & in gratiam studiosorum ediderit.

Ut ingenuum quoque sincerum, atque omni fide dignum tuentur Annium Guillelmus Postellus (1) Alphonsus Maldonatus (2), atque Dionysius Gothophredus, de quo hæc habet Vossius (3), *& tamen Dionysius Gothophredus præfatione sua in antiquæ historiæ auctores, historiarum curiosos cognitionem earum haurire iubet non ex decima, ut ait, lacinia, sed ex illo Annii Beroso, Manethone, & Methastene. Quia vero non ignorabat maximos viros censere, istos Scriptores supposititios, & mendis, mendaciisque coopertos, continuo adiungit: suspectæ sunt, ac fluxæ apud viros quosdam eruditissimos fidei. Sed quid? Sua illis, mea mihi, aliisque opinio est:* & post pauca: *Quod si morose, ac pertinaciter in superioribus auctoribus recusandis manserint eodem per me laureto in bibliothecis suis Berosum, & alios asservent, quo Herodotum, quo deni-*

(1) Lib. de Orig. Hetrur. p. 20.
(2) Chronic. Univers. Tract. 13.
(3) De Hist. Græc. p. 87.

Origines videtur appellaſſe : in Quarto autem Bellum Punicum primum: in Quinto ſecundum: atque hæc omnia capitulatim ſunt dicta : reliqua bella pari modo proſequutus eſt uſque ad præturam Sergii Galbæ, qui diripuit Luſitanos, atque horum bellorum duces non nominavit, ſed ſine nominibus res notavit. In iiſdem expoſuit quæ in Italia, Hiſpaniiſque viderentur admiranda : in quibus multa induſtria, & diligentia comparet, multa doctrina. Hunc ſine ornatu ſcripſiſſe, ſed ſimplici ſtylo res narraſſe refert etiam Tullius (1).

Ante Cæſaris Dictaturam floruit Cornelius Nepos Attici, & Tullii, teſte Gellio (2) fami-

nique priores Dionyſii Halicarnaſſei, ac multorum aliorum, ac maxime Plinii Hiſtorici libros.

Quod autem de abditis ab Annio Viterbii lapidibus, ac deinde ipſomet iubente tamquam ex antiquitatis ruderibus effoſſis inſcriptionibus ex Latinio obiicitur, nihili eſſe ducunt, qui contra ſentiunt, ex eo quod quum Latinii ortus, defuncto iam Nannio, fuerit, teſtis ipſe oculatus eſſe non potuit, atque ab aliis fortaſſe, niſi ex ingenio dixerit ſuo, accepiſſe debuit : at quum nullum fide dignum proferat teſtem, id Nannio officere non debet. Vide Diſſertationes Voſſianas Apoſtoli Zeni (2) hac de re.

(1) Lib. 14. Noct. Att.

(2) Tom. II. pag. 186.

miliaris. De eius patria inter Scriptores non convenit: in Hostilia Veronensium vico ortum habuisse volunt Leander Alberti (1), & Paullus Merula (2): Padi accolam eum dicit Plinius (3): Italus a Catullo (4), & Gallus ab Ausonio (5) nominatur: rem componit Vossius (6), quia scilicet, inquit. *Italia Transpadana* dicebatur *Gallia Togata*. Tres scripsit Illustrium Virorum libros, quorum Gellius (7) meminit, Librum de Regibus, & Vitas Excellentium Imperatorum, quæ integræ supersunt. Ludovicus Vives (8) putat postremas scilicet hasce dumtaxat excellentium Imperatorum vitas exarasse Nepotem; At oppositum tuetur Vossius, qui tum ex allata Auli Gelii auctoritate, tum Servii (9), tum, quod caput est, ex iis, quæ Cornelius ipse in fine vitæ Catonis scribit, probat Illustrium Virorum libros etiam vulgasse: *Huius*, ait ibi, *de Vi-*

(1) In sua Italia.
(2) In Cosmographia.
(3) Lib. 3. cap. 18.
(4) Epigr. 1.
(5) Epist. 24.
(6) Hist. Lat. lib. 1. cap. 14.
(7) Noct. Attic. lib. 2. cap. 8.
(8) Lib. 5. de tradend. discipl.
(9) 1. Æneid.

ta, & moribus plura in eo libro persequuti sumus quem separatim de eo fecimus, *rogatu Titi Pomponii Attici, quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus*. Ex iis vero, quæ in vita Timoleontis habet, infert Vossius idem de Regibus quoque scriptitasse: *Hi fere*, ait, *fuere Græciæ gentis duces, qui memoria digni videantur præter Reges: namque eos attingere noluimus, quod omnium res gestæ separatim sunt relatæ, neque tamen hi admodum sunt multi*.

Non defuere, qui & excellentium Imperatorum Vitas ipsi abiudicarent, atque Æmilio Probo ætate Theodosii florenti tribuerent; *Verum nec Æmilium, nec Theodosiani ævi quemquam horum*, ait Vossius, *esse Librorum auctorem abunde arguit pura & Romana dictio*. Egregii historici dotes in ipso agnoscunt eruditi, in perquirendo scilicet diligentiam, in iudicando acumen, sinceritatem in exponendo: *Cornelius*, ait Petrus Nannius (1) *quam elegans sit scriptor, ex Vita Pomponii Attici cognoscere licet: Dictio certe venustissima, & simplicissima, in disponendo nihil illo accuratius, in fide nihil sanctius*.

Ca-

(1) De Claris Corneliis.

Caius Iulius Cæsar Commentarios scripsit de Bello Gallico, & de Civili, quorum primos septem, alios tribus digessit libris, quidquid in iis accidit per partes enarrat. *Caius Cæsar*, inquit Iustus Lipsius (1) *res suas ipse digessit, composite sane, & pari modestia, ac libertate: In stylo sunt, quæ culpem, sine eius tamen culpa, nam malam aliquam, & alienam manum accessisse satis mihi liquet: prudentiam non e verbis eius hauries, sed e factis, & maxime militarem. Commentarii enim sunt, & nihil pollicentur præter nudam, simplicemque narrationem*. Sed quid? Quod aliena manu librariorum videlicet errata irrepserint, unde diversæ lectiones, atque adeo emendationes ex Scaligero, Vossio, Cellario, atque Lipsio ipso habitæ sint, nulli sane dubium: Quod vero subdit: *Commentarii sunt, & nihil pollicentur præter nudam, simplicemque narrationem*, quasi si præter unam rerum narrationem nihil elegantiæ in ipsis esset, & venustatis, id sane falsum videtur docto, acutoque viro Gerardo Vossio (2) philologis præsertim rebus eruditissimo, ut refert Cl. Christophorus

(1) In Not. ad lib. Politic.
(2) De Philologia pag. 71.

rus Cellarius (1). *Videtur abusus* Cæsar Commentariorum *nomine, qui proprie sint similes picturæ inchoatæ, & materiam tantummodo historiæ delineent: Cæsar autem, ut Hirtius proemio Libri VIII. censet, non præbuit facultatem scriptoribus, sed præripuit; adeo limati, & elegantes sunt illius Commentarii.* Quanti Commentarios hosce fecerit A. Hirtius Pansa, vel Oppius auctor libri de Bello Gallico, ipsiusmet verbis excipere ne pigeat (2) *Constat*, ait, *inter omnes nihil tam operose ab aliis esse perfectum, quod non horum elegantia Commentariorum superetur, qui sunt editi, ne Scientia tantarum rerum scriptoribus deesset: adeoque probantur omnium iudicio, ut prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur: cuius tamen rei maior nostra, quam reliquorum est admiratio: Cæteri enim quam bene, atque emendate, nos etiam quam facile, atque celeriter (a) eos confecerit, scimus: erat autem in Cæsare*

(*a*) De Cæsare hæc habet Plinius (3) *Scribere, & legere simul; dictare, & audire solitum accepimus: epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter Librariis dictare, aut si nihil ageret, septenas.*

(1) Adnotat. I. In Comment.

(2) Præfat. ad Lib. VIII. de Bello Gallico.

(3) Lib. 7. cap. 15.

ſare cum facultas elegantia ſumma ſcribendi, tum veriſſima ſuorum ſcientia conſiliorum explicandorum.

Unum inter Veteres Aſinium Pollionem minimi Commentarios hoſce feciſſe, ex Suetonio (1) novimus: *Pollio Aſinius*, ait Tranquillus, *parum diligenter, parumque integra veritate compoſitos putat, quum Cæſar pleraque, & quæ per alios erant geſta temere crediderit, & quæ per ſe vel conſulto, vel etiam memoria lapſus perperam ediderit, exiſtimatque reſcripturum, & correpturum fuiſſe*. At quid falſi ſcripſerit, quid notatu dignum præterierit, quibus facile aſſenſerit, omnino ſilet. Aſinium ſummum Oratorem fuiſſe, atque a diligentia a Quintiliano (2) commendatum, veracemque hiſtoriæ ſcriptorem novimus ſane; at male erga Cæſarem, atque Auguſtum animatum fuiſſe, ex hiſtoriis non obſcure colligimus: ipſius enim conſiliis in Republica primum, in Imperio dein gubernando numquam nec Cæſar nec Auguſtus uſus fuit: quin Iuvenis Octavianus ſatyricos in Pollionem, neſcio quos ſcripſerat verſus: quibus teſte Macrobio (3) Pollio: *At ego taceo*, inquiebat, *non*

(1) In Cæſare. (2) Lib. 10. cap. 2.
(3) Satur. II. 40.

non enim est facile in eum scribere, qui potest proscribere.

Timagenem Rethorem dicacem nimis, & audacem a Pollione odio habitum, ab Augusto ob impudentem hanc in se, suosque dicacitatem eiectum, Pollio in suum recepit hospitium, familiariterque ipso utebatur, qua de re Augustus cum Pollione conquestus est suaviter, ut refert Seneca. (*a*) Item splendide cum amicis

(*a*) *Multa & Divus Augustus*, verba sunt Senecæ (1) *digna memoria* fecit, dixitque, ex quibus appareat illi iram non imperasse. Timagenes historiarum scriptor quædam in ipsum, quædam in uxorem eius, & in totam domum dixerat, nec perdiderat dicta: magis enim circumfertur, & in ore hominum est temeraria urbanitas: Sæpe illum Cæsar monuit, ut moderatius lingua uteretur: perseveranti, domo sua interdixit, Postea Timagenes in contubernio Pollionis Asinii consenuit, a tota civitate direptus est: nullum illi limen præclusa Cæsaris Domus abstulit. Historias postea, quas scripserat, recitavit, & combussit, & libros acta Cæsaris Augusti continentes in ignem posuit. Inimicitias gessit cum Cæsare: nemo amicitiam eius extimuit, nemo quasi fulguritum refugit: fuit qui præberet tam alte cadenti sinum. Tulit hoc, ut dixi, Cæsar patienter, ne eo quidem motus, quod laudibus suis, rebusque gestis manus attule-

(1) De Ira Lib. 3. cap. 23.

cis Pollio convivatus erat, quum recens erat Caii Cæsaris Augusti Nepotis mors, cuius rei quum Augusti querelæ ad eius aures pervenissent, reposuit: Æquum non esse plus ab Amico, quam a Patre requiri: Eadem die enim qua Erium meum (filius erat is Pollionis) fata abstulerunt, simul cum amicis comœdi, ut idem habet Seneca (1).

Nec mittenda est eius elata, difficilis, atque alterius gloriæ invida, ut ita dicam, indoles. Ipse & Patavinitatem etiam in Livio notavit, Sallustii scripta reprehendit ut nimia priscorum verborum affectatione oblita teste Suetonio (2): Tullii laudes non æquo ferebat animo, ut Seneca pater advertit (3), adeo ut terga verterit Sesti-

lerat. Numquam cum hospite inimici sui questus est hoc dumtaxat Pollioni Asinio dixit θηριοτροφεῖς. Paranti deinde excusationem obstitit, & Fruere, inquit, mi Pollio, Fruere, & quum Pollio diceret: Si iubes Cæsar, statim illi Domo mea interdicam. Hoc me, inquit, putas facturum, quum ego vos in gratiam reduxerim? Fuerat enim aliquanto Timageni Pollio iratus: nec ullam aliam habuerat caussam desinendi, quam quod *Cæsar cœperat*.

(1) Excerpt. Contr. lib. 4.
(2) De Illustr. Gram. cap. x.
(3) Suasor. VII.

Seſtilio Enæ in Mecænatis domo pro obitu Ciceronis Poema ſuum incipienti.

Deſlendus Cicero eſt, latiæque ſilentia linguæ (*a*).

De Pollione Aſinio plura habet Cl. Hieronymus Tiraboſchi (1), ex quibus non magni faciendum Pollionis iudicium liquido apparet, præſertim quum Tullius (2) maxima Commentarios hoſce Cæſaris laude proſequatur, Brutum inducens inquientem: *Commentarios quoſdam ſcripſit rerum ſuarum valde quidem probandos: nudi enim ſunt, recti, & venuſti, omni ornatu orationis tamquam veſte detracto; ſed dum voluit alios habere parata, unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecit, qui volunt illam calamiſtris inurere, ſanos quidem homines a ſcribendo deterruit*.

Octavus liber de Bello gallico, qui in Cæſaris Commentariis legitur auctorem habet incer-

(*a*) Pollio in ſuis hiſtoriis Tullium maximi habuit, ut ex ſequenti fragmento ab eodem Seneca (3) relato aperte colligitur: *Huius ergo viri tot*, ait, *tantiſque operibus manſuris in omne ævum prædicare de ingenio, atque induſtria ſupervacuum eſt*.

(1) Tom. 1. Storia della Letteratur. Italian.

(2) In Bruto.

(3) Suaſor. VII.

certum, non ſecus ac libri de Bello Alexandrino, Africano, & Hiſpanienſi, ut habet Suetonius (1): *Alexandrini, Africique, & Hiſpanienſis incertus Auctor eſt: Alii enim Oppium, alii Hirtium, qui etiam Galliei belli noviſſimum, imperfectumque librum ſupplevit.* Hirtium familiarem Cæſaris fuiſſe ferunt, unde ipſi tribuunt eruditi. Quiſquis vero eorum Auctor ſit, elegantiſſimus habetur.

Anno quarto ante Pugnam Actiacam obiit Criſpus Salluſtius Amiterni natus, *Romana primus in hiſtoria*, ut Martialis habet (2). *Salluſtianam brevitatem* ſummopere commendat Fabius (3) *qua inquit, nihil apud aures vacuas, atque eruditas poſſit eſſe perfectius*: atque Thucydidi eum comparat (4) *nec opponere Thucydidi Salluſtium verear* inquit; Aſinius vero Pollio nimiam priſcorum verborum affectationem in ipſo reprehendit (5): Seneca ipſi vitio vertit obſcuram brevitatem: *Hæc vitia* ait (6) *unus aliquis inducit, ſub quo tunc eloquentia eſt,* *cæte-*

(1) In Iulio.
(2) Lib. 14. 159.
(3) Inſtit. Orat. Lib. 10. cap. 1.
(4) Ibid.
(5) Ex Sueton. de Illuſtr. Gram. cap. x.
(6) Epiſt. 94.

cæteri imitamur, & alter alteri tradit: Sic Salluſtio vigente, amputatæ ſententiæ, & verba ante expectatum cadentia, & obſcura brevitas fuere pro cultu. Scripſit de Bello Iugurthino, Catilinario, atque de rebus geſtis a Romanis. Hiſtoriarum tamen corpus totum periiſſe affirmat Lipſius (1). Quæ circumferuntur in Catilinam, & in Ciceronem declamationes, Salluſtio abiudicant eruditi, qui frequentes nec breves conciones ſuis operibus inſertas non omnino commendant.

Iulii Cæſaris, & Auguſti ætate Diodorum Siculum vixiſſe ferunt Argyræ in Sicilia natum: triginta is annos plures Aſiæ, atque Europæ peragravit Provincias, ne quid præteriret, neve quid falſi in ſuam, quam ſcribere cogitabat, hiſtoriam irreperet. Hanc ob multiplicem rerum variarum notitiam, quam complectebatur *Bibliothecam* inſcripſit: Quadraginta libris opus abſolvit; horum tamen hodie nonniſi quinque extant, quos, Nicolao V. Pontifice Maximo iubente, Pogius Aretinus latinitate donavit. Primum ex græcis Scriptoribus a fabulis abſtinuiſſe, & commentis notant eruditi: a ſtylo, & præſertim a perſpicui-

(1) In Not. lib. Polit.

cuitate commendatur a Photio (1); Ludovicus tamen Vives, & Boudin a Photio aliter sentiunt. In Chronologiis non semel errasse Sigonius animadvertit, & Pighius. Historicos ipse redarguit (2) qui ostendendæ suæ eloquentiæ caussa crebras admiscent historiis orationes.

Asinius Pollio, de quo paullo ante meminimus, tempore Augusti, cuius familiaritate fruebatur, historiam etiam scripsit septendecim libris comprehensam: Diligentia in rebus perscrutandis a Fabio (3) commendatur. Ipse primus Romæ Bibliothecam instituisse fertur. Suetonius, Tacitus, Seneca, Virgilius Ecloga præsertim tertia, & Horatius ode 1. lib. 2. ut non vulgaris doctrinæ virum prædicant.

Dionysius Halicarnasseus patria scripsit sub Augusto Romanam Historiam fide incorrupta, limatoque iudicio. Is tanta benevolentia Pompeio Magno, Tuberoni, & Varroni coniunctus erat, ut ex eorum colloquiis omnia hausisse, quæ in ordinem digessit, credatur, inquit Ioannes Bodinus (4). Plura de scribenda hi-

(1) Biblioth. Cod. 70.
(2) Præfat. Lib. 20.
(3) Lib. 10. cap. 2. Instit. Orat.
(4) Meth. Hist. cap. 4.

hiſtoria, nec non de Herodoto, & Thucydide (1) habet.

Eadem tempeſtate ſummum habuit Hiſtoricum Roma Titum Livium Patria Patavinum. Is præter Rethoricæ præcepta, quæ epiſtola data filio ſuo innuit Quintilianus (2), quidquid ab Urbe Condita ad Druſum uſque accidit, affabre, politoque ſtylo digeſtum centum quadraginta libris poſteritati reliquit: ex his vero, magno litterariæ Reipublicæ detrimento triginta tantum quinque ſuperſunt, inquit Struvius (3). Poſtquam in Decades Hiſtoria diſtincta fuit, dimidium Quintæ decadis additum fuit opera Grinei Vormes. Initium quoque xliii. Libri in Bambergenſi Bibliotheca a Franciſco Bartolini, repertum fuit (*a*). Aliud quoque Livii fragmentum, quod in tegumentis Veteris Bibliæ legebatur, addidit Cl. Vitus Maria Giovinazi (*b*). Opus integrum Conſtantinopoli in Turcarum Bibliotheca aſſervari, nec

(*a*) Hoc Bartolini initium Libri XLIII. ut verum Livii fœtum habent Antonius Querenge, & Gaſpar Luſignan; at ipſis adverſatur Voſſius.

(*b*) De hoc diximus elapſo anno in Prima noſtra Polymathiæ parte.

(1) Lib. 10. 11. 12. 13. 16.

(2) Lib. 10. cap. Inſtit.

(3) In ſelect. Bibliot. Hiſt. pag. 40.

nec ulli umquam, licet magna argenti copia oblata, autographum videre concessum esse, affirmat Spondanus (1); At qua ratione ductus id asserat, præterit, & inuerisimile aliis omnino videtur, quum id Galliæ Regi denegatum non esset.

Cæsar Caligula Livium ut verbosum notavit. Asinius Pollio *Patavinitatem* nescio quam, in eius dictione obiecit: Quam Lipsius (2) *Peregrinitatem sermonis, nec tam in verbis, quam stylo toto*, ut Patavinitatem Pollionis tueretur, esse dixit. Verum cuiusmodi sit Patavinitas huiusmodi *nondum constat*, optime animadvertunt Taurinenses Academici (3). Verum nec ut verbosum illum habuit, nec Patavinitatem in eius stilo & dictione agnovit Quintilianus (4), & Hieronymus (5) quorum Primus: *Nec indignetur*, inquit, *sibi Herodotus æquari Titum Livium, quum in narrando miræ iucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus, supra quam enarrari potest, eloquentem, ita ducuntur omnia cum rebus,*

(1) Itiner. p. 1. pag. 253.
(2) In Not. ad Lib. Polit.
(3) In Indic. script. Vet. Latin.
(4) Institut. Lib. 10. cap. 1.
(5) Epist. ad Paulin. Presbyter.

tum personis accommodata: sed affectus quidem præcipue eos, qui sunt dulciores, ut parcissime dicam, nemo historicorum commendavit magis: ideoque immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consequutus est. Alter Hieronymus scilicet, *Ad Titum*, ait, *Livium lacteo eloquentiæ fonte manantem de ultimis Hispaniæ, Galliarumque finibus quosdam venisse Nobiles legimus: quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit: habuit illos ætas inauditum omnibus sæculis, celebrandumque miraculum, ut Urbem tantam ingressi aliud extra Urbem quærerent* (a).

Septimo Tiberii anno duobus libris Historiæ Summarium condidit Velleius Paterculus oriundus Neapoli, natus Romæ, Romanus Historiographus: Stylus & Latinitas est, eo tempore digna. Ab adulatione Tiberium erga, & Seianum non abstinuit, teste Vossio (1). Maxima pars, quæ de Tiberio erat, periit. Fragmenta nonnulla de Legionibus Romanis ipsi tribuuntur: At Supposita illa esse, & a Stylo, & ab Argumento, censent saniores Critici.

Extre-

(a) Vide Cælium Lib. 25. cap. 1. & Vives Lib. 3. *de Ratione dicendi*.

(1) Lib. 1. cap. 24.

Extremis Tiberii eiuſdem annis poſt mortem Seiani Valerius Maximus Romanus opus condidit *Dictorum*, *Factorumque* Memorabilium novem Libris diſtributum, quod & Gellius commendat (1) & Plinius (2). At quum illud, quod ſub eius nomine legimus, obſcuris quandoque, nec uſitatis vocibus utatur, putat Madius (3) corruptum, atque interpolatum ad nos perveniſſe. In Hiſtoriis quoque erraſſe notat Carolus Sigonius (4). At quum dictionem aliquando exhibere ab ea ætate abhorrentem obſervaverit Voſſius (5), Ipſum non genuinum Valerii Opus, ſed Epitomam a Iulio Paride confectam autumat. Moreri (6), & Cantelius (7) Nepotianum Scriptorem recentiorem epitomæ huius auctorem volunt.

Sæculo Primo Chriſti eodem Tiberio regnante Alexandriæ natus eſt Philo Hebræus: floruit is ſub Caligula: ad Caium Imperatorem legatione functus eſt: Sub Claudio Librum ſcri-

(1) Lib. 1. cap. 7.
(2) Lib. 7.
(3) Epiſt. 54.
(4) Lib. 1. emend.
(5) Lib. 1. cap. 24. Hiſt. Lat.
(6) Le Grand. Diction.
(7) In Valer. edition.

ſcripſit de Therapeutis (*a*) quorum integram vitam, honeſtoſque mores exponit: ſub quorum nomine Primos Monachos, vel Primævæ Eccleſiæ Chriſtianos commendare cenſent Clemens (1), Euſebius (2), aliique. Extat quoque eius Opus Tripartitum, cuius Prima Pars Coſmopoetica, quæ de Mundi Opificio agit: Secunda Hiſtorica, quæ ad ſacram refertur Hiſtoriam, Tertia, quæ Iuridica dicitur, Legem reſpicit. Eloquens Philo fuit in dicendo, in cogitando ſapiens, in rebus exponendis non obſcurus, diſciplinis pene omnibus imbutus: *Hic ſane vir*, ait Sixtus Senenſis (3) *fuit Pythagoricæ, Platonicæ, & Ariſtotelicæ Philoſophiæ peritia omnibus ſuæ memoriæ hominibus longe ſuperior, ſed & græcæ facundiæ inter omnes tam Chriſtianos quam Iudæos, & ethni-*

(*a*) Qui Therapeutæ fuerint, Num Primi Chriſtiani, Num Monachi, num iidem ac Eſſeni, de quibus Ioſephus Hebræus meminit, fuſe diximus in nuper editis noſtris Diſquiſitionibus, ubi Auctorum retulimus opiniones, atque ab oppoſitis obiectionibus vindicavimus, noſtram aperuimus. Diſquiſitione X. de Operibus S. Dyoniſii Areopagitæ (4).

(1) Lib. 1. Stromat.
(2) Lib. 2. Hiſt. cap. 18.
(3) Bibl. Sanct. Lib. 4.
(4) Pag. 230. in Notis.

& ethnicos ætatis suæ facile principem locum obtinuit; non defuere tamen, qui ei propriæ, hoc est, Hebraicæ linguæ imperitiam adscripserint. Huius opera intantum admirati sunt Romani, ut digna existimarint, quæ in ipsorum publica Bibliotheca, tamquam monumenta quædam reponerentur: Fuit præterea, ultra quam dici queat, admirabilis in divinis scripturis exponendis.

D. Hieronymus inter Ecclesiasticos Scriptores eum recenset (1), de quo hæc habet: *Philo disertissimus Iudæorum: de hoc vulgo apud Græcos dicitur, aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo. tanta est similitudo sensuum, & eloquii.* Et alibi (2). *Quid loquar de Philone? quem vel alterum, vel secundum Platonem Critici pronunciant.*

Præter Tripartitum opus, de quo supra diximus, quodque Sigismundus Gelenius latine vertit, extant libri duo, quorum alter inscribitur *Caius reprehensus*, alter *Flaccus reprehensus*, quibus Caium Caligulam, & Claudium Romanos Imperatores fictis nominibus increpat: *Quibus in libris*, ait Photius, (3) *magis, quam*

(1) De Script. Eccles.
(2) Epist. 84. (3) Biblioth. Cod. 105.

in aliis, dicendi vis eius ac venuſtas apparet. Peccat tamen non raro ideis tranſmutandis, cæteriſque a Iudaica ſecta alienis deſcribendis. Eius operum catalogum contexuit S. Hieronymus (1): de ipſo meminere Clemens Alexandrinus (2), Epiphanius, aliique non pauci. *Breviarium Temporum*, quod Philonis nomen præfert, & quidquid cum hoc ſimul editum eſt, Philonis partus non eſſe Critici doctiores autumant.

Tiberii quoque ætate floruit Strabo natus Amaſiæ civitate Ponti; *Vir*, inquit Voſſius, *profecto Maximus*(3), cuius extant ſeptendecim de Geographia libri, quos anno V.C.771. quarto anno imperii Tiberii Cæſaris vulgavit. Obiit autem circa annum eiuſdem Tiberii duodecimum. Decimum ſextum librum decimo octavo Chriſti anno ipſum elucubraſſe colligit Cl. Noris (4) ex eo, quod Comagenam in formam Provinciæ redactam ibi recenſeat. Præter Geographiæ libros Commentarios hiſtoricos, alioſque ipſemet libros commemorat ab ſe conſcriptos: Verum hi ad nos non pervenerunt. Quan-

(1) De Script. Eccleſ.
(2) Strom. Lib. 1.
(3) Hiſt. Græc. lib. 11. cap. 6.
(4) Ep. p. 107.

Quanti habeantur Geographiæ libri, qui eius ætatis historias etiam insertam habent, ex iis coniicere licet, quæ Clarissimi Viri Vossius præsertim (1), & Casaubonus (2) de ipsis scripseruut, quorum primus: *Satis*, inquit, *prædicari nequit Doctrina, & industria Strabonis Amaseni Scriptoris gravissimi, quem Stratonem vocari debere perperam in Peripateticis suis discussionibus contendit Franciscus Patricius*. Alter, *Unus*, ait, *extitit Strabo Philosophus αἰρέσει quidem Stoicus, cæterum doctus, Deus bone; laboriosus, prorsusque ad unguem factus homo, qui omni doctrina eruditus, iisque omnibus præsidiis abunde instructus, quæ ad rem geographicam desiderari possunt, rem & magno animo suscepit, & tanta felicitate confecit, ut persuasum habeam, si quis eius scripta diligenter versare voluerit, eum antiquorum Geographorum iacturam patienter ferre: opus namque relictum nobis est a summo scriptore, quod præter accuratissimam totius Orbis tunc cogniti descriptionem, tanta doctrina, tamque varia omnium rerum scientia refertum est; ea denique arte contextum, ut*

 si unius,

(1) De Script.
(2) Strom. Lib. 1.

si unius, aut alterius e veteribus scripta excipias, nihil plane in tota vetustate reperiam cum hoc opere comparandum. Adnotationes operi addidit eruditissimas Guilielmus Xilander.

Vespasiano Imperante, & Tito, Naturæ arcana rimatus est Plinius Senior Auctor celeberrimæ Historiæ Naturalis. Vir labore, & studio singularis. Quæ universa fuerint eius opera, & quantus eius labor, ex epistola Plinii iunioris eius ex Sorore Filii noscere non iniucundum Lectori esse arbitror. Ipsa sane, nisi a tanto viro oculato teste narrarentur, fidem sane omnem superarent: *Pergratum est mihi*, verba sunt Iunioris Plinii ad Marcum, vel Macrum (1), *quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque, qui sint omnes. Fungar Indicis partibus: atque etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim hæc quoque studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri una; hunc, quum Præfectus alæ militaret, pari ingenio, curaque composuit. De Vita Pomponii Secundi Duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriæ animi, quasi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniæ viginti, qui-*

(1) Epistol. Lib. 3. epist. 5.

quibus omnia , quæ cum Germanis gessimus , bella collegit: inchoavit , quum in Germania militaret , somnio monitus : adstitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies , qui Germaniæ latissime victor , ibi periit : commendabat memoriam suam , orabatque , ut se ab iniuria oblivionis assereret . Studiosi tres in sex Volumina propter amplitudinem divisi , quibus Oratorem ab incunabulis instituit , & perfecit . Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone novissimis annis , quum omne studiorum genus paullo liberius , & erectius periculosum servitus fecisset . A fine Aufidii Bassi triginta unus . Naturæ Historiarum triginta septem : opus diffusum , eruditum , nec minus varium , quam ipsa natura . Miraris , quod tot Volumina , multaque in his tam scrupulosa homo occupatus absolverit ; magis miraberis , si scieris illum aliquandiu causas actitasse ; decessisse anno sexto , & quinquagesimo , medium tempus distentum , impeditumque qua officiis maximis , qua amicitia Principum egisse pernoscitur . Sed erat acre ingenium , incredibile studium , summa vigilantia . Lucubrare a Vulcanalibus incipiebat , non auspicandi caussa , sed studendi : æstate statim a nocte multa ; hyeme vero ab hora septi-

ptima, vel quum tardissime octava; sæpe sexta: erat sane somni parcissimi, nonnumquam etiam inter studia instantis, & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem; nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe (quem interdiu levem, & facilem Veterum more, sumebat) æstate si quid otii, iacebat in Sole, Liber legebatur, adnotabat, excerpebatque; nihil enim legit, quod non excerperet: Dicere etiam solebat, Nullum esse Librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset: Post solem plerumque frigida Lavabatur, deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox quasi alio die studebat in cænæ tempus, super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quemdam ex amicis, quum lector quædam perperam pronunciasset, revocasse, & repeti coegisse, huic Avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? *quum ille annuisset:* Cur ergo revocabas? decem amplius versus, hac tua interpellatione, perdidimus. *Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate a cæna, luce: hyeme intra primam noctis, & tamquam aliqua lege cogente, hæc in-*

inter medios labores, Urbisque fremitum: In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur: quum dico Balinei, de interioribus loquor: nam dum distringitur, tergiturque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quasi solutus cæteris curis, huic uni vacabat: ad latus Notarius cum libro, & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet, qua ex caussa Romæ quoque sella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras, *inquit,* has horas non perdere: *nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, electorumque Commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem, & minutissimis scriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se, quum procuraret in Hispania vendere hos Commentarios Laertio Licinio quadrigentis millibus nummum, & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur* &c.

Naturalem eius Historiam perpetuis illustravit Commentariis, atque Adnotationibus plane eruditissimis, emendavit, auxit, ornavitque Vir ingenio summus, atque ab erudi-

tio-

tione in Litteraria Republica Clarissimus Ioannes Harduino Soc. Iesu, de quo in prima parte diximus (1). Verum quum huius Historiæ materiam ex bis mille voluminibus collegisse feratur: quumque sine delectu, prævioque examine, ut ex modo allata Plinii Iunioris epistola colligitur facile, res transcripserit; idcirco nonnulla falsa, & plura inverisimilia edidit. Obiit anno ætatis suæ 56. Eruperat enim id temporis ex Vesuvii fastigio teterrimum, magnumque incendium. Is quum ibidem Classis Præfectus esset insolens phænomenon scrutaturus Navim conscendit: At dum forti animo ad Vesuvium propius accedit ex crasso fumo, igneisque densis particulis obstructo spiritu obit. Extat Vesuvius Mons in Campania Neapolitani Regni: Medium Montis sterile a Temporibus Augusti. Montem hunc flammas evomuisse olim ex eius situ cineribus, & intuitu liquet. Dio refert (2) ante æstum multos Giganteæ molis homines super ardentis Vesuvii apicem conspectos fuisse: subsequutam fuisse maximam siccitatem, planitiemque totam vehementibus agitatam motibus, dehiscentibus summorum montium culminibus, inquit Plinius, Plinii Senioris ex ado-

(1) Pag. 51. (2) Lib. 6. p. 755.

adoptione filius, (qui quum testis fuerit, & graphice rem totam describat, eius epistolam hic apponere iuvat; quam tamen in Adnotationes reiicio. (*a*)) Ad hæc sonitus sub-

(*a*) *Petis, ut tibi Avunculi mei exitum scribam* (1), *quo verius tradere posteris possis: gratias ago. Nam video morti eius, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut Populi, ut Urbes memorabili casu quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit, multum tamen perpetuitati eius Scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda: Beatissimos vero, quibus utrumque. Horum in numero Avunculus meus & suis libris, & tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam, quod iniungis. Erat Miseni, classemque imperio præsens regebat Non. Kal. Sept., hora diei fere septima: Mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine, & specie. Usus ille sole, mox frigidam gustaverat iacens, studebatque, poscit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus, ex quo monte, Vesuvium fuisse postea cognitum est), oriebatur, cuius similitudinem, & formam, non alia magis arbor, quam Pinus expresserit: Nam longissimo velut trunco elata in altum quibusdam ramis diffundebatur: credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa*

(1) Epistolar. Lib. 6. epist. 16. Tacito.

ſubterranei tonitruum instar extiterunt, tum exilire immensi lapides, magnaque ignis copia

victa in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida, & maculoſa, pro ut terram, cineremve ſuſtulerat. Magnum, propiuſque noſcendum, ut eruditiſſimo Viro viſum. Iubet Liburnicam aptari, mihi, ſi venire una vellem facit, copiam. Reſpondi, ſtudere me malle, & forte ipſe, quod ſcriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ Claſſiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubiacebat, nec ulla, niſi Navibus fuga), ut ſe tanto diſcrimine eriperet, orabant. Non vertit ille conſilium, ſed quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit Quadriremes, ſed aſcendit ipſe non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amænitas oræ) laturus auxilium: properat illuc, unde alii fugiunt, rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret, enotaretque. Iam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior, & denſior, iam pumices etiam, nigrique, & ambuſti, & fracti igne lapides: iam vadum ſubitum, ruinaque Montis litora obſtantia, cunctatuſque paullum an retro flecteret, mox Gubernatori, ut ita faceret, monenti: Fortes, *inquit,* Fortuna iuvat; Pomponianum pete. *Stabiis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis, curvatiſque littoribus mare infunditur. Ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, & quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves,*

pia, densique fumi, qui lucem ut ut in meridie eriperent; copia eiaculati cineris tanta erat, ut

ves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset: quo tunc Avunculus meus secundissimo invectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur, utque timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet, discumbit, cœnatque hic, atque hilaris, aut quod æque magnum, similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ, altaque incendia relucebant, quorum fulgor, & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione ignis relictas, desertasque villas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictitabat: tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno: Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior, & sonantior erat, ab iis, qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area, ex qua Diæta adibatur, ita iam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, cæterisque qui pervigilarant, reddit. In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur: nam crebris, vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis nunc huc, nunc illuc abire, aut referri videbantur. Sub dio rursus quamquam levium, exesorumque pumicum casus metuebatur, quod tamen periculorum collatio elegit & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit, cervicalia capitibus imposita linteis constringunt: id munimentum adversus decidentia fuit. Iam dies alibi, illic mox omnibus nocti-

huiusmodi postea multa fuisse, quæ ætate hac nostra nec rara sunt, nec minima, & licet Tillemontius putet nullum æquasse illud quod sub Tito accidit; Marcellinus (1) tamen huic sub Tito comparat, quod contigit anno 472. a Baronio (2) etiam relatum. Certe nos incendium ei,quod a Plinio describitur, nostra ætate simile vidimus, flavamque arenulam Neapoli, finitimisque urbibus, imbris instar illapsam contrectavimus, & gravem sulphuris odorem passi sumus: trementes præterea domos ex eiaculatis ab igne lapidibus, & mox vi sua ex alto decidentibus experti non sine magno imminentis exitii metu. Paucis præterea abhinc annis igniuomi montis flammas tanto in cælum impetu directas vidimus, ut ignea quædam quasi columna vertici imposita & quidem in mille fere passus erecta credi posset, superato interiacentium montium obice, ne dum loci distantia. Nobis profecto illam contemplari per otium licuit, dum Verulis morabamur apud Cl. Alexandrum Araldi, virum honestissimo natum genere, & litteris non minus, quam moribus politissimum, cui me obstrictum non uno nomine libentissime profiteor. De Vesuvio scripsere Iulius Cæsar Recupi-

(1) In Chronico. (2) Ad an. 81.

to (1) Sec. I., & Ioannes de la Torre (2).

Flavius Josephus Essenorum sectæ prius addictus, deinde Pharisæis adhæsit: anno ætatis suæ sexto & vicesimo in Italiam transgressus est: redux Galilaeae Præfectus salutatus est, floruit sub Vespasiano, & Tito, a quo captus, ob suam doctrinam, morumque prudentiam ac suavitatem, ita eum sibi devinxit, ut quum Hierosolymam Titus excindere statuerit, potestatem ipsi fecerit, ut quidquid ipsi libuerit, ex patriæ ruinis eriperet: At Is sacros tantum libros, Fratris vitam, & quinquaginta amicorum sibi dono ab Imperatore petiit: Titus vero pro agris, quibus Hierosolymis fruebatur, alios commodiores in Iudæa largitus est: (quos dein Domitianus, auctoritate etiam sua confirmavit). Domum, quam ante Principatum Titus habitaverat, assignavit. Septem dedit de Bello Iudaico libros, cuius ipse testis fuit oculatus, tanti a Tito habitos, ut suo obsignatos sigillo, in publica Bibliotheca reponi iusserit. Alios quoque viginti libros scripsit sub Domitiano de Iudaica Antiquitate. Quinquaginta sex annorum erat, quum vicesimum librum auspicaretur: hinc nonnulli sub Cali-

gu-

(1) L' Incendio del Vessuvio.
(2) Storia, e Fenomeni del Vessuvio.

gula ortum habuisse colligunt. Duos quoque libros edidit contra Appionem Alexandrinum hominem Iudæis infensum, eruditos sane (1), ubi caussas aperit, cur in Græcorum historiis vetustioribus quamplurima falsa legantur, & alter alteri pugnantia loquatur (*a*). Disquisitionem item de Rationis Imperio, & de Macchabæorum Martyrio scripsit, quod sane opus inter omnes eius partus maximi æstimatur: Eius dictio magni habita est, adeo ut Livius inter græcos nominetur. Verum de eius fide in rebus enarrandis, exponendisque nonnulli dubi-

(*a*) *Quod unusquisque opinatus est*, inquit, (2) *hoc studuit explanare: unde etiam libri se inuicem arguunt, & in multis Hellanicus ab Acusilao discrepat: Hesiodum corrigit Acusilaus: Ephorus Hellanicum in plurimis ostendit esse mendacem: Ephorum vero Timæus: Timæum qui post illum fuere: Herodotum vero cuncti. Sed neque de Siculis rebus, qui eas conscripserunt, neque rursum de Atticis, hi qui Atticas, neque de Argolicis, qui Argolicas memoriæ prodidere, consentiunt: nam & Thucydides in multis etiam tamquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam sui temporis historiam scripserit: Caussa vero huius dissonantiæ ea præcipue est, quod studium apud Græcos publicas de iis, quæ semper aguntur, proferre conscriptiones: non enim duntaxat apud Græcos alios publica conscriptio est neglecta, sed neque apud ipsos Athenienses disciplinæ cultores aliquid huiusmodi reperitur.*

(1) Lib. 1. (2) Lib. 1. contr. Appion.

tant, quos inter Cæſar Calinus (1), qui ipſum in plurimis adverſari ſacris Scripturis affirmat, probatque non ſemel. Tribuitur quoque Ioſepho liber *de Univerſi Cauſſa*; at hunc fætum eſſe Caii cuiuſdam Presbyteri cenſent nonnulli apud Photium (2): Hiſtoriam quoque de Bello Iudaico hebraice ſcriptam, quam Ioſepho adiudicant alii, non Flavii Ioſephi Hebræi, ſed Ioſephi Corionidis, qui poſt D. Hieronymum vixit, partum eſſe colligitur ſatis ex eo, quod de Gothis, qui in Hiſpania morabantur, meminit.

Plinius Iunior, qui Caius Plinius Cæcilius Secundus nominatur, Novocomenſis ex L. Cæcilio, & Sorore Plinii Senioris, qui ipſum adoptavit, ut idem ipſe habet, eloquentiam didicit ſub Fabio Quintiliano: In Syria Tribunus militum Euphratem Philoſophum audivit, ut habet Ioannes Maria Catanæus (3): ſub Domitiano Prætor, ſub Traiano Conſul, ortum habuit ſub Nerone, floruit vero ſub Traiano, ac propterea celebris a Panegyri Traiano recitata. Ipſi tribuunt vitas Virorum Illu-

(1) In Præfat. & per totum opus, quo vetus Teſtamentum exponit.

(2) Bibl. Cod. 48.

(3) In eius Vita epiſtolis præfixa.

Illustrium; At has Aurelium Victorem Auctorem habere inquit Gesner (1). Verum licet ipse nullam scripserit historiam, inter historicos merito recensendus est, inquit Tillemontius (2), quia plura ad historiam comparandam in suis epistolis ministravit. Singularem in scribendo adhibuisse diligentiam clare liquet ex iis, quæ ipsemet Celeri (3) scribit, *Nullum*, ait, *emendandi genus omitto, ac primum, quæ scripsi, mecum ipse pertracto: deinde duobus, vel tribus lego: mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, si dubito, cum uno rursus, aut altero pensito: novissime pluribus recito, ac si quid mihi credis, tunc acerrime emendo: nam tanto diligentius, quanto sollicitius intendo.* Bithyniæ Præfectus gentem Christianam Traiano, a quo maxime diligebatur, commendavit, ut habet Tertullianus (4). Illud vitio ipsi vertitur, quod gloriæ appetens, & Immortalitatis summus fuerit aucupator, ut habet laudatus Catanæus (5), & reipsa ad Tacitum scribens (6) *Auguror*, inquit, (*nec me fallit*

 augu-

(1) In Biblioth. (2) In Vita Traiani.
(3) Lib. 7. epist. 17.
(4) In Apologetica.
(5) In Vita.
(6) Lib. 7. epist. 33.

augurium) historias tuas immortales futuras, quo magis illi (ingenue fatebor) inseri cupio: nam si esse curæ solet, ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor, prædicatorque contingat? (*a*)

Sub eodem Traiano sua opera in lucem edidit Cornelius Tacitus Equitis Romani filius, ut idem ipse ait (1). A Vespasiano, Tito, & Domitiano familiam suam honoribus cumulatam esse, ex eodem retulimus supra, ubi de legibus Historiæ. Plinii Iunioris familiarissimus fuit, tantaque inter eos necessitudo, ut alter alteri emendanda sua scripta mitteret, ut liquet aperte ex iis, quæ Plinius (2) habet: *Librum tuum*, inquit, *legi, & quam diligentissime potui, adnotavi quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer: Nam & ego verum dicere assuevi, & tu libenter audire: neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur: Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis expecto. O iu-*

(*a*) De Plinio hoc plura habet Tillemontius in Vita Traiani.

(1) Lib. 7. epist. 20.

(2) Lib. 7. cap. 3.

O iucundas, o pulchras vices: quam me delectat, quod; si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus. Quanti autem Plinius eum fecerit, ex iis colligimus, quæ eadem epistola subdit: *Erit rarum & insigne duos homines ætate (dignitate) propemodum æquales nonnullius in litteris nominis (cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum iam tu fama, gloriaque floreres, te sequi, tibi longo sed proximus intervallo, & esse, & haberi concupiscebam, & erant multa clarissima ingenia, sed tu mihi (ita similitudo natura ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris.* Galliæ Belgicæ quum præpositus esset, Librum scripsit de moribus Germanorum, quem eruditis commentariis illustravit Althamerus: Annales quoque orsus est, at mutili sunt: Insignius opus est Vita Agricolæ Soceri sui. Ab assentationis tamen vitio non est omnino immunis: Etenim caussam præterit, cur Augustum inter, & Mecænatem antiqua refrixerit charitas, quam ex Dione novimus fuisse non ingenuam Augusti cum

Terentia Mecænatis uxore cariſſima (*a*) familiaritatem. Obſcuriore ſtylo, nec genuino Latio utitur iuxta Tillemontium (1). Acumine, & Sententiarum pondere celebrem nominat Ioſephus Biner: at ſtylo confragoſo, & ſublimiore, quam Hiſtoria exigat, uſum eſſe ſubdit (2). Eius Hiſtoriam hortum dicit, & Seminarium præceptorum Lipſius (3). Is ab Auguſto, in quo deſierat Livius, ad Nervam uſque uno & viginti libris res geſtas complexus eſt: at ex his ſexdecim tantum ſuperſunt. A Dione non ſemel diſſentire notat Grevier (4), qui eum aperte malignum etiam nominat (5). Huius Auctoris opera ſingulis diebus pervolutaſſe Coſmam Magnum Hetruriæ Ducem, & Paullum III.

(*a*) *Feliciorem ergo*, inquit Seneca (6), *tu Mæcenatem putas, cui amoribus anxio, & moroſæ Uxoris quotidiana repudia deflenti ſomnus per Synphoniarum cantum ex longinquo lene reſonantium quæritur? Mero ſe licet ſapiat, & quorum fragoribus avocet, & mille voluptatibus mentem anxiam fallat, tam vigilabit in pluma, quam ille in Cruce?*

(1) In Vita Traiani.

(2) In Apparatu Par. XI. pag. 25.

(3) In Not. ad 1. Polit.

(4) Tom. 1. Stor. degli Imperatori Romani per totum.

(5) Ibid. pag. 268.

(6) De Provid. cap. 3.

III. Pontificem Maximum refert Vossius (1). Tacito tribuunt nonnulli Dialogum de Oratoribus, seu de Caussis corruptæ eloquentiæ, quem alii Quinto Fabio Quintiliano adiudicant: Lipsius vero utrique negat. Videsis Lipsii Commentarios in Tacitum. At Petrus Pithæus, qui antea (2) opusculum hoc Fabii Quintiliani inscripserat: re dein melius perpensa, sequutus, ut ipsemet ait, non modo Pomponii Sabini, sed & omnium exemplarium fidem, Tacito adseruit. Neque a styli ratione commoveri subdit, quum omnibus notum sit pro ætate dicendi genus mutari: & quod luxurians, profluens, ac floridum Iuveni, concisum, grave, sobrium Senibus est. De Taciti Dictione præclare differit eruditissimus Muretus (3).

Lucius Annæus Florus, Senecæ, & Lucani Agnatus (*a*), quatuor vulgavit Romanæ Historiæ Li-

(*a*) Volaterranus Iulium Florum Secundum appellari mavult; atque hunc esse Secundum illum, quem summopere commendat Fabius, & Iulii cognomen a Patre retinuisse coniicit. Verum Secundum illum, eiusque Patruum Iulium, non ut summos Historicos, sed

(1) De Hist. Lat. cap. 30.
(2) Ad Veter. Iurisconf. Fragment.
(3) Vol. 2. Orat. 16. 17. 18.

Libros, quos censet Vossius (1) esse Historiam Livii in epitomam redactam, cui non omnino subscribit Ioannes Isaacus Pontanus (2), ex quo sæpe numero a Livio dissentiat, ac variet sententia. Græcius (3) errores nonnullos in ipso notat, Frigidas quandoque argutias, & dictionem paullo audaciorem. At pro Floro stat Laurentius Begerus (4),qui Grævio obiecta vitia diluit, atque optimum fuisse Historicum demonstrat. Laudatus sane Pontanus de ipso loquens (5): *Noster itaque*, inquit, *Auctor, sicuti nequaquam verbosus, aut diffusus, ita neque, ut illi, qui summa rerum capita, aut nuda Breviaria contexunt, in se restrictus est, aut exanguis, sed sobriam, & verbis cultam orationem amat, densus interim sententiis, & rebus cum iudicio prolatis adeo frequens, & fæcundus, ut verborum prope numerum sententiarum numero consequatur*. Neque illud omittendum,quod Brevitati summæ miram coniungit

sed ut oratores maximos recenset Fabius: & Vetusti Codices Lucium Annæum constanter eum dicunt, non Iulium.

(1) Hist Lat. lib. 1. cap. 30.
(2) In Oration. Isagogica.
(3) In Præfat.
(4) In Prolegomenis ad suam edition.
(5) In Orati Isag. pag. mihi 232.

git perſpicuitatem. Illuſtriorem reddiderunt Flori Hiſtoriam Notæ, & obſervata Politica eiuſdem Cl. Ioannis Iſaaci Pontani.

Sub Hadriano Phlegon, eiuſdem Imperatoris Libertus, patria Trallenſis, ut ait Saturninus (1), ſexdecim libros ſcripſit Olimpiadum ad Olympiadem 229. uſque, ut refert Svidas (2), quorum fragmenta vix ſuperſunt, & ex quibus nomen ſibi fecit Egregii Olympiadum Supputatoris: in quovis Olympiadis anno ſtudioſe, quid in quavis orbis parte admiratione dignum acciderit, retuliſſe inquiunt. Ex centeſima ſeptuageſima ſeptima olympiade, quam Photius retulit, arguunt Eruditi dignum ſane opus eſſe, quod hiſtoriæ plurimis in rebus magno adiumento fuiſſet. Quinque tantum primos libros, ſe vidiſſe Photius idem teſtatur ſpectantes ſcilicet ad Olympiadem 177: at putat opus productum ad Adrianum uſque. Edidit & aliud opus de iis ſcilicet, qui longo tempore vixerunt: nec non de rebus mirabilibus, quæ extra ordinem acciderunt, ubi Hippocentaurum in montibus Arabiæ captum, atque ab eo Rege Imperatori dono miſſum (quem Adrianum putant fuiſſe) deſcribit: in iti-

(1) In eius Vita.
(2) Apud Phot. Cod. 97.

itinere monſtrum illud vita exceſſiſſe refert, quod balſamo conditum, & Romam translatum in Imperatoris palatio tunc temporis aſſervari ſubdit, & ne quis fabuloſum id eſſe putaret, omnes provocat ad illud ſuiſmet oculis intuendum. Ipſi Suidas deſcriptionem Siciliæ tribuit: tres de Romanorum faſtis libros, deque celebrioribus locis Romæ, eorumque nominibus. Stephanus Byzantinus diverſa eius loca citat: Photius illum arguit, quod plurima de oraculis dixerit, atque de Olympicis ludis: item non omnino purum dicit eius ſtylum, quamquam non omnino humilem.

C. Iulius Solinus patria Romanus, profeſſione Grammaticus opus dedit inſcriptum *Polyſtor*, ubi plura memoratu digna diverſarum regionum commemorat. Nullius auctoritatis hiſtoricum eum dicit Scaliger (1). Ab Harduino in Adnotationibus ad Plinium ſæpe cenſoria virga reprehenditur, quod idem facit Salmaſius. Communis eruditorum opinio fert, a Plinio ut plurimum, quæ refert, tranſcripſiſſe (*a*), & nonnulla ex ingenio interpretatum eſſe,

(*a*) Ioannes Theodoricus, Ipſum multo ante Plinium floruiſſe ait, ætate ſcilicet Auguſti, quod & Philippus a Bergamo firmat ex eo, quod opus ſuum rei-

(1) Lib. 4. de emendat. Tempor.

esse, atque addidisse. In Solini opus duos Commentariorum libros scripsit Saumaise.

Plutarchus insignis Philosophus, Historicus, & Orator ortus est Cheroneæ in Beotia, regnante Claudio, ut ait Tillemontius (1). Litteras docuit sub Domitiano Romæ. Ioannes Sarisberiensis putat Præceptorem fuisse Traiani, etsi aliqui contendant ætatem Plutarchi vix quinquennio annos Traiani superasse: eius consiliis Traianum usum esse ait De la Baune (2): Virorum Illustrium Græcorum, & Romanorum Vitas elucubravit. Ita Liberum de re quaque protulit iudicium, ut Principum censor esse videatur, inquit Bodinus (3): Adest & opus de Malignitate Herodoti: aliique Morales Tractatus: at ex his aliquos esse ferunt Plutarchi Iunioris, qui Vitam edidit

Iu-

reipsa Augusto dicaverit. Verum Salmasius ipsum ducentis a Plinio annis vixisse ait.

Cæterum illud certum est, nullum ex antiquis ante Hieronymum de ipso meminisse: & de Iudaica captivitate per Vespasianum habitam, qui sane diu post Augustum Romanum rexit Imperium, verba facit in suo opere: & Non *Augustus*, ut Philippus a Bergamo, sed *Auctius*, ut melioris notæ MSS. habent, legi debere autumant eruditi.

(1) In Vita Adriani.
(2) In Vita.
(3) De Meth. Hist. cap. 50.

(2)

Iustiniani. Qui plura de his volet, adeat Ioannem Rualdum (1). *Dignus*, inquit Lipsius, *si quis alius Princeps scriptor, qui Iudicium mirifice format, & diffusa, ac plana quadam scribendi via ad Virtutem ubique, & Prudentiam ducit* (2) Plutarchi opera adnotationibus illustrata Guilielmus Xilander Heidebergæ professor edidit.

Suetonius Tranquillus Tertiæ Legionis Tribunus, regnante Othone, In Aula Hadriani epistolarum Magister, teste Capitolino (3), Duodecim Primorum Cæsarum Vitas scripsit, de quo Erasmus. *Illud opinor apud Eruditos omnes in confesso esse, quod ad narrationis fidem attinet, primas deberi Suetonio, qui, ut quidam non infestiviter dixit, prorsus ea libertate scripsit Cæsarum vitas, qua ipsi vixerunt*: quod sane Erasmi iudicium firmat Biner (4), qui, *Non tam Cæsarum Vitas, quam vitia scripsisse videtur*, inquit. De hoc opere Plinius (5) Tranquillo ipsi scribit: *Perfectum opus, absolutumque est, nec splendescit lima, sed atteritur*.

(1) In Vita Plutarchi.
(2) In Not. ad lib. 1. Politic.
(3) In Hadrian. cap. 11.
(4) In Apparatu lib. xi. pag. 25.
(5) Epistol. lib. 5. epist. 11.

tur. Opus quoque dedit de Grammaticis Illustribus, ac Poetis, sed mancum est ex parte: scripsit de Ludis Græcorum, de quibus fusius Tillemontius (1). Verosimiliter ipsi quoque tribuunt Critici Vitas Horatii, Iuvenalis, Lucani, Persii, nec non Terentii: Vitam autem Plinii Senioris eius fœtum non esse ex stylo colligunt. Aulus Gellius, Servius, & Svidas plura eiusdem Tranquilli opera indicant: at quum hodie non extent, hic ea referre non iuvat.

Decem quoque libros de rebus Græciæ, descriptionem scilicet Græciæ, Loca, Mores, & quidquid scitu dignum est, vulgavit Pausanias (*a*), Cæsareæ in Cappadocia natus: At multis fabulis eam, inquit Vossius, permiscuit. Scaliger vero omnia ex ingenio confiсta fuisse autumat. Citantur quoque Auctoris eiusdem descriptiones Asiæ, & Phæniciæ: At temporum iniuria perierunt.

Dignos suo Imperio, ac militari virtute historicos habuit Alexander Macedo, qui ex bel-

(*a*) Alium ab hoc Pausaniam nominat Svidas, quem Historiam Lacedæmoniorum, Descriptionem Hellesponti, Lacedæmoniorum Festa, Chronicon, aliaque dedisse opera narrat: At ignota Litterariæ Reipublicæ hæc sunt.

(1) In Vita Adriani.

bellicis geſtis, adiuvante fortuna, *Magnus* dictus fuit, Arrianum ſcilicet, & Q. Curtium Rufum; quorum alter tempore Antonini Imperatoris, alter incerta ætate ipſius geſta poſteritati mandarunt. Primus ſummopere commendatur a Photio (1), qui de ipſo hæc habet: *Eſt ſane ſcriptor hic nemini eorum, qui hiſtoriam contexuerunt, poſtponendus: nam & narrationem brevitate præſtat, & importunis digreſſionibus, aut crebra parentheſi continentem hiſtoriæ tenorem minime lædit. Decori inſuper obſervans nova orationis compoſitione magis, quam vocabulis uſque eo eſt, ut plane alio nullo modo neque clarior, neque dilucidior fieri narratio poſſit*, & Bodinus (2) Arrianum, tanto reliquis Hiſtoricis, qui vitam Alexandri Magni ſcripſerant, ſuperiorem putat, quanto reliquis Imperatoribus Alexander fuit. Idem ſentit Nicolaus Blancardus (3) *Huic Auctori*, ait, *adſunt divina ſermonis lumina, puritas, perſpicuitas, & cum ornatu decorum: omnia feliciter, & veluti ſine cura, & arte, licet plurimum artis emineat, repræſentata: Nam & pro-*

(1) De 10. Arriani Libris de rebus poſt Alexandrum geſtis.
(2) In Meth. Hiſt. cap. 4. pag. 60.
(3) In Dedicat. præfix. Arriano.

& proprietatis græcæ linguæ retinens est &c. Tanta scripsit fide, & sinceritate, *ut* φιλαληθής, *id est, Veritatis consectator, studiosusque sit vulgo cognominatus, atque ita etiamnum honestatur* in Libris, inquit Cælius Rhodiginus (1). Eius Vita a Dione Cassio conscripta fuit. Photius, atque alii eius opera citant, quæ ad nos non pervenerunt, ut *Parthicorum* 17. Libros, in quibus bella Romanos inter & Parthos gesta sub auspiciis Traiani descripsit: *Bithynicorum*, in quibus de suæ Patriæ historia agit (*a*): *Alanicorum Commentarii*: *Vita Tillobori Latronis*: *de rebus Dionysii Syracusarum Tyranni*. De Timoleontis Corinthii in Sicilia *gestis*: *De rebus post Alexandrum gestis Libri decem*. Collecta in unum hæc numerantur in Actis Eruditorum (2).

Quæ nunc extant, opera enumerat Vossius (3) *Arriani nihil hodie habemus*, inquiens, *præter libros quatuor de Dissertationibus Epitecti* (*b*). *Item Periplum, sive Lustrationem*

(*a*) Fuit is Nicomediensis ex Bythinia.
(*b*) Epitectum audivit, ut habet Lucianus (4).

(1) Lib. 1. Lect. Antiq. cap. 22.
(2) An. 1684. p. 122.
(3) Lib. 2. de Hist. Græc.
(4) In Pseudomante.

tum Ponti Euxini, tum Ponti Erythræi, quod scripsit exemplo Xenophontis, cuius totidem habemus libros de expeditione Cyri: In his maxime sequutum se ait Ptolemæum Lagi, & Aristobulum Aristovuli filium, quorum uterque sub Alexandro militarat. Supersunt quoque Indica Arriani. At ratio plane fugit doctissimum Guilielmum Stukium, quum opus hoc ait temporum iniuriis intercidisse. Nam Indica *nihil aliud sunt, quam qui vulgo creditur Liber octavus de expeditione Alexandri: quem seorsim a prioribus septem scriptum esse, quum ex Photio constat, tum ex fine Libri septimi de Alexandro, ac vel maxime ex Indicorum, sive ut vulgo vocant, Libri octavi fine.*

De alio vero, hoc est, de Q. Curtio Rufo (*b*) hæc

Arrianus Epitecti discipulus, Vir inter Romanos imprimis laudatus, ac per omnem vitam in litterarum studiis versatus. Licet sint, qui autument Arrianum hunc eundem esse ac Iurisconsultum: Saniores tamen Critici alium hunc ab illo esse pluribus demonstrant.

(*b*) Qua vixerit ætate incertum. Sunt qui ad Augusti tempora cum Borgasio: ad Tiberii cum Pompa: ad Claudii cum Lipsio: ad Traiani cum Isaaco Pontano: ad Vespasiani cum Clerico: ad Theo-

hæc habet Lipſius (1) *Probus eſt, legitimuſque hiſtoricus, ſi quiſquam fuit. Mira in ſermone eius facilitas: in narrationibus lepos: aſtrictus idem, & profluens: ſubtilis, & clarus: ſine vira ulla, accuratus: verus in iudiciis: argutus in ſententiis: in orationibus, ſupra quam dixerim, facundus*: Integri ſunt ultimi eius operis libri octo: duorum vero priorum, nonniſi fragmenta ſuperſunt, quæ Freinshemius ſupplevit: *Sunt illi verba electiſſima*, ait Wangeſailius (2), *acutæ, crebræque ſententiæ, expoſitiones mirificæ, conciones multa facundia inſtructæ, ita ut Oratio eius ubique ſervet maieſtatis ſuæ pondus*.

Regnante Antonino, ſummo cum plauſu Iuſtinus Hiſtoricus 44. Tragi Pompei libros in Epitomen redegit, ait Voſſius (3), paucis complectens hiſtoriam a Nino ad Cæſarem Auguſtum. Italice eam vertit, adnotationeſque adiecit Gabriel Giolito.

Sub eodem Antonino Noctes Atticas protu-

 lit

Theodoſii cum Bartio referant: nec deſunt, qui recentiorem adhuc velint.

(1) In Adnot. ad lib. Pol.
(2) In Pera Librorum Iuvenilium Tom. 4.
(3) Hiſt. Lat. lib. 10. cap. 32.

lit A. Gellius, vel ut aliis placet, Agellius Romanus, Vir multiplici ſcientia eruditus, ut ait Auguſtinus (1), qui etſi hiſtoriam non dederit ipſe, plura tamen ad hiſtoriam contexendam, veritatemque firmandam ſuffecit. Plurimas ipſum novas induxiſſe in lingua latina voces, ea tempeſtate inauditas, ait Salmaſius (2): At nunc apud litterariam Rempublicam, ut optimus linguæ latinæ Auctor habetur, ac paſſim producitur.

Philoſtratus Auguſtæ Iuliæ precibus Vitam ſcripſit Apollonii Tyanei fabulis refertam (a) a ſcribendi elegantia maxime Photio commenda-

(a) Hieracles primus Apollonium cum Chriſto Domino comparavit in libris ab eo ſcriptis in Chriſtianam Religionem: cui reſpondit Lactantius (3) & Euſebius (4) Cæſarienſis, qui eius facta aperte falſa demonſtravit: de ipſo etiam loquuntur Huetius (5), Guilielmus Loyd (6), & Kuilielmus Nicholis (7), Hackouſe in Libro inſcripto: *Le ſens litteral de ſcriture Sainte defendu contre les principales obje-*

(1) Lib. 9. de Civit.
(2) 1. de Hellen.
(3) Lib. 5. Div. Inſtit. cap. 3.
(4) Lib. inſert. in fin. epiſt. Apollon.
(5) Demonſtr. Evang. Prop. 9.
(6) Ep. ad Bentleium de Porphyrii, & Iamblici Vit.
(7) Coll. cum Deiſtis.

datur (1) : nec mirum, quum Athenis, & Romæ Philostratus eloquentiam, teste Svida, professus sit.

Non sine laude viginti quatuor Libros edidit Appianus Alexandrinus Græcus, quibus historiam Romanam ab Ænea ad Romulum, a Romulo ad Augustum pertraxit, ut habet Photius (2) *Unus est Appianus*, ait Bodinus (3), *ex omnibus historicis, qui Romanorum Provin-*

jections des Antiscrituraires a l' Hay 1741. (4). Præ cæteris tamen legendus est Gotifridus Olearius in præfatione ad eius Vitam, qui veluti ex professo rem tractat.

Inter Recentiores Voolston (5), & Carolus Blount iterum Apollonium in scenam protulere: atque hic postremus vitam edidit cum multis notis excerptis ex MSS. Baronis Hebert Deistæ anno 1685., quæ post tredecim annos proscripta, atque interdicta fuit, approbante ipso Petro Bayle in suo Dictionario Historico (6). Vide Moreri (7), & Iacobum Georgium Chausepie continuatorem dictionarii Bayle, qui loquuntur de Carolo le Blount.

(1) Cod. 44. p. 29.
(2) Tom. 1. cap. 8.
(3) Serm. 1. de Miraculis.
(4) Tom. 1. Art. *Apollonius*.
(5) Tom. 2. Diction.
(6) Cod. 57. p. 52.
(7) Meth. Hist. cap. 4.

cias, Opes, exercitus, totiusque Imperii descriptionem ad intuendum veluti in subiecta tabula proponit: Strabo, Plinius, ac Ruffinus, Provincias attigerunt, Opes omiserunt.

Inter celebriores non ab honoribus tantum (*a*), sed a conscribendis etiam Historiis ætate Alexandri Severi fuit Dio Cassius, qui ut perfectam Romanam daret Historiam, duos & viginti consumpsit annos, decem in explorandis, conferendisque monumentis, duodenos in concinnanda, exponendaque historia (1) impendit. Opus integrum octoginta libros, hoc est, decades octo complectitur ab Ænea ad Alexandrum, teste Photio (2) Clariorem Ipsum esse Thucydide, quem in Orationibus historiæ permixtis imitatum esse inquit

(*a*) Ortum habuit Niceæ in Bithynia filius Aproniani Præfecti Dalmatiæ Proconsulis Ciliciæ, ut Dio ipse habet(4) Senatui adscriptus, Prætor creatus a Pertinace: Primum Consulatum gessit sub Severo: Caracallam sequutus est in Orientem: Pergamo, & Smyrnæ eumdem præfecit Macrinus: ex Oriente revocatus fuit ad Præfecturam Africæ; Præfuit deinde Dalmatiæ, & Pannoniæ: & cum Alexandro Imperatore secundum gessit Consulatum.

(1) Lib. 69. p. 783.
(2) Dio Lib. 72. p. 829.
(3) Cod. 71.

quit Vossius (1); Arguit vero Ipsum, quod Ciceronem, Brutum, Cassium, Senecam acerbius descripserit; Verum ab hac nota, seu potius nævo liberat, imo ex hoc summum, & verum Historicum demonstrat Tillemontius, ex quo in illis nil nisi quod vituperatione dignum erat, vituperat; regulas proinde Historicorum exacte servavit, quorum est haud dissimulare veritatem, in quo a Panegyristis differre debent. A Tacito sæpe dissentit, ut notat Crevier (2). Ex omnibus eius libris viginti tantum supersunt, a fine scilicet Libri tricesimi quinti ad quinquagesimum quartum usque: Triginta quatuor priores periere. De Posterioribus libris fragmenta duntaxat supersunt partim a Fulvio Ursino, partim a Valesio collecta. Xiphilinus Patriarcha Constantinopolitanus sæculo undecimo Dionis Historiæ epitomam confecit, atque in sua Historia, quod deperditum erat, supplevit, quod & Zonaras conficere studuit, teste Vossio. Scripsit etiam Dio gesta Traiani, & Vitam Arriani Philosophi, ut ait Svidas. Tillemontius (3) maximopere in Dione commendat, quod

(1) Hist. Græc. Lib. 2. cap. 15.
(2) Tom. 1. per totum Istor. degli Imperatori.
(3) In Alexand.

Consulum Fastos, resque tunc temporis gestas in ordinem digesserit.

Sexaginta Libris Vitas Philosophorum, eorumque opiniones exposuit Diogenes Laertius. Ipsum Epicureum fuisse, ex iis, quæ refert, colligitur. Vixit ætate Antonini Philosophi, vel Alexandri Severi. Plurima erudita, & quæ Historiam illustrant, posteritati mandavit. Vide Ludovicum Vives (1).

A Chronologia, æque ut ab Historia celebris fuit Censorinus: Eius opus de Die Natali magni habitum est a Cassiodorio, & Sidonio, ut habet Vossius (2): Lugduni Batavorum adnotationibus eruditis illustratum fuit a Lindenbrogio anno 1642.

A Dione, a Tempore scilicet Alexandri ad Diocletianum, Historia, ait Pagius (3), vagatur: Nam Herodianus parum accuratus: Lampridius, Capitolinus, Spartianus vix Historici nomen merentur: Zosimus quum circa quintum sæculum scripserit, priora tempora non vidit, & Monumenta illius ætatis non observavit, & siqua vidit, in pravum detorsit sensum;

Ve-

(1) Lib. 5. de Tradend. Discipl. p.508.
(2) Hist. Lat. lib. 2. cap. 3.
(3) P. 228.

Verum nos aliqua de his ſingillatim ex eruditorum iudicio referemus, ut in quo peccaverint, vel ſiquid in ipſis boni fuerit, ob oculos habeat Lector.

Herodianus Alexandrinus, regnante Gordiano Iuniore, octo vulgavit Hiſtoriæ libros, cuius initium eſt ab exceſſu M. Aurelii Antonini ad mortem uſque Maximi Pupieni, & Balbini. In aula Cæſarum plura obiit munia. Styli elegantiam commendat Photius (1), ſubditque, Pares habuiſſe paucos in Hiſtoria ſcribenda. Ad fidem pleraque dixiſſe, ac ea præſertim, quorum ipſe per ſexaginta annos Teſtis fuit, Eruditi putant; Huiuſmodi tamen fides nutat in Alexandro, & duobus Maximinis, de quo Capitolinus (2) *Herodianus*, inquit, *Græcus Scriptor ei, quantum videmus, in odium Alexandri plurimum favit.* Ipſi acceptum refert Reſpublica Litteraria Ritum, & Cæremonias in Imperatorum inauguratione adhiberi ſolitum. Geographiæ ignarum, atque ſtudioſiorem rebus ornandis, quam accuratum in enarrandis eum dicit Tillemontius (3). Græce ſcripſit; Primus Angelus Politianus latine

(1) Cod. 99.
(2) In Maxim.
(3) In Gordian. p. 560.

tine vertit. Iulius Capitolinus, Trebellius Pollio, & Lampridius eum citant.

Asinius Quadratus, quem Agathias Italum dicit, Imperantibus Philippis, græce quinque libros dedit, auctore Vossio (1), qui Historiam Millenariam complectuntur, A Roma condita ad tempora usque Philippi, sive ad annum millesimum, ex quo Millenaria eius Historia dicitur, ut ait Tillemontius (2). Diversos quoque de Parthis dedit Libros. Huius testimonio utuntur Zosimus, & Xiphilinus in suis operibus.

Suorum Bellorum historiam scripsit Aurelianus Imperator, quæ in Traiani Bibliotheca servata usui fuit Vopisco Aureliani vitam concinnanti.

Sub idem tempus floruit Herennius Dexippus Atheniensis summæ eruditionis Orator Thucydidi comparatus ab Eunapio (1). Plaudentibus litteratis viris historiam condidit duodecim comprehensam libris ab Alexandro Severo ad Claudium II, quem ut plurimum sequuti sunt Capitolinus, & Trebellius Pollio: eius operis nonnisi fragmenta ex-

(1) Hist. Græc. Lib. 2. c. 16.
(2) In Philipp. p. 590.
(3) Cap. 2.

extant a Davide Hoeschelio edita, quæ a Casaubono commendantur (1). Schytarum quoque Historiam, & quatuor libros de iis, quæ ab obitu Alexandri Macedonis Macedonibus acciderunt, scripsisse fertur: Reliquiæ nonnullæ eius operum habentur in libro inscripto *Corpus Historiæ Bizantinae*, ex quibus magnum opus deperditum fuisse apparet.

Ælius Spartianus suam quoque reliquit Historiam sub Diocletiano cuius familiaris fuit, vel Libertus, exaratam. Hic a gestis Iulii Cæsaris initium cæpit ad Hadrianum usque: Extant vero hodie Vitae Hadriani, Ælii, Veri, Iuliani, Nigri, Severi, Bassiani, & Getæ seorsum ab ipso conscriptæ, & Diocletiano, ut habet Vossius, (2) dicatæ.

Hunc imitatus est Ælius Lampridius Burdegalensis, qui Vitas congessit Commodi, Antonini, Heliogabali, Alexandri Severi: licet ex quibusdam MSS. tribuantur Ælio Spartiano apud Vossium (3), ex quo discrimen in nomine tantum sit.

Iulius Capitolinus historiam, quam de Antoni-

(1) Ad Lampridium in Severo
(2) Lib. 2. cap. 5.
(3) Lib. 2. c. 7.

tonino Pio, & Vero condidit, Diocletiano dicavit: Vitas Albini, Macrini, duorum Maximinorum, & trium Gordianorum Constantino Magno: addidit tandem Vitas Maximi, & Balbini. Non desunt, qui hæc omnia Capitolini opera Spartiano eidem tribuant, contradicente tamen Vossio (1). Recte notat hic (2) Tillemontius Heliogabalum plura contra Macrinum vulgasse, quæ deinde ipsomet iubente, in suis historiis scriptores inseruerunt: idcirco Dioni magis, quam Capitolino in iis, quæ de Macrino habet, credendum.

Et si Vulcatius Gallicanus Senator Romanus, regnante Diocletiano, omnium Augustorum Vitas scribere sibi proposuerat, una tantum extat Avidii Cassii, qui contra Marcum Aurelium in oriente Arma capessiverat.

Trebellius Pollio historicus latinus Vitas Cæsarum a Philippo ad Claudium usque, & Quintillum Fratrem, eodem teste Vossio, edidit, quarum tamen nihil, nisi pars Valeriani, & 30 Tyrannorum extat. Vopiscus illum arguit, quod nimia prolixitate in rebus describendis, laboraverit.

Flavius Vopiscus Syracusanus Vitam Aurelia-

(1) Cap. 65. hist. Lat.
(2) In Macrin. art. 1.

liani Imperatoris dedit. Addidit deinde Taciti, Floriani, & Probi: Imperium tandem descripsit Cari, Numeriani, & Carini. Hic, auctore Vossio (1), ab eruditione, atque ordine quinque postremis, de quibus nuper nobis sermo fuit, præferendus, licet in omnibus latii nitor desideretur. Vitam quoque protulit Apollonii Thyanei, quam maxime nonnulli, sed immerito, inquit Moreri (2), extollunt.

Universe Bonifacius (3) *Capitolinus*, inquit, *Lampridius, Spartianus, Vopiscus, qui Cæsarum vitas conscripserunt Historici futiles Dempstero, si scribendi genus spectetur: cæterum necessarii, quum meliores non habeamus: frigidi, confusi, inter claros auctores non numerandi Budæo, vixque digni, ut Historici habeantur.*

Valentis Imperatoris ætate Iulius Pollux (*a*) suam

(*a*) Iullius Pollux Historicus, de quo nobis hic sermo est, alius est a Julio Polluce, qui duobus ante sæculis Epithalamium Commodo dicavit, & cujus Onomasticum græcolatinum magni a Svida habetur, ab Aldo Manutio Venetiis 1511. vulgatum, contra quem Lucianus, ut creditur, elucubrationes dedit inscriptas *Lexicophanes*

(1) In Valent.
(2) Verb. Vopiscus.
(3) Lib. 4. Hist. Ludicræ.

ſuam a Mundi Creatione ad Valentem uſque contexuit Hiſtoriam, cuius MSS. extant in Bibliotheca, teſte Tillemontio (1), Ducis Bavariæ.

Ammianus Marcellinus Antiochenus, ut ex poſtremo eius libro colligitur, Miles & perpetuus comes Urſicini magiſtri equitum, qui omnibus fere bellis, quæ in Europa, & Aſia a Romanis geſta ſunt, interfuit, hiſtoriam ſcripſit a fine Imperii Domitiani, ſeu a Nerva ad Valentem 32 libris: Duodeviginti tantum extant hodie, cæteri Archeotarum incuria periere: In ſtylo durus, & aſper, Tacitum imitandum ſibi propoſuit: at latinis verbis, inquit Bodinus (2), græce ſcripſit: Stylum improbat etiam Lipſius (3), ſed Fide, & Iudicio clarum nominat. *Quis compoſitione magis eſt inconditus*, inquit Salmaſius (4), *& lutulentus, quam Ammianus Marcellinus? quis phraſes umquam uſurpavit duriores inconcinniores, ac ruſticiores? ut homo græcus militaris, qui voces tantum latinas teneret, quomodo eſſent collocandae neſciret prorſus, loquitur*. Plura ſane profert, quæ alias, eorum præſertim temporum ſciri haud poſſent. Satis

(1) In Valent. (2) Meth. Hiſt. lib. 4.
(3) In Not. ad Polit. (4) In Præf. de Hellen.

Satis apte de Germanorum, & Gallorum origine; moderate satis de Christianis loquitur.

Septem libris Ecclesiasticam Historiam, eorum scilicet, quæ imperante Constantino ad Juniorem Theodosium acciderunt, in ordinem digessit Socrates sæculo a Virginis partu V. Utinam a scribendo abstinuisset: Etenim quæ vera narrat, ex aliis Scriptoribus nota sunt: in quibus ab aliis discrepat, falsitate redarguitur, & quum Novatianorum doctrinæ faebat, in dogmatibus, quod caput est, Ecclesiæ exponendis res immutat, ac pro suo ingenio refert.

Ecclesiasticam Historiam libris novem complectentem res gestas ab anno trecentesimo vicesimo quarto ad annum quadringentesimum tricesimum nonum edidit Hermias Sozomenus. Verum quod ab anno 420 ad 24 scripserat, deperditum est. Praxim publicæ Pœnitentiæ, qua tunc temporis Romana utebatur Ecclesia, minute exponit, ac distincte describit. Nonnulli ipsum criminantur, quod erroribus Novatianorum indulgeat nimis, ac faveat. Ut suspectum habet ipsum S. Gregorius Magnus (1), ex quo nimis commendet Theodorum Mopsuestenum Hæreticum. Vide

(1) Lib. 6. epist. 95.

Vide Caſſiodorum (1), & Photium (2), & Canum, qui hoc falſum eſſe aſſerit (3).

Ioannes Zonaras natione Græcus, profeſſione Monachus Ordinis S. Baſilii Annales in tres partes digeſſit, quarum Prima de Iudæis agit ab orbe ſcilicet condito ad Captivitatem Hieruſalem: Secunda de Romanorum tractat Republica, & Imperio ab Urbe primum condita ad Conſtantinum Magnum: Tertia ea deſcribit, quæ a Magno Conſtantino ad Alexium Comnenum evenere anno ſcilicet 1118. Latinitate eas donavit Hieronymus Wolfius: Edidit quoque opus de Œcumenicis, & Provincialibus Conciliis; Commentarios item in Apoſtolorum Canones, atque octo circiter tractatus: quæ in Bibliotheca Patrum extant. Vitio vertunt illi, quod in pluribus Dionem tranſcribat, teſte Grevier (4).

A Ioanne Comneno Alexii filio Hiſtoriam Græci Imperii libris 19. proſequutus eſt ad Balduinum Flandrum Nicetas Choniates, quam traduxit laudatus Hieronymus Wolfius inſertam in corpore Hiſtoriæ Bizantinæ. Quinque

(1) De Divin. Lect. c.17. (2) Cod. 23.
(3) De Loc. Theol. Lib. 11. cap. 6. verſ. fin.
(4) Tom. p. 2. pag. 23. Storia degli Imp. Rom.

que primos eius libros latine vertit Petrus Morel Taurinensis. Nicetæ stylus operosus a Lipsio dicitur (1), ab aliis rudis, & difficilis intellectu. *At Res, & narratio ipsa*, ait laudatus Lipsius, *distincta, composita sine vanitate, sine ineptiis, Brevis quod satis sit, & fida: Crebra apud eum, & opportuna monita: Iudicia non libera solum, sed sana.* Ipsi tribuitur Thesaurus Fidei Orthodoxæ. De hoc qui plura velit, adeat Leonem Allatium (2).

Historicæ Narrationis filum prosequutus est Nicephorus Gregoras, quod undecim libris confecit ab Urbe Capta 1204. scilicet ad annum 1341. Andronico Paleologo Iuniore Imperatore. *Iudicia eius*, auctore Lipsio, *crebra, & plerumque recta: Caussæ eventuum curiose positæ: At superfluit, & evagatur, & res, orationesque miscet indecore, imo inepte.* Ioannes Cantacuzenus (3) pessime de Nicephoro hoc sentit: ex eo fortasse, quod quas ipse sibi tribuit laudes, Nicephorus veraci historica narratione mendaces esse detexit. Quatuordecim quoque dedit opuscula, quæ scho-

(1) In Notis ad Politic.
(2) De Nicetis.
(3) Lib: 4. Hist. cap. 24. & 25.

ſcholia habent in Tractatum de Inſomniis, quæ Turnebus anno 1553. vulgavit.

Decimoquarto vixit ſæculo alius eiuſdem nominis Nicephorus, qui Calliſtes dicitur, qui & ipſe Eccleſiaſticam in ordinem digeſſit Hiſtoriam ad Phocam uſque, ſeu circa annum 610. Deſpicitur a Theodoro Beza, quia hæc ſcribens triginta numerabat annos: at tanti a Cl. Labbè habitus eſt, ut non dubitaverit in Tractatu præfixo Hiſtoriæ Byzantinæ huius Auctoris apponere Catalogum, ubi nomina habentur, & ſeries Imperatorum, & Patriarcharum Conſtantinopolitanorum.

A fine Tripartitæ Hiſtoriæ anno 1130 Chronicon reliquit Sigebertus, quem magni faciunt Eruditi: agit de iis, quæ ab anno Chriſti 381. ad CIXIII evenere: Adiecta ipſi eſt Appendix incerti Auctoris ad annum uſque 1216. Aubertus Miræus Autuerpienſis Canonicus emendavit, atque iterum vulgavit.

Ætate Caroli Magni inter eruditiſſimos ſui ævi habitus fuit Paullus Longobardus Aquileienſis Eccleſiæ Diaconus, Deſiderii Italiæ Regis Cancellarius, cuius doctrinæ fama, Carolus M. devicto captoque Deſiderio, familiariſſime utebatur: quum vero deprehendiſſet Paullum fugam Deſiderii adornare,

nare, statim in Tremirum insulam procul ab illo relegavit. Ex Tremiro, inquit Platina (1), ad Aragisium Generum suum Beneventanorum Ducem transfuga se contulit Paullus: tali crimine nihil commotus Carolus, nihil Pipinus; & licet Proceres, qui apud Carolum erant, & Pipinum, in ipsum inveherentur, ne tantum facinus impunitum abiret, Duci veniam dedit, & Paullo: Beneventi quum moraretur Paullus, Aragisii, & Adelbergæ uxoris rogatu ad conscribendas Historias rediit; a fine Eutropii exorsus Res Romanas, separatim Longobardicas sex libris complexus est: Fidem iis, quæ narrat, Eruditi præstant, ac præsertim in Longobardorum gestis exponendis. Mortuo Aragisio, Casinum se ultro contulit, atque in Cænobio vitam sanctissime transegit.

Sæculo nono vixit Georgius Cedrenus Græcus Monachus: is Annales reliquit ab Orbe condito ad Isaacum Comnenum: At res sine delectu, & sine ordine narrat: Quia tamen eius auctoritate Eminentissimus Baronius, quæ refert, quandoque firmat; idcirco Quis ipse fuerit, quo tempore vixerit, & quanti eius opus habeatur, adnotavimus.

(1) In Vita Adriani I.

Eodem Nono sæculo, vel fortasse verius; ut aliis placet undecimo Svidas Græcus & ipse Lexicon seu Dictionarium Historicum, & Geographicum publici iuris fecit, in quo plura, quæ in aliis Scriptoribus desiderantur, & ex aliis monumentis erui non possent, habet; idcirco, & si non in omnibus accuratus sit & diligens, in pretio est apud litteratos viros, & sæpe citatur. Ludovicus Kuster, quum Parisiis moraretur, opus hoc contulit cum tribus MSS. quæ in Regia extabant Parisina Bibliotheca, additisque eruditissimis notis latinitate donavit, atque hanc suam editionem litterariæ Reipublicæ dono dedit: ob quam a Cantabrigiensi & Parisina Academia, nec non a Borussiæ Rege, cui dicaverat, summos retulit honores.

Ioannes Villani Florentinus, qni sæculo vixit XIV., Historiam Italico idiomate nobis reliquit a Nembrod ad annum reparatæ salutis 1348. Matthæus eius Frater eam est prosequutus: Filius Philippus Matthias suum & ipse adiecit eruditum laborem, suumque Litterariæ Reipublicæ opus dono dedit. Videsis Bellarminum (2), & Gender (3).

Summum inter suæ ætatis Scriptores, inter Vete-

(1) De Script. Eccles. (2) Bibliot.

Veteres Mediocrem recenſet Lipſius (1) Franciſcum Guicciardinum Florentiæ anno ſalutis 1482 natum. Liberum ipſum in iudiciis eſſe, veracem in rebus exponendis, ab affectionibus immunem, niſi quod in Gallos, & in Urbinatem Ducem amarulentum fuiſſe notat Lipſius idem, & Moreri (2). In rebus enarrandis iuſto longior eſt, quippe minutiſſima quæque narrat. Eius Orationes nonnullæ languent, & aliæ ſolutæ vagantur. Poſtremi quatuor libri longe diſtant a ſexdecim primis, caſtigandi per Auctorem, ac limandi, ſi fata dediſſent; atque id in cauſa fuit, quod, ipſo vivente, prælo commiſſi non fuerint. Ioannes Baptiſta Adriani duobus & viginti libris eius proſequutus eſt hiſtoriam, ut habet Poſſevinus (3). Ludovicus Guicciardini ex Fratre Filius Hollandiæ Deſcriptionem, & Hiſtoriam non ſine laude edidit, quam latinitate donarunt Ioannes Brantius, & Raynerus Vitellius.

Eodem ferme tempore Paullus Iovius quinque ſupra quadraginta libris ad annum uſque 1544 hiſtoriam complexus eſt: Iudicio, ac

(1) In Not ad Polit.
(2) Le Grand. Dict. ver. Guiaciard.
(3) Bibl. ſelect. Lib. 56. cap 41.

ac veritate ambiguus eſt Lipſio loco citato: Malæ vero fidei ipſum habent Dominus de Thou, & Franciſcus de Beaucaire de Peguillon initio ſuæ hiſtoriæ, in iis præſertim, quæ ſua ætate evenere; Medicæis nimis ex profeſſo addictum. Eius orationes frigidas dicit Lipſius, & quandoque ineptas: ſtylum vero bonum gravem, nec ab Hiſtoria alienum: neque in Perſicis, & Turcicis rebus enarrandis, deſcribendiſque tam vanum, quam videri volunt; quippe quum ipſi conſonent Turcici Annales.

Inter eos, qui Romanorum Pontificum geſta litteris commendarunt (*a*), ſummas a nonnullis litteratis viris laudes retulit Bartholomæus, vel ut alii nominant, Baptiſta (*b*) Platina

(*a*) Pontificum Romanorum geſta ſcripſerunt Paullus Diaconus, Guido Ravennas, Sigerbertus, Hugo Florianus, Sicardus Præſul Cremonenſis, Gothifridus Viterbienſis, Vincentius Bellovacenſis, Landulphus Canonicus Carnotenſis, Sozomenus Præsbyter Piſtorienſis, Gervaſius Riccobaldus Ferrarienſis, Amalricus Angerius, qui opus perduxit ad 1316., quique rerum notitiam ex pluſquam ducentis Auctoribus ſe hauſiſſe in ſua Præfatione teſtatur.

(*b*) Graves nec pauci Scriptores *Baptiſtam*; alii nec

tina Cremonensis, qui primis annis militiam sequutus est, provecta dein ætate Florentiæ, Doctore Cl. Marsilio Ficini animum ad litteras adiecit. Romam venit, Pio II. Pontifice, cum Francisco Cardinali Gonzaga inter Purpuratos a Pio cooptato: Tenui censu præditum, immo & egenum, epistola ad Papiensem se esse ingenue fatetur: Pii dein munificentia Abbreviatoris Epistolarum Apostolicarum munus sibi comparavit. Post varios vero casus, quos, Regnante Paullo II. perpessus est, a Sixto IV., qui Paullo successerat, Vaticanæ Bibliothecæ præficitur anno 1373 (*a*) a quo Romanorum Pontificum Vitas scribere iussus est, ut testatur Gordonius (1) quas, eidem Sixto dicavit. De opere huiusmodi

nec eruditione, nec numero impares *Bartholomæum* ipsum nominant. Marsilius Ficinus, qui Platinam Auditorem habuit *Bartholomæum* appellat. Inscriptiones Epistolarum Platinæ ad Iacobum Cardinalem Papiensem & Iacobi Cardinalis vicissim ad Platinam, quæ extant inter opera Volaterrani, *Bartholomæum* habent.

Barptolomæus scribere placuit Angelo Politiano, Sisto Senensi, aliisque.

(*a*) Præfecturam Bibliothecæ Vaticanæ nonnisi anno 1475 ipsi a Sisto IV. conceisam fuisse dicendum

(1) In Opere Chronologico.

in diverſas abiere ſententias Litterati Viri. *Platina vir Clariſſimus*, inquit Iacobus Philippus Bergomas (1) *& in dicendo facundiſſimus egregium opus, & prope Divinum de Vita, & moribus Pontificum elegantiſſime confectum Sixto Pontifici obtulit.* Ipſum quoque commendant Abbas Trithemius (2), Alexander ab Alexandro (3), Volaterranus (4) Sabellicus (5), Franciſcus Floridus (6), Paullus Iovius (7), qui *Sacrati præſertim ordinis*, ait, *bonique mortales plurimum Platinæ manibus debent, quomodo eius ingenuo labore ad exoptatam obſcuri ſæculi, nec ideo perituram lucem Pontificii Principatus actionum incorrupta Veritas nunciatur, quæ procul eloquentiæ illecebris uti pura, & incorrupta fide*

dum potius cum Angelo Roccha, (8) poſt ſcilicet nuncupationem operis de Vitis Pontificum: quum de collata Bibliothecæ Præfectura in Præfatione eiusdem operis non meminerit.

(1) Lib. 6. & 15.
(2) De Scriptoribus Eccleſ.
(3) Dierum Genialium Lib. 3. cap. 9.
(4) Antrop. Lib. 21.
(5) Ennead. 10. lib. 7:
(5) In Apologia in calumniat. Ling. Lat.
(7) In Elogiis Viror. Illuſtr.
(8) De Biblioth. Vatican. tit. de Præfect.

de præfert, & cæteris elaboratis operibus (a) *auget dignitatem.*

Alii contra *Caute*, cum Barbarosa (1) monent, legendum Platinam, *quippe quod aliqua in eo indignationis suspicio in Pontificium honorem possit timeri, ex eo, quod tentans aliquando a Paullo II. ad Futurum Concilium appellare: in compedes, tetrumque carcerem co-*

(a) Dedit quoque *Contra Amores* dialogum unum ad Ludovicum Stellam Mantuanum. *De Optimo Cive* dialogos duos ad Laurentium Mediceum. *Panegyricum ad Bessarionem Cardinalem Nicænum* : *Orationem de Pace Italiæ componenda, & de Bello Turcis indicendo*. ad Paullum II. post primam, & ante secundam eius captivitatem, ut mox dicemus. Item *De Naturis Rerum* Librum unum, ut habet (2) Possevinus & Trithemius (3). *Epistolarum* ad diversos Librum unum. *De Vera Nobilitate* Dialogum cum Episcopo Tranensi. *De Honesta voluptate, & valetudine* Libros decem, quos sexennio ante secundam detentionem elucubraverat, dum detinebatur iterum, misit Cardinali Papiensi, ut liquido ex eius litteris colligitur. Historiam quoque sui temporis exarasse, quam MSS. asservari apud Serenissimum Mantuæ Ducem, Auctor est Possevinus idem. Dum Turri arcta custodia detineretur, Dialogum scripsit *de Falso*

(1) De Iur. Eccl. Univ. Lib. I. de Potest. Rom. Pont. capit. 2. num. 65. (2) Appar. Sacr.
(3) De Script. Eccles.

coniectus fuerit (a). *Pronum ipsum*, dicit Genebrardus, *ad Pontificum maculas notandas*. Onu-

Falso, & *Vero Bono* Libris tribus: colloquentibus Platina, & Rodorico Episcopo Calaguritano Castri S. Angeli Præfecto, quem Sixto IV. dein dicavit.

(a) Huius rei caussam ex ipsomet Platina, qui fuse in Vita Paulli II. eam narrat, quamque pene ad verbum latine transtulit Cl. Nicolaus Angelus Caferri (1), excipiamus. *Pii beneficentia adiutus*, ait, *officium Abbreviatoris Litterarum Apostolicarum, quod vocant de Minori Parco, sibi comparavit: Mortuo autem Pio, Paullus II. in eius locum suffectus, sive quod ita pollicitus erat, sive quod Pii Decreta, & Acta oderat, Abbreviatores omnes* (*erant septuaginta*), *quos Pius in ordinem redegerat, tamquam inutiles, & indoctos, ut ipse dicebat, exauctoravit. Erat illud Collegium refertum bonis, ac doctis viris: inerant Divini, atque Humani Iuris peritissimi, inerant Poetæ, atque Oratores; tentarunt tamen hi, ad quos res ipsa pertinebat, Pontificem e sententia dimovere: atque Ego certe* (loquens de se Platina inquit), *qui horum de numero eram, rogando etiam, ut Caussa ipsa Iudicibus publicis, quos Rotæ Auditores vocant, committeretur. Tum ille torvis oculis me aspiciens, Ita Nos, inquit, ad Iudices revocas? ac si nescires omnia Iura in scrinio Pectoris nostri collocata esse? Sic stat sententia; loco cedant omnes; eant, quo volunt; nihil eos moror. Pontifex*

(1) In Vita Platinæ præfixa Vitis Rom. Pontif. eiusd. Plat. editis Venetiis a Francisco Ginnami 1663.

Onuphrius Panvinius recensitis Auctoribus nonnullis, qui de hoc argumento ante Platinam

sex sum, mihique licet pro arbitrio animi aliorum Acta rescindere, & approbare. Hac vero tam immiti sententia accepta, ut lapidem immobilem volveremus, obversabamur die, ac nocte in foribus aulæ..... Ego vero tanta ignominia excitus, quod mihi & sociis meis coram non licebat, id agere per litteras institui: Scripsi igitur Epistolam his ferme verbis: Si tibi licuit indicta caussa spoliare nos emptione nostra iusta, ac legitima, debet & nobis licere conqueri illatam iniuriam, iniustamque ignominiam. Reiecti a te, ac tam insigni contumelia affecti dilabemur passim ad Reges, ad Principes, eosque adhortabimur, ut tibi Concilium indicant, in quo potissimum rationem reddere cogaris, cur nos legitima possessione spoliaveris. Hæc *Platina*: *Paullus Officia Abbreviatorum extinxerat*, subdit ibidem Cafferius, *integra prius cuilibet Abbreviatori pretii sub Pio persoluti restitutione facta, quod constat ex Costitutione Sixti IV.* Divina (1), (unde etiam liquet, errasse in hoc Dominum Ladvocat in suo Dictionario (*a*).) Platinæ temerarium ausum damnant Bzovius (2) & M. Antonius Cucchius (3).

Lecta

(1) Bullar. Tom. 1. Const. 16.
(2) Annal. Tom. 18. ad An. 1465. num. 21.
(3) Instit. Maiorum Lib. 2. tit. 3. de Conf. num. 48.
(*a*) *Paolo II.* inquit, *successore di Pio II. avendo annullate tutte le abbreviature*, senz' avere alcun riguar-

tinam ſcripſerunt, eos ad verbum pene, elegantiori tamen ſtylo Platinam tranſcripſiſſe ait. *Ex his igitur omnibus Auctoribus*, verba ſunt Panvinii (1), *adiuncto Fratri Ptolemæo Lucenſi Ordinis Prædicatorum, qui ſub Bonifacio Octavo Romanorum Pontificum res geſtas inſigni opere*

Lecta Epiſtola Pontifex, ut par erat, excanduit, ſcriptoremque inconſultum in carcerem trahi iubet, quo compedibus, & quidem graviſſimis revinctus, (ut ipſe dolens refert) Media hyeme, ſine foco, celſa in Turri, & ventis omnibus expoſita coercitus fuit menſibus quatuor, inquit Cafferius, at quatuor & viginti menſibus ſcribit idem Platina in Vita Paulli II. *precibus Cardinalis Mantuani a carcere liberatur*: & hæc prima *extiti: Platinæ calamitas, quam Voſſius cum ſecunda confundit*. Triennio Romæ, iubente Pontifice, qui ne Roma diſcederet, iuſſerat, moratus eſt: at dum ſperat ſuorum malorum, & coercitæ libertatis finem, in altius incidit ærumnarum pelagus. Coniurationis in Pontificem Paullum una cum Philippo Callimacho, & Pomponio Leto inſimulatus, ex ædibus Cardinalis Mantuani in Arcem S. Angeli coniicitur iterum, & in quæſtionem de coniuratione vocatus, nonniſi poſt annum iterum liberatur.

guardo alle ſomme, che ſi erano sborzate per la compra di queſte cariche, *Platina fece amare doglianze con troppa libertà &c.*

(1) Addit. Ad Vitam D. Petri.

opere conſcripſit, Platina, quæ de Pontificum uſque ad Eugenium IV. concinnavit, ad verbum fere, ſtylo paululum elaboratiore, aſſumpſit, quibus externa, & prophana ex aliis ſcriptoribus interponens, opus illud, quod de Romanorum Pontificum Vitis nuncupavit, conſtituit.

Nullus, ſi quid ſapio, nec magis verum, nec exactum magis de Platina protulit iudicium Cl. M. Alphonſo Ciacconio, qui & ipſe Vitas ſcripſit Romanorum Pontificum, & Cardinalium plane accuratiſſimas (*a*) *Succeſſit his*, in-

(*a*) Opus edidit Cl. M. Alphonſus Ciacconius ex doctiſſima S. Dominici familia de Geſtis Romanorum Pontificum, numeris omnibus abſolutum, a D. Petro ad annum 1600. Excerpſit ex trecentis nonaginta ſcriptoribus ea, quæ ſcripſit, accurato præiacto examine de eorum fide, diligentia, ac ſinceritate; atque ea, quæ commentum ſaperent & fabulam, reiecit, quæ ab unanimi illius ætatis ſcriptorum conſenſu firmata novit, admiſit: quæ dubia ipſi viſa ſunt, ut dubia Lectori examinanda reliquit. Opus deinde auxit Eruditiſſimus Auguſtinus Oldoinus Soc. Ieſu, quem Eximium Litterarum decus nominat Cafferius. Recuſum deinde fuit additis laboribus, induſtria, atque ſevero illuſtrium, atque eruditiſſimorum virorum iudicio, hoc titulo: *Vitæ, & Res Geſtæ Pontificum Romanorum & S. R. E. Cardina-*

inquit, (1) *Bartholomæus Platina Cremonensis vir profecto diligens, & multæ variæque lectionis, qui iussu Sixti IV. Papæ ante centum ferme & viginti annos Vitas omnium Pontificum scribere aggressus a B. Petro Apostolorum Principe ad Paulli II. Veneti Pontificatum pervenit, & eidem Sixto IV. Liguri editas nuncupavit. Verum dum profana, & peregrina tanto studio prosequitur, atque externis totus incumbit, susceptum propositum videtur deserere, & non tam Pontificum Vitas, quam alienorum gesta describere, circa quæ deferenda diffusus, & amplus, circa proprium tamen Institutum restrictus, Ieiunus, atq. contractus* (a) &

dinalium ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad Vrbanum VIII. P. M. Auctoribus M. Alphonso Biacensi Ordinis Prædicatorum Pœnitentiario Apostolico, Francisco Cabrera Morali, Andrea Victorelli Bassanensi Doct. Theol. Alia plura Victorellus, & Ferdinandus Vghellus Abbas Ordinis Cisterciensis Theol. ex MSS. præsertim monumentis addiderunt. Victorellus sexcenta partim edita, partim MSS. monumenta vidit, Loca multa ex notis Cardinalis Bellarmini MSS., atque ex aliis eruditorum Lucubrationibus recognita restituit. Opus proinde omnium exactissimum ipsum habent Eruditi.

(a) Hoc in sua scribenda Historia Romanorum Pon-

(1) Præf. ad suum opus.

& quod magis Pios offendit, Maledicus, & Conviciator acerrimus (a) multorum Pontificum,

Pontificum Platinæ in more positum est, ut quo Regnante Principe, ille, de quo ipsi sermo est, Pontifex salutatus fuerit, innuat: At dein in Principis illius moribus, regimine, bellis gestis describendis distinetur. Sic in Vita Lucii I. qui Pontificatum gessit Gallo Imperatore, oblitus Lucii, bella describit Galli, & Volusiani filii contra Æmilianum, Electionem Valeriani, & Gallieni: Horum bellum cum Pacoro Persarum Rege: Pœnas a Pacoro devicto Valeriano inflictas: Mores Gallieni: redit ad Lucium, vel ut melius dicam, aliqua innuit de Lucio. Vix salutatum dicit Honorium Primum Romanum Pontificem, atque ad Adoaldum Longobardorum Regem, atque Arioaldum, ad Heraclium Græciæ Imperatorem se se convertit: quæ sane omnia nihil ad Pontificum Vitas attinent: Eamdemque ut plurimum methodum servat in cæteris Pontificum gestis describendis; quin & quandoque indicato vix Pontificio nomine, exterorum gesta describit. Benedictum I. Tiberii II. Adoptivi Iustiniani ærate vixisse refert, charum Tiberio fuisse, supremum tandem obiisse diem: cætera de Tiberii virtutibus, Liberalitate scilicet, Religione, atque animi moderatione; deque iis, qui id temporis floruerunt, sunt. Simile quid habet in Vitis Ioannis IV. Ioannis XVIII. Stephani VII. Ioannis XI: Leonis VII.

(a) Hac de re illum non semel redarguit Bellarminus

cum, quos sola libidine detrahendi nihil tale commeritos (b) conviciis insectatur, & petulanter

minus (1) & quidem merito, si quid enim in crimen in Pontificibus vocandum ipsi erat, mitiori, nec tam acri stylo, ut Iudex potius criminis in Stephani VI., Romani, Theodori II., Ioannis IX; Christophori, Ioannis X., Benedicti VI., Paulli II. gestis ipse usus est, ut Massonius notavit, qui (2) *Te vero*, inquit, *in Vita Paulli non sequemur Platina, iratus enim & inimico animo scribere videris, remque Historico indignam facere, quem ira, & odio rapi indignum est.*

(*b*) Immerito Casserius Ciacconium reprehendit, *quod nimis scilicet Platinam mordeat*, quod ut maledicum, & conviciatorem acerrimum multorum Pontificum exhibuerit. Cæterum si demus livido minus dente id fecisse, negligentissimi tamen historici notam non effugiet: quippe & Damasum II. vi, renuente Clero, & reluctante Populo, Pontificiam Sedem invasisse falso scribit; debuisset profecto Hermannum Contrattum (3), Lambertum Scafnaburgensem (4), Othonem Frisingensem eius ætatis Scriptores percurrere, quos consulens, ut par erat, Damasi Pontificis pepercisset nomini, nec in eius temporis Pontifices declamasset. Quid falsi, quid mali, quid fabulosi in Silvestrum II. non effutit, ac sine hæsi-

(1) De Script. Eccles.
(2) In Chronico.
(3) In Historia Germanica.
(4) Lib. 6. cap. 33.

lanter, atque procaciter mordet, & lacerat. Hæc Ciacconius. At si quid hisce liceret addicere, Auctores raro, eorum opera, & loca fere numquam inspexit; & in iis, ex quibus transcri-

hæsitatione narrat? Ipsum in Diaboli potestatem se tradidisse, malis artibus Rhemensem prius, ac Ravennatem dein Episcopatum obtinuisse, ac tandem Summum Ecclesiæ Pontificatum, iuvante communi hoste, suscepisse, inito tamen prius cum ipso pacto, ut post mortem in ipsius diaboli potestate futurus esset; & licet facti pœnitentem referat, in huius tamen Pontificis Sepulchro eius ossa collidi, vehementerque agitari narrat, quamuis Pontificibus, quorum interest id examinandum reliquerit. Qua de narratione miratur Panvinius (1), atque Eorum vituperat desidiam, qui huiusmodi scriptoribus fidem dederint: quum ex Guilielmo Bibliothecario, cuius opus sub nomine Damasi circumfertur, & Annonio (2), aliisque didicerit ipse Gilbertum, qui Silvester II. Pontifex dictus fuit, Virum fuisse apprime doctum, & in Philosophicis, & mathematicis præsertim disciplinis versatum, ipsum in Italiam primum supputationem induxisse per numeros Arabicos: At iacentibus tunc temporis in Occidente litteris, quum vix unus & alter Philosophiæ, & mathesi operam navaret, ut scelestus & magus ab ignavis habebatur. Illud hic minime præterierim Platinam discessisse in his conscribendis ex Guilielmo,

(1) In Not. ad Silvestrum.
(2) De Gest. Franc. Lib. 5. cap. 46.

psit, seligendis non omnino accuratus, & diligens (a), ut historico par est; atque hinc, & falsa

quem percurisse sane debuit, & qui quum ab Adriano II. ad Alexandrum II. res notaverit, Silvestri quoque gesta conscripsit; at hoc relicto, Fabularum Auctorem Martinum Polonum, de quo mox, libero pede, nescio quo consilio, sequutum esse.

(a) In plurimis, & quidem in iis, quæ negotium, Pontificiæ facessit dignitati, Martinum Polonum sequutus est. (Monitum tamen hic Lectorem volumus, duos extitisse sic nominatos scriptores, Alterum, qui historiam Poloniæ exactissimam, virum a moribus honestissimis, a Doctrina, ab acri iudicio, & a muniis, quibus functus fuit, Oratoris scilicet sui Regis apud Fridericum Imperatorem, commendatissimum; qui Martinus Cromerus Polonus, qui etiam Martinus Polonus dici consuevit;) Alterum Martinum natione Polonum Monachum Cistelli in falsitatibus narrandis, fabulisque condendis in Litteraria Republica non obscuri nominis, qui Innocentii IV. Pœnitentiarius a D. Petro ad sua tempora Romanorum Pontificum Vitas vulgavit. Ipse ex ingenio Cleto Pontifici abscribit Formulam illam: *Salutem, & Apostolicam Benedictionem*: De qua fuse diximus in Prima parte (1) Nullo item præeunte scriptore affirmat Alexandrum Pontificem decrevisse, ut Oblatio ex Azimo fieret, & in modica quantitate: Quum nihil horum in Antiquis Alexandri Actis statutum legatur. Nec ullus fuit per undecim sæcula Auctor, qui hæc de Alexandro scripserit, qua de re satis eru-

(1) Cap. VI. §. 11. pag: 151.

falsa quandoque narrat, & fabulosa (*b*) pleno ore bibit, & deglutienda Lectori proponit; ut est commentum de Ioanna Muliere, quam inter Leonem IV. & Benedictum III. collocat (*a*), quod & verisimile dicit, & facile credendum.

erudite agit Eminentissimus Bona (1): Quin & Pagius (2) probat Azimorum usum ad Eucharistiam in Latina semper viguisse Ecclesia. Unus ipse primus commentum scripsit de collisione in sepulchro ossium Silvestri II. Auctor Martinus hic etiam est Operis *De Rebus mirabilibus Romæ*, in quo mirabilia sane, & contra fidem cæterorum dicit: Primum scilicet a Romulo fuisse Pompilium Patrem Numæ secundi Regis Romanorum: Numam Pompilium fuisse Tribunum Plebis: Portam Ostiensem dicit Capenam: Post Arcem S. Angeli collem adesse; Pantheon fuisse Cibelis Templum: Anphiteatrum Templum Solis: Equestrem M. Aurelii statuam esse Rustici cuiusdam Tyburis: Equos in Quirinali a Philosophis elaboratos: Templum Pacis Nocte Natalis Domini corruisse. Martinus quoque Primus Auctor fuit, ut ex Panvinio, ex quo fere omnia hæc hausimus (3), mox dicemus, Commenti de Ioanna Romano Pontifice.

(*a*) Nihil magis inverisimile, ut ex iis ordiamur, quibus narrationem claudit Platina, nihil esse difficilius,

(1) Lib. 1. Rer. Liturg. cap. 23.
(2) In Breviar. R. Pontif.
(3) In Adnot. ad Vit. Rom. Pontif. Plat:

Suam protulit Chronographiam quatuor libris Gilbertus Genebrardus Rogoduni natus, Doc-

lius, ut credatur, pluribus ex ipſo rudi ineptoque narrationis contextu oſtendit Eruditiſſimus Panvinius, (1) atque ex temporum exacta ſupputatione mendacii arguit Auctorem. Primum fabellæ huius Inventorem, ex quo ſine examine alii tranſcripſerunt, Martinum Polonum Monachum fuiſſe ex eo colligit, quod nullus ante ipſum Ioannam hanc nominarit: nullus Pontificem nomine Ioannis, Leonem IV. inter & Benedictum III. collocarit. Omnium ſane ſcriptorum, qui ab actingenteſimo quinquageſimo quinto anno, quo ſcilicet Petri cathedram tenuiſſe Ioannam hanc fabulantur, hiſtoriam Pontificum ſunt proſequuti, nemo prorſus de illa meminit; Anaſtaſius quippe Bibliothecarius, qui ea tempeſtate vixit, inſuetum hoc inquam portentum ne innuit quidem: Ademarus Pariſienſis S. Hermanni Monachus qui paucis ab Anaſtaſio annis ſcripſit, quique non ſemel in ſua, quam vulgavit, hiſtoria, de Pontificibus mentionem facit, id ne a longe quidem indigitat: nec Annonius, qui & ipſe Cœnobii eiusdem Monachus, Ademari continuavit hiſtoriam, ea de re ne veſtigium quidemin ſuis Annalibus reliquerunt Reginon Abbas Prumienſis, Nec Hermannus Contrattus, Nec Lambertus Scafnaburgenſis Monachi ambo, Nec Otho Epiſcopus Phryſigenſis, nec Conraeus Lichtenauus Abbas Uſpergenſis, Nec Leo Morſicanus Epiſcopus Oſtienſis:

(1) Præf. ad hit. Rom. Pontif.

Doctor Parisiensis, Cluniacensis Monachus, ac tandem Aquarum sextiarum in Gallia Nar-

sis: quibus adde Libros Gestorum Romanorum Pontificum Damasi, Anastasii Pandolfi Pisani, qui in Vaticana Bibliotheca extant, in qua si diligentius observasset Platina sex Indices Romanorum Pontificum, fassus & ipse esset Martinum sine monumentis, sine scriptore, immo his ipsis, silentio suo, refragantibus, haec ex ingenio scripsisse.

Neque hic omittendum Portentum hoc Legi tum in Sigeberti Chronico, tum in uno ex sex Catalogis Pontificum. At in utrisque in margine aliena manu adiectum a Galfrido, ut creditur, Monacho, qui post Martinum vixit, & Robertum, qui Sigeberti Chronicum supplevit, ex eo clare liquet, quod in vetustis, sincerisque Sigeberti exemplaribus omnino non legitur; & quod adiectum margine habetur, diversi est characteris ab antiquo, quo totum Opus exaratum clare observatur. Qui plura de hoc velit adeat Adnotationes Panvinii ad Platinam.

Plurima hac de re erudita non minus ac recentia, quippe quæ inedita usque adhuc, habentur in collectione Zaccariana (1).

(1) Dissertazioni Varie Italiane a Storia Ecclesiastica appartenenti di Francesco Antonio Zaccaria. Tom. 2. Dissert. VII. Epistolare, o sia Lettera all' Eruditissimo Sig. Abbate Giuseppe di Novaes sopra un Codice MSS. della Cronica di Martino Polacco, continuata da Fra Girolamo Albertucci de' Borselli. pag. 297. Roma nella Stamperia Salomoni MDCCLXXX.

bonensi Archiepiscopus. Opus sane a litteratis viris commendatum. Duo primi libri res gestas quatuor annorum millium continent: reliqui, quæ ad annum Christi Domini 1599. His plura addita sunt ex Chonographia Illustrissimi Arnoldi Pontici Episcopi Basatensis.

Honuphrius Panvinius Veronensis, verba sunt Cl. Ciacconii (1), *Instituti Eremitarum S. Augustini acerrimus, & indefessus Ecclesiasticæ Historiæ, & Antiquitatis omnis scrutator quatuordecim Pontificum Vitas a Sixto IV. ad Pium V.* (a) *sub cuius Pontificatu vixit & obiit, Platinæ etiam Adnotationes adiecit: Epitomam præterea Pontificum separatim edidit, quæ eorumdem Electiones, & Cardinalium Creationes dumtaxat continebat, aliquot insignis gentilitiis ipsorum adiunctis, sed adeo vitiosa, & depravata, ut longo studio adhibito*

(a) De Panvinio, eiusque eruditione, deque Pontificum Vitis, quas ubi Platina desierat, supplevit, aliisque eius operibus, fusius in Prima huius nostri operis parte (2) diximus, singillatim nunc de duplici eius Epitoma, ne quid huic argumento deesset, Iudicium Ciacconii adiicere placuit.

(1) Præf. ad litt. Rom. Pontif.

(2) Pag. 40.

bito vix possit restitui: cuius rei gratia illius editionis valde ipsum pœnituit, & furto surreptam, & in lucem immaturius datam conqueritur, & certe ipsius abortus potius censenda, quam partus. Quum mox aliud de eadem re compendium meditatus multos errores, qui in priore editione surrepserant, in posteriore emendavit. Neutra tamen Epitoma aliquid præter Electiones Pontificum, & Creationes continet Cardinalium, & insignia ipsorum gentilitia, quæ tantopere confusa fuerunt, & perturbata, & multa etiam falsa, ut in priore editione prodierant, iisdem erroribus quibus autem subiacere permisit.

Nuperrime Pontificum gesta vulgavit Cl. Iosephus Novaes: immo dum hæc scribimus, ultima pars, quæ a Pio III. ad Pium VI. quem Deus Incolumem ad commune totius Ecclesiæ bonum servet, adhuc sub prælo est: Ipse quæ ad Pontificem, eiusque regimen attinent, paucis, dilucide, maturo consilio, aptaque methodo complectitur: si quid controversum in Adnotationes reiicit, in quibus & Auctores, & opera, & loca, qui ad hæc usque tempora scripseruut pro utraque parte indigitat. Opus sane eruditum, ac merito summo Litte-

rariæ Reipublicæ plausu exceptum. Dederat iam Auctor idem Opus de Pontificis electione (*a*) in quo quidquid ab obitu Pontificis iure antiquo, ac novo fieri consueverit ad alterius creationem, nulla prætermissa eruditione, refert, atque multa, quæ ad rem faciunt suam interserit, describitque.

Locus hic esset, ut de Cæsare Cardinali Baronio, Spondano, Pagio, & Rinaldo, qui omnes vel Baronii historiam prosequuti sunt, vel eam adnotationibus illustrarunt sermo fieret: at quum de his in prima parte dixerimus (1), libenter ad alios non ignobiles Scriptores gradum facimus, quorum alii Ecclesiasticam tantum, alii Universalem Historiam literis mandarunt.

Anno reparatæ salutis 1640. ortum habuit Claudius de Fleury, qui communi doctorum Virorum suffragio inter eruditissimos ævi sui habitus est: At *sciendum* (2), inquit Ioannes Daniel Gruber, *duos huius nominis Præsules nostra ætate floruisse in aula Parisiensi doctrina,*

(*a*) Iurisconsultus Acatholicus ex Gallico in Latinum vertit Idioma opera omnia Cl. Fleury, una excepta Ecclesiastica Historia.
(1) Pag. 14.
(2) Præfat. ad Institut. Canon. Ei usdem Fleury

na, moribus, meritis, officiisque pares. Alter Choysii de Fleury Foroiulensis in Provincia ex-Episcopus Regiæ pueritiæ Magister; & quod iam fama fert Purpuræ Romanæ candidatus: Alter Claudius, de quo nobis differendum. Natus is est Parisiis gente nobili togata, Patre Caussarum Patrono sagacissimo. Adpulit animum a teneris ad studia Humanitatis, ad Historiam, Prudentiamque Iuris, ac denique ad diviniorum litterarum sanctissimam disciplinam; quibus artibus omnibus, quum satis excultus, subactusque videretur, admotus est adolescentiæ Fratrum Regii sanguinis Principum de Contii erudiendæ: In qua Palestra Noster tanta eruditæ pietatis, ac moderationis specimina dedit, ut ipse potissimum eligeretur, cui cum cæteris educatio, & Institutio filiorum Delphini Principum iuventutis crederetur. Tantorum in hoc Institutionis officio defunctorum laborum præmium tulit Loci Dei Abbatiam, quam tamen dimisit simul atque regio beneficio Prior Argetelienfis factus est, pluralitatem beneficiorum, quam damnavit in aliis, evitaturus. Membrum fuit Academiæ Parisiensis cui uberior Linguæ Francæ cultura proposita est. Denique ab obitu Ludovici XIV. electus est, qui Regi Chri-

Christianissimo Ludovico XV. esset a Confessionibus, quod munus nonnisi perfectissimis Presbyteris credi constat. Sic igitur ferme semper in Aula vixit, sed in Aula veluti in solitudine inter Libros, & Pulpita delituit, donec abdicato paullo ante Regiarum Confessionum munere die 14. Iulii 1723. fato fungeretur octogenario maior. (*a*).

Plura ipse dedit opera (*b*) summo excepta uni-

(*a*) Vide Dupin In Biblioth. Script. Eccles. Sæc. XVII. pag. 101.

(*b*) Opus quoque dedit De Selectu, & Methodo studiorum: Catechismum Historicum: de Moribus Israelitarum: De Moribus Christianorum: Institutiones Iuris Ecclesiastici, quæ primum 1677., deinde 1688. prælo commissæ fuerunt, postremo 1722. recusæ, quibus Adnotationes adiecit Iustus Henvingius Boehmerus Acatolicus Iurisconsultus; & latinitate, ut diximus, donavit Ioannes Daniel Gruber Acatholicus & ipse, qui in huius Operis præfatione hæc habet: *De cætero nihil est, quod verear, ne diversa sacra, quibus Auctor addictus fuit pretium, Libelli minuant, quia Romanis Ritibus initiati Canonum studio præ cæteris incumbere solent, & Noster potissimum plenus est bonæ frugis: Nam & de Primatu Papæ tam ambigue loquitur, ut eum magis destruere, quam adstruere videatur: & de Falsis decretalibus sincerum fert Iudicium: Nec dissimulat propriæ vulnera Ecclesiæ, corruptionesque, & morum, ac disciplinæ de-*

universe a Litteratis viris plausu; At Historia Ecclesiastica Parisiis anno 1742. edita, quæ viginti voluminibus quatuordecim priorum sæculorum gesta complectitur, maximo est in pretio apud multos. Eius dicendi genus vernacula sua lingua, eos, qui legunt, non tenet modo, sed sine satietate etiam delectat. Acutus idem ipse, & Popularis in cogitatis: in sententiis brevis, & subtilis, abundans rationibus in iis præcipue, quæ in Lectorum animo defigere ipsi mens est: facilius id, ut assequeretur disquisitiones nonnullas modo uni, modo alteri ex libris, ex industria præfixas voluisse, animadverterunt sagaciores Critici, quibus non tam aditum ad ea, quæ deinceps narraturus est, aperit, quam Lectorum animos solerter pertractans, excipiensque, in suam sententiam vel imprudentes perducat. Ipsum insuper notant, quod commendans Veterem Ecclesiæ disciplinam, aperte satis, & audacter, & hic pluries, & aliis in operibus (*a*) præsentem aggrediatur.

Hanc

depravationes ingenue fatetur, & agnoscitur haud dubie a Nostratibus (Heterodoxis scilicet) *inter Testes Veritatis, qui nostra ætate vixere, maximos referendus.*

(*a*) *Cave itaque* (verba sunt Fleury (1) latine a Gru-

(1) In Præfat. Canonic. Institut.

Hanc veluti iniuria (*a*) ab Ecclesia immutatam refert : ex hac depravatos, ac in peius im-

Gruber translata) *a nobis expectaveris , quod vulgo Practicam beneficialem vocant , hoc est, Præcepta Novissimorum Canonistarum , quibus artibus Beneficia Ecclesiastica vel acquirenda , vel conservanda sint , ad quæ plerique vel ambitione , vel avaritia trahuntur , elusa Veterum Canonum sanctitate , & salutari Disciplina ; Quin mihi propositum est renovare , atque commendare Veterem disciplinam , eiusdemque convenientiam cum recta ratione , ac cum ipso Evangelio demonstrare , quam qui recte cognoverit , ille non poterit non eamdem amare , eorumque temporum , quibus illa viguit , prædicare felicitatem : Viguit autem illa diutius , quam vulgo traditur, quod in Historia mea Ecclesiastica demonstratum est : Longe magis autem consentaneum est pro Regula sectari , quod Ecclesiæ placuit , & per Duodecim Sæcula observatum est , quam quod Quinque posterioribus Sæculis Ecclesia toleravit , atque emendare satagit .*

(*a*) Eamdem fuisse in nascente, & adolescente Ecclesia,& adulta esse Potestatem disciplinam immutandi nemo unus in Catholica Christi Ecclesia est,qui neget , ad illamque spectare disciplinam pro rerum , ac temporum varietate hoc vel illo modo variare . *Regulæ Sanctorum Patrum* ait S. Gregorius (1) *pro Tempore , Loco , Persona , & Negotio , instante necessitate , traditæ sunt* . S. item Leo (2) *Sicut quædam*

(1) In Cap. *Necesse est* . Dist. 29. & Cap. *Regulæ* ibid. (2) Epist. 95.

immutatos repetit Christi fidelium mores; eamdem in nefaria crimina relapsam ab abolitis Pœnis canonicis non sine sui animi mœrore deflet (1). Romanorum Pontificum Auctoritatem in nonnullis, non a Christo Domino statutam (*a*), sed a sæculo octavo auctam per fal-

dam sunt, inquit, *quæ nulla possunt ratione convelli* (Fidei scilicet dogmata) *ita multa sunt, quæ aut pro consideratione ætatum, aut pro necessitate rerum oporteat temperari*. Innocentius I. (2) *Postquam*, ait, *Dominus Noster pacem Ecclesiæ reddidit, observatio prior durior, interveniente misericordia, inclinatior est*. Hi sane ante duodecimum sæculum Petri Cathedram tenuerunt. Cæterum quando, qua ratione, & quæ sit præhabenda disciplina ad Episcopos, ad Concilia, ad Romanum spectat Pontificem: quod si his omnibus id expedire nostris hisce temporibus visum est, submisso contiscendum animo est: præsertim post Tridentinum, in quo fuse de satisfactione actum est, quodque antiquam facili negotio innovare potuisset disciplinam.

(*a*) Novam in Ecclesia esse, inquit, ac multis probare studet Disquisitione 4. num. II. ut viam sibi sternat ad id, quod libro 61. num. II. narrat: Novum scilicet & insuetum, & nonnisi Sæculo XI. inve-

(1) Disquis. 2. num. præsertim 16. præfixa Lib. 60. Disquisit. 4. num. 15. & 16. quæ ante Librum 75. legitur.

(2) Epist. ad Exuperium Episcopum Tolosanum.

falſas Decretales quaſdam ab Iſidoro quodam confictas nihil hæſitans affirmat, ex quibus ſum-

vectum, Epiſcopum Romanum Legatos ad Concilia Provincialia, ut ſimul cum Epiſcopis iudicent, mittere. Verum canone 5. Concilii Sardicenſis habiti anno ab Incarnatione Domini 347. Hæc uncialibus, apertiſque verbis leguntur. *Quod ſi is, qui rogat cauſſam iterum audiri, deprecatione ſua moverit Epiſcopum Romanum, ut de latere ſuo Presbyteros mittat, & ſi decreverit mittendos eſſe, qui præſentes cum Epiſcopis iudicent habentes eius auctoritatem, a quo deſtinati ſunt, erit in ſuo arbitrio*. Ex Decretalibus Iſidori Pontifices ſibi poteſtatem vindicaſſe probat ex epiſtola 42. alias 47. (1) ad Galliæ Epiſcopos, ſcripta de Depoſitione Rhotadi Epiſcopi: ubi Nicolaus I. inquit nullius roboris eſſe acta Concilii, ex quo ſine Romani Pontificis Auctoritate condita, quod ut firmet, inquit Fleury, doctrinam refert Leonis Magni Pontificis decretales haſce admittentis, ex quibus tanta Auctoritas Romano Pontifici tribuitur. At quum Decretales haſce falſas, confictas, purum, putumque Iſidori Mercatoris commentum eſſe probarit, omnibus nervis firmat, defigitque in Lectorum animis non a Chriſto, ſed ab illorum temporum tenebris ea fuiſſe: quod ſane tacitus præterit ipſe, ſed Lectori colligendum, inferendumque relinquit. At ne partium ſtudio abripi videretur, omiſiſſe, non debuerat ea, quæ deinceps fuſe ſubdit, Conſuetudinem ſcilicet Eccleſiæ, qua Epiſcopi *in maioribus Urbibus* con-

ſummum obveniſſe Eccleſiæ malum ſæpe repetit, & ſæpius; atque idcirco totus eſt in earum

conſtituti ſollicitudinem ſuſciperent ampliorem, per quos ad Unam Petri Sedem Univerſalis Eccleſiæ cura conflueret, ad id firmandum verba protulit Sardicenſis Concilii (1) *Ad Caput, id eſt, ad Petri Apoſtoli Sedem de ſingulis quibuſque Provinciis Domini referant Sacerdotes*. Cauſſas vero Epiſcoporum inter illas ſine dubio numerandas eſſe, inquit Nicolaus in Laudata epiſtola, quæ Maiores a Sacris Canonibus nominantur: quod ſane nec ipſe quidem inficiari auſus fuit Dominus Fleury (2) ex quibus iure irritam eſſe ſententiam a Concilio contra Rotadum prolatam. Conſuetudinem hanc, Maiores ſcilicet Cauſſas ad Apoſtolicam Sedem deferendas eſſe, innovatam, atque obſervandam eſſe iuſſit Innocentius I. (3) qui anno a Chriſti Domini Nativitate 402. Univerſam regebat Eccleſiam, inquiens id in more iam poſitum eſſe in Eccleſia. Sedulo advertendum monet Cl. Ioannes Marchetti (4) ne in vado hic hæreat Dominus Fleury, quum alibi (5) Hiſtoriæ ordine compulſus, epiſtolam Synodalem Sardicenſis Synodi retulerit, ea, quæ modo attulimus verba, prorſus omittit. Simile quid obſervatur, quum referens Epiſtolam Paſchalis II. ubi legi-

(1) In Synodali epiſtol. ad Iulium I.

(2) Lib. 63. num. 11. §. *On trove*.

(3) Apud Labbe, Tom. 2. Concil. col. 1250., & Couſtant Epiſt. Rom. Pontif. Tom. 1. pag. 749.

(4) Saggio Critico pag. 67. Art. I. §. VI.

(5) Lib. 12. num. 36.

rum falsitate aperienda, ut omnibus armis, præsidiisque destituti, qui Pontificiam potestatem

legitur, Conciliis (1) Auctoritatem a Sede Apostolica tribui; Confidenter nimis subdit: A falsis Decretalibus tale quid Sedi Apostolicæ concessum esse: quum prioribus Ecclesiæ temporibus ne vestigium quidem. At meminisse debuerat Gelasium I. qui anno a Virginis partu 492. (trecentis annis ante fictas Decretales, quas sæculo VIII. vulgatas esse refert) Ecclesiæ præfuit Universæ, ad Episcopos Dardaniæ scripsisse (2): *Prima Sedes*... unamquamque Synodum & sua Auctoritate confirmat, & continuata moderatione custodit pro suo scilicet *Principatu* &c. Ubi iterum monet diligentissimus Marchetti (3), Dominum Fleury hanc Gelasii epistolam Lib. 30. num. 36. referentem, omisisse verbum *Unamquamque*, quod in omnibus codicibus legitur, tamquam si peculiarem illam Gelasius probasset Synodum, nec generalem, de quavis Synodo pronunciasset consuetudinem: quam sane ex Iulio I., qui 337. Ecclesiam regebat, noverat Gelasius, ut ex Sozomeno (4) compertum fit, Iulium ipsum non tam legem de hoc ferre, sed latam iam ante ipsum extitisse refert; atque id ex Apostolica Traditione Iulius ipse innuit Epistola ad Orientales (5). Verum fusius ubi de Con-

(1) Lib. 65. Num. 50.
(2) Epist. 13.
(3) In Adnotat. ad §. VIII. Sag. Crit. pag. 104.
(4) Lib. 3. cap. 9.
(5) Apud S. Athanasium Apolog. 2.

tem tuentur illud idem, quod & ipse, sentire cogantur: At frustra in hisce defatigatur, tum quod ante ipsum non unus ut falsas repudiavit, reiecitque Isidori Decretales, unde nihil est, quod quasi de novo sibi plaudat invento: tum quod ii, qui de Pontificis auctoritate contra ipsum sentiunt, aliunde quam confictis Isidori Decretalibus eam demonstrare profitentur aperte.

Sexdecim usque adhuc Volumina addidit Anonymus quidam Gallus, qui eius prosequutus est Historiam duorum tantummodo sæculorum narrationem complectentia. Nec mirum sibi imitandum proposuit Platinam: In Civilem Galliæ Historiam, ut plurimum fuso calamo, dilabitur, luxuriaturque, minuta quoque & levia non describens modo, sed & repe-

I tens

Conciliis agemus: At quum nostri hic non sit Instituti errata, vel subleстam Cl. Fleury fidem arguere, hæc innuisse sufficiat. Qui plura de his velit, adeat Anonymum Gallum (1) & acre Iudicium Eruditissimi Ioannis Marchetti (2).

(1) *Observations Theologiques*, *Historiques*, *Critiques* duobus Voluminibus Avenione editis.

(2) *Saggio Critico sopra la Storia Ecclesiastica del Sig. Abate Claudio Fleury*, ubi plura habet notatu, & sua eruditione digna.

tens (1). Romanis Pontificibus non parcit, eorum Auctoritatem minuere conatur: id ut felicius ipsi succedat, quandoque Auctoritates sibi accommodat, quandoque eos summopere commendat, qui in eadem sententia sunt, ut Carolum de Moulin, quem maximum nomine virum pluribus in locis dicit (2), quemque Romæ invisum iniuria refert. At sibi non constans, ipsum in Catholica Ecclesia natum, Calviniana lue infectum, Calvinismum professum esse (3), & neque Catholicum, neque Calvinistam, neque Protestantem fuisse refert; supremum tamen obiisse diem catholica dogmata profitentem (5): paullo vero post (6) notat, in suis adnotationibus in quatuor Evangelistas plura docuisse Calvini doctrinam olentia, quæ non constat revocasse. Res ut plurimum sine tabulis, & monumentis narrat, & si qua sunt, quæ cogitatis, narrationibusque suis adversentur, una inficiatione, nullo prolato rationum momento, suam tuetur sententiam, & siqua addit, convicia sunt in Adversarium, & probra

(1) Lib. 128. num. 99. & 100.
(2) Lib. 168. 169. 170.
(3) Lib. 170. n. 16.
(4) Ibid. num. 17.
(5) Ibid. num. 16.
(6) Ibid. num. 17.

bra (1). Hæc, aliaque innuit Cl. Marchetti lo- lo citato: de quibus, si, num vera sint, ambigat Lector, utraque conferat, ac veritatem pro alterutra parte expendet.

Petrus Bembo Leonis X. Romani Pontificis a secretis, a Paullo III. in sacro Cardinalium Collegio cooptatus, præter alia Venetiarum Historiam latine scripsit, quæ ab elegantia in dicendo ab eruditis commendatur. Scaliger (2) tamen sollicitudinem nimiam pro Ciceronianis verbis, quibus tantum uti maluit, reprehendit. Iustus vero Lipsius minimi eius Historiam facere videtur: *De Petro Bembo aliquid addam* inquiens (3): *Illustri dignitate, & fama Vir fuit, quam tamen Historia sua Veneta apud me non auxit: Tacet in Narrationibus, vel friget. In verbis affectatiunculas habet Materie, atque Viro serio parum dignas: Nulla vox, nisi ex Tulliano, aut Iuliano penu, & quæ sic dici non possunt (quippe nova, vel iis ignorata) miro verborum ambitu comprehendit: Ipsa etiam tota scriptio, & formulæ sic compositæ, quasi hæc omnia Romæ gesta, & Republica illa stante. Sunt in quibus*

(1) Lib. 112. num. 38.
(2) In Hyperscript., seu Lib.6. Poet. p.800.
(3) In Not. ad Polit.

bus rideam, sunt in quibus indigner, & quum tam curiose a verbis sibi caverit, reperio alibi quæ non dicam Tulliana non sint, sed vix Latina.

Universam totius Hispaniæ historiam protulit Dominus Ioannes de Ferreras natione Hispanus, Regiæ Bibliothecæ Præses, doctrina, diligentia, iudicio ætatis suæ nulli secundus, quam Invictissimo Philippo V. Hispaniarum Regi Catholico nuncupatam Dominus d' Harmelly ex Hispano translatam idiomate in Gallicum, additis perpetuis adnotationibus; iisque eruditissimis, eidem piissimo Philippo Regi dicans iterum, Hispanam gentem ab Antiquitate, ab armorum gloria, ab Litteratis, quos protulit in omni disciplinarum genere viros, a Catholicæ Fidei splendore nulli prorsus nationi posthabendam esse in præfatione demonstrat eruditissime. Cl. vero de Ferreras in duabus, quas præmittit præfationes, alteram primæ, alteram secundæ parti, docte sapienterque, atque aurificis lance dotes perpendit Historicorum, qui de Hispaniæ regionibus scripserunt: deinde quidquid ex Polybio, Diodoro Siculo, Livio ad Zosimum usque notatum reperit, & quidquid deinceps sive ab Ambrosio Morales, a Stephano Caribay, a Ioanne Mariana, aliisque

que recentioribus hiſtoricis vel relatum, vel illuſtratum, vel univerſe de Hiſpania, vel de ſingulis eius regionibus additum percurrit, mirum in ordinem digerit, non omiſſa exactiſſima temporum ſupputatione, & diligenti Chorographia, ubi antiquas cum recentibus Hiſpaniæ regionibus conferens examuſſim reſpondere docet. Acta, Eventus, rerumque Variationes, abditaſque earumdem Cauſas exponit: nec eos præterit, qui vel a litteris, vel ab armis, vel a morum probitate magnam ſibi laudis ſegetem collegerunt: quæ omnia quum affabre diſponat, ſuoque in lumine collocet, atque libero iudicio referat, iure optimo a Doctis viris, ac Triwltienſibus præſertim (1) maximopere commendatur.

Magnum ſibi nomen apud litteratos viros, quibus opus perlegere contigit, in exponendis Auguſtæ Mariæ Thereſiæ Ungariæ Reginæ geſtis Cl. & Eruditiſſimus Dominicus Cerulli comparavit. Ipſe quidem & quæ in privatam Perſonam, & quæ in publicam quadrant virtutes, ac dotes, præterea Chriſtianas æque, ac politicas, quibus illa non minus tot populorum Princeps, ac Parens, quam Caſtrorum Dux, ac Mater Europæ univerſæ, atque adeo

(1) 1742. Mart. & Apr. Iter. 1743. Iul. & Aug.

universo Orbi præluxit, adeo Eleganter, Presse, Graphice velut in tabula pinxit, ut verbum addere verearis, si sapis, aut detrahere: adeo perfecta sunt omnia, atque absoluta. Quo avidius Litterata Respublica, ac iustius tanti Auctoris opus aliud expectat, atque urget in dies.

Præter veterum Populorum eruditissimam Historiam, exacta quoque a Roma condita ad Pugnam Actiacam Rerum gestarum monumenta dedit Dominus Carolus Rollin. Ea ab Actiaco Bello ad Constantinum prosequutus est Dominus Crevier laudati Rollin Auditor, Gallus uterque, uterque Diligens in perscrutandis, examinandisque antiquis Scriptoribus, ex quibus antiquarum rernm memoriam collegerunt, Sapiens uterque, acer non in iudiciis tantum de factis Historicis prolatis, sed & de Antiquis ipsis Scriptoribus, quorum characteres veluti in tabula expressos vides: Uterque Historicum habet dicendi genus: quos imitatus est Dominus Le Beau, qui a Constantino II. ad captam Constantinopolim res gestas est complexus.

Doctum sane Hominem esse Cl. Hieronymum Tiraboschi indicat ipsius Litteraria Historia scripta Italice. Quanto plausu ea excepta

pta a Litteratis viris fuerit, hoc satis, quod nondum Mutinæ ab Auctore suo edita, pluribus in Locis, confluentibus, qui pacta societate typis mandanda curant, singula Volumina recusa videantur (*a*). I 4 Exa-

(*a*) Quum de Litteratis Hispaniæ viris in sua historiam protulisset Cl. Auctor, ipsi, collectis undique monumentis, reposuit Ingeniosissimus Xaverius Lampillas, atque iniuria iudicium illud a Tiraboschio ut ut erudito viro prolatum fuisse quatuor voluminibus nec insipienter, nec paucis ostendit. Acute dimicatum est utrinque: Utriusque nec vulgare ingenium, nec popularem eruditionem Litteraria Respublica demirata est. Verum si res ex iis æstimetur, qui ætate hac nostra, vel duobus proxime superioribus sæculis floruerunt Hispani Martinus Azpilqueta, Gaspar, & Ioannes Baptista Villalpandus, Dominicus, & Petrus Soto, Augustinus, & Arias Barbosa, Ioannes, & Franciscus Lugo, Gabriel Ennaus, Franciscus Suarez, Melchior Canus, Gabriel Vasquez, Ioannes Tarquemada, Rodericus Arriaga, Alphonsus Tostatus, Antonius Augustinus, Antonius Solis de Ribadeneira, Franciscus Queveda de Villegas, Antonius Augustinus, Ioannes Ferreras, aliique non tot quin plures in omni prorsus Facultatum, ac Scientiarum genere, illud nobis tenendum certo est non ingenio tantum Hispanam gentem valere, sed litteris quoque, & Doctrina, ut ex editis præclaris operibus liquet; quidquid in oppositum Georgius Hornius (1) scripserint, Ioan-

(1) In Orbe Politico pag. 511.

Exactissimam Orinochensium Populorum (a) historiam contexere cœpit Cl. Philippus Salva-

Ioannes Emmanuel Giron (1), & Ioannes Georgius Walchius (2), qui redarguuntur facile ex Nicolai Antonii (3) testimonio. Quæ sane doctrina magis, magisque augebitur, & efflorescet invictissimo Carolo III. Regnante, quem Deus ad commune populorum bonum, & litterariæ Reipublicæ augmentum sospitet, qui, ut stimulos studiosæ iuventuti adderet, sex annuas, nec exiguas pensiones trecentorum scilicet Florenorum, ut habet Venetum rerum gestarum Diarium (4), decrevit, singulas auditoribus singulis, qui vel in Ecclesiastica disciplina; vel in Iure Naturæ, & Gentium, & in Morali Philosophia; item in Mathesi, vel in Physica experimentali, vel in Linguis Latina, Græca, Hebraica, & Arabica post maturum, atque diligens per doctos singulis facultatibus viros habitum examen prærogativam obtinuerint: atque hoc anno Matriti, idem fortasse in posterum pro aliis maioribus amplissimæ suæ dominationis Academiis decreturus.

(a) Quamplurimi sunt Orinochenses Populi, ita dicti ab Orinoco, cuius accolunt ripas. Est autem Orinocus Americæ Meridionalis fluvius, qui e lacu, ut quidam vocant, *Cassipa* (non multum dissito a magno Lacu *Parime*) ortum habet; ac multis flumini-

(1) In Meth. Geographi p. 1. pag. 250.
(2) In Hist. Ling. Lat. cap. 12. §. 5. pag. 706.
(3) In Biblioth.
(4) Num. 50. Notizie del Mondo 21. Giug. 1783.

vator Gilii, cuius iam tria prodiere volumina. Nihil in hoc opere, quod ad hiſtoriam attinet, deſideratur. Duodeviginti, quibus Auctor in ampliſſima Orinochi regione annis commoratus eſt, diligentiſſimus fuit in rimandis illarum Provinciarum locis, atque agreſtium illorum populorum moribus. Omnia, & ſingula, quæ ipſe ſuiſmet inſpiciebat oculis, in adverſaria referebat, & ſi quid vel dubium, vel non ſatis perſpectum ipſi erat, ſcitabatur a Senioribus, eos rogabat, urgebat, ut rem ſciret, & pro acri, florentique, quo a natura donatus eſt, ingenio, attente iterum obſervabat, ne quid minus certum in ſuum referret Diarium. De ſincera in rebus exponendis fidelitate, nulla cauſſa eſt, quæ ipſum ad Lectores decipiendos impellat: quippe non ſimultates, non odium, non metus ipſum deterrent: non amicitiæ, non amor, non ſpes ulla alliciunt, ut a veritate ne latum, ut aiunt, unguem diſcedat, deflectatque. Romanus ipſe, & Romæ ſcribit. Si in aliquo ab antiquis Scriptoribus peccatum eſt, emendat: ſi quid non ex-

nibus auctus, per vaſtiſſimas variarum Nationum regiones, duorum menſium itinere delapſus in mare Septentrionale multiplici oſtio ſeſe exonerat prope Inſulam Trinitatis.

expoſitum, ſupplet: ſi quid immutatum, monet. Quin & ad explicandas elegantiores earum gentium linguas gradum facit, aptamque aperit methodum eas ediſcendi, dum nova illas indagine obſervat, cum cæteris Europæ linguis conferens; in quo miram viri eruditionem maximis extollit laudibns Cl. Schlozer, Hiſtoriarum Profeſſor Gottingenſis in Epiſtola ad Authorem miſſa, quæ in eius opere (1) inſerta legitur.

Hæc de Hiſtoricis. Qui plura velit, adeat Bodlnum, Zuingerum, & qui Catalogum dederunt Scriptorum, qui & univerſales ſcripſerunt Hiſtorias, & eorum, qui de ſingulis Gentibus, Nationibus, immo & Regnis memoriam poſteritati mandarunt.

(1) Tom. III. Append. 2. pag. 352.

CA-

CAPUT II.

De Veterum Numis.

CAnones de Hiſtoricis iure optimo excipit de Veterum Numis, ſeu Numismatis (*a*) brevis Diſquiſitio: Hi enim Teſtes ſunt conſtantes, quos edax tempus non ita faci-

(*a*) Diſtinguunt nonnulli Numiſmata a Numis: Numiſmata monetam percuſſam eſſe volunt ad ſervandam egregie factorum memoriam: Numos vero pecuniam autumant fuiſſe, qua Populi in commercio uti conſueverunt. Sebaſtianus Erizzo (1) cenſet omnes veterum numos numquam pecuniæ loco fuiſse: At Antonius Auguſtinus (2) oppoſitum demonſtrare contendit: Utramque opinionem ad trutinam fuſe revocavit Cl. Chamillart (3). Dominus Mahudel (4) opinatur Numiſmata quoque (Italice *Medaglioni*) pro pecunia fuiſſe, atque indiſcriminatim & Numos, & Numiſmata dici poſſe.

Dicitur Moneta, quia nota inſcripta, aut ſigni impreſſio de Auctore, Pondere, & valore nos admonet: Huc facit, quod Iuno moneta dicta ſit, quod ſcilicet ab illa per Anſeris vocem de imminenti peri-

(1) Diſcorſo ſopra le Medaglie degli Antichi.
(2) Ne, Dialogi.
(3) In Memoriis Trewltianis an. 1711.
(4) Tom. VII. Acad. Pariſienſ. de Inſcript.

facile absumit: Ingenui, qui nec minis corrumpi valent, nec precibus. Synchroni, ut

pote

periculo Arcis capiundæ moniti fuerint Romani, teste Tullio (1). Dici consuevit quoque pecunia, quia loco permutationis pecudum Numus successit, & ut aliquibus lubet pecudis figura in Ære percutiebatur.

Numi, & Nummi in veteribus Monumentis legimus. Perperam nonnulli post Svidam censent a Numa Romanorum Rege Numis nomen factum esse: etenim Numæ tempestate nec fusos, nec percussos Romam habuisse Numos, testatur Plinius (2), qui de Servio Tullio Sexto Romanorum Rege ait: *Primus signavit Æs*: additque: *antea rudi* (scilicet ære) *usos Romæ Timæus credidit*. Quod & firmat Festus V. inquiens: *Patres solebant iam inde a Romulo numis auri, atque argenti signati ultramarinis uti*.

Sacri aliqui Interpretes a Lamechi filio Tubalcaim eos agnoscunt: alii ad Abrahami tempora referunt, primumque Numum fuisse Siclum (certe primus hic in Sacris litteris memoratur) ex Genesi colligunt, ubi appendisse Abrahamus pecuniam diserte dicitur (3); quamvis oppositum ex ipsa loquendi formula doceat Calmet, quia signata pecunia numerari soleat non appendi; sed pace tanti Viri, tanta non est huiusmodi coniectura, ut manus det, qui contra sentit: potuit quidem retineri loquendi formula, re iam mutata, ut in multis hodieque fit, exempli caussa *ferire fœdus*,

& sex-

(1) Lib. 1. de divinat.
(2) Lib. 33. cap. 3.
(3) Genes. 33.

pote qui eodem, quo res peracta eſt tempore, iubente Principe, præſidente Magiſtratu, univerſo Populo inſpectante, percuſſi ſunt: Ipſis vera firmatur Hiſtoria; aberrans emendatur, dubia ſtabilitur, & plura, quæ Veterum ſolertiam fugerant, Numorum ope deinceps detecta ſunt (a).

At

& ſexcenta his ſimilia, præſertim quum addant ſacræ Litteræ ipſam pecuniæ ſpeciem, nempe quadrigentos ſiclos argenti probatæ monetæ publicæ.

Profani Scriptores alii aliter de prima Numorum ætate ſentiunt: Pollux, & Strabo Phidonem Eleum, aut Argivum auctorem numi faciunt. Herodotus Lydiis: Lucanus Tono Lucaniæ Regi: Macrobius, & Eutropius Iano: Plinius Servio Tullio Regi inventi huius in Latio laudem adiudicat, ut ſupra dictum eſt.

(a) Quanti ad Hiſtoriam, Chronologiam, & Geographiam illuſtrandam: Ad vera Imperatorum nomina habenda, ad præclara eorum facinora noſcenda valeant veteres Numi ex Cl. Bandurio, & Vaillant colligi facile poteſt, quorum primus cum mancam tertii Sæculi Hiſtoriam vidiſſet, ex Numis veterum dumtaxat vindicandam eſſe, atque hauſtam reipſa fuiſſe affirmat: Alter, Ioannes ſcilicet Vaillant, explicans Numum (1) Antonini Pii, in cuius adverſa parte legitur: TEMPL. DIVI AUG. REST. COS. III. *Quantam Hiſtoriæ*, inquit, *lucem afferant numi diiudicent*

(1) Tom. 2. Num. Imp. Rom. pag. mihi 563.

At quoniam non defuere qui Numos Adulterinos in Litterariam Rempublicam turpis lucri

cent illi, qui apud Capitolinum tot ædificia Romæ ab Antonino Pio extructa, aut estaurata legunt: De Templo enim D. Augusti ab eo restituto nullam haberent, nisi per numos notitiam; Duo erant Augusti Templa, unum in IV. Regione ipsi, & Romæ dicatum, Alterum in VIII. Tiberio cœptum. Iterum referens aliud Numisma Antonini Pii, in cuius postica parte est: LIBERALITAS AUG. ait, *diligentius, quam Historici Imperatorum Liberalitates, seu Congiaria nobis indicant: Illi Antoninum Pium octies ea populo distribuisse nos edocent: Capitolinus illa non enumerat:* Congiarium Populo dedit; Militibus Donativum addidit, *tantum inquiens.* Addi immo debet Congiarium IX. quod in præclaro Invictissimi feliciter Regnantis Stanislai Poniatowschi Poloniæ Regis Musæo observavimus, quod recens Vir omnigena litteratura eruditus, ac in veterum Numorum Scientia præsertim ævi nostri nulli profecto secundus Cl. Canonicus Albeltrandi collegit, curatque.

Loquens alibi Vaillant de Imperatore, qui Posthumo successit, quique post paucos menses, Victorino instante, interfectus & ipse fuit, ait: *Scriptores alii Lolianum, alii Ælianum, alii L. Ælianum dixere; sed eius verum nomen Lælianum numis debemus.*

Numis quoque acceptam refert Litteraria Respublica coordinationem Romanæ Historiæ Huberti Golzii, & Stephani Pighii: Investigationem Antiquitatum Rerum Italicarum Caroli Sigonii, Fastos Honuphrii Pan-

lucri caussa inferre ausi fuerint: idcirco qua ratione genuinos a vitiatis noscere, quaque eos methodo interpretrari valeamus, hic paucis exponere necessarium duximus.

A. νόμος Græce, Latine Lex, vel quod a lege statutus sit Pecuniæ valor, vel quod a Pecunia legem hauriat suam, Commercium, Numus dictus fuit: Romanos hanc vocem a Doriensibus Siciliæ, & Magnæ Græciæ incolis habuisse ait Iulius Pollux.

Quid

Panvinii: Numis debet Eminentissimus Norisius (1) Epocham feliciter statutam Syromacedonum: ex ipsis implicatos Chronologiæ nodos explicuit Harduinus (2), Seleucidarum imperium, atque Ægypti Regum gesta; Numis Illustrissimi Assemani in ordinem digesta est, atque illustrata Edessera Historia: ac Numismatum ope contexuit Ioannes Vaillant, & quatuordecim Regum Chronologiam aperuit seriem, de quibus paullo uberius infra.

Qui plura de Rei Numariæ utilitate velit, opus evolvat eruditissimi Ezechielis Spanhemii de *Præstantia & usu Numismatum*: *Thesaurum Rei Antiquariæ*: *Commentarium* Comitis Mediobarbi, & opus Cl. Froelik *de utilitate Rei Numariæ veteris*.

(1) In Epoch. Syromacedonum.

(2) Lib. de Num. Herodiad. populorum, & Urbium.

§. I.

Quid ad Rei Numariæ ſtudium accedenti in anteceſſum neceſſarium ſit?

Canon I. UT facile quis diſcernere Numos, eorumque Epigraphen expedite legere, nec non intelligere valeat, Numos ipſos cum imaginibus comparet, quæ ab Auctoribus referuntur, qui de ipſis egerunt (*a*).

Canon II. In his ipſis Auctoribus tractandis, pervolutandiſque attentius ii legendi, qui diligentiores habentur, qui ſcilicet exacte in quo Cimeliarchio numi extent, num bracteati ſint, aliaque huinſmodi accuratius referat (*b*).

Ca-

(*a*) De his ſcripſerunt Erizzus, Auguſtinus, Urſinus, Chriſtiani, Vicus, Oiſelius, Seguinus, Occus, Oliveirus, Triſtanus, Pedruſi, Mediobarba, Sirmondus Patinus, Harduinus, Tobert, Bergerus, Froelik, aliique.

(*b*) Diligentiores habentur Bimard, Maffei, Haym Mahudel, Paſſeri, Chamillard, Belley, Pellerin, Noris, Freolik, Kel, Banduri, Geſſner Pembrock, d' Ordil, Parata cum notis Torremuza, Tiepoli, Eckell, Neumann Canonicus Viennenſis, præ cæteris

Canon III. Historia, Populorum moribus, Mythologia &c. ne vacuus sit: licet enim Numi lumen historiis præbeant; historiæ tamen ad Numos explicandos viam aperiunt (*a*).

K Ca-

ris vero Ioannes Vaillant, qui postquam Angliam, Hollandiam, atque terdecies totam peragravit Italiam, opus edidit Numismatum Augustorum, Augustarumque, & Cæsarum in Coloniis percussorum: *In hoc opere*, inquit Auctor vitæ laudati Vaillant, *Vetus Geographia illustratur: Urbium situs adseritur, earum Conditores indicantur: Viri Illustres, qui natalitia illis debent: Dii Tutelares in illis culti &c.*

Historiam Regum Ægypti litterariæ Reipublicæ donavit, atque quatuordecim Regum Chronologiam texuit 294. annorum spatio a Ptolomœo Lagi filio, qui post Alexandrum Magnum illud tenuit imperium, ad Cleopatram usque ultimam Lagidarum Reginam. Numismata quoque dedit Imperatorum, Augustarum, & Cæsarum græca populorum, qui sub Romano detinebantur imperio, ex omni modulo percussa. Opus, quod Comes Mediobarbus pollicitus erat. In Hollandia quum esset, librum edidit inscriptum: *Numi antiqui Familiarum Romanarum perpetuis Interpretationibus illustrati*. His adde Florez de Numis Hispanis; Bellori *de Numis Apium insignitis*. Bonanni de Numis Pontificiis.

(*a*) Quanti autem intersit appositus Canon nosces ex eo, quod Cl. Iobert Epigraphen MAG. AUG. interpretatus est Mausoleum Cæsaris Augusti qùod

Canon IV. Non ex ingenio Inscriptiones, sive quæ in Antica parte, sive quæ in Postica, sive in Area (*a*), sive in exergo sunt, interpretari licet, sed ad verosimilitudinem quoque attendendum (*b*).

Ca-

quod sane ita non intellexisset, si cum Cl. Bimard (1), aliisque animum adiecisset ad id, quod Dio Historicus refert (2), quod scilicet Nero *Obsoniorum Mercatum Macellum nuncupatum dedicavit*, ex quo legendum censent Macellum Augusti, atque inter non obvios Numus hic maioris formæ habetur.

Iobert item & Harduinus compendiarias notas C. V. T. T. in Tarraconensi numo legerunt Colonia Victrix Turrita Tarraco: Augustinus vero Colonia Victrix Tyrrenica Tarraco; At quum Strabo (3) Togatam Tarraconem nominaverit melius alii Colonia Victrix Togata Tarracona sunt interpretati.

(*a*) Area Numi est locus in medio, ubi typus est: Exergon est locus imus sub Figura, ubi etiam quandoque literæ esse solent, atque lineola typum inter & literas ducta videtur. Si voces aliquæ habentur in medio typi, dici consueverunt Inscriptiones: si voces sint circumpositæ, nominantur Legendæ, seu Epigraphæ.

(*b*) Non insuave huius rei exemplum profert Cl. Froe-

(1) Tom. 2. pag. 172.
(2) Lib. 61.
(3) Lib. 3.

Canon V. Legendis Inſcriptionibus, & Epigraphis aſſueſcat Rei Numariæ ſtudioſus; & ſi res dubia ſit, cum aliis indubiis, & bene ſervatis numis comparet: accidit enim quandoque, ut rubigo temporis vetuſtate inducta, vel aliquid abraſerit, vel ſuperinduxerit aliquid

Froelik (1), quod eiuſdem Auctoris verbis proferam: *Sane*, inquit, *Vir eruditiſſimus R. P. Harduinus quum de aliis pluribus, tum de celebri illo Gallieni numo aureo agens, in quo legitur:* GALLIENÆ AUGUSTÆ UBIQUE PAX *non erat cur prodigioſam iſtam expoſitionem daret, qua e ſingulis fere literis tamquam initialibus ſingulas voces confecerat.* GALLIENO AUGUSTO EDUA AUGUSTA URBIS SERVATORI TRIUMPHALEM ARCUM EREXIT VICTORIA BEATITATEM IMPERIO QUIETEM EDUÆ PEPERIT AUGUSTI X. ſeu Decennalibus.

Ubi ad rem Academici Triwltienſes (2): *Hæc etſi ingenii felicitate, & antiqui ſermonis lepore ſuavia, atque euiuſmodi ſint, quæ ita concepta fuiſſe mereantur, quis tamen credat (ſi longior etiam hiſce ſub literis lateret oratio), eam integre, riteque poſt tot ſæcula ingenii viribus quempiam aſſecutum eſſe, aut etiam potuiſſe? Quis vero non hic potius, etſi ne id quidem omnino certum ſit, lapſum Sculptoris arguat, qui Ortographiæ fortaſſe non ſatis gnarus, & ſoni ſimilitudine deceptus Gallienæ Auguſtæ, pro Galliene Auguſte, formaverit?*

(1) Pag. 372.
(2) 1729. Iuin art. 63.

quid, unde aliam pro vera nota inspiciamus: sic Dominus Pellerin legit Βον pro Θον, in quodam Numismate, quod collatum cum aliis bene servatis, indubiæque fidei Θον legebatur, ex quo illud vetustate corruptum creditum est.

§. II.

De Numismatum Antiquitate, & Præstantia:

Canon I. NOn ex præstantia Auri præ Argento & Ære, sed ex eorum Raritate Numismata æstimantur, vel quod imaginem Principis, qui non diu vixerit præse ferant, vel aliquod peculiare egregium ab ipso factum exhibeant: Sic Othonis æreus numus pretiosior est, quam Aureus, Pescenii longe dignior ex aere, quam ex argento.

Canon II. Cæteris paribus maiori in pretio sunt qui Maximi sunt Moduli præsertim Augusti caput ipsius præferentis, Tiberii cum eius capite, Agrippinæ Iunioris, Opelii, Macrini, atque Elagabali, quia rariores sunt:

Canon III. Præstantiores erunt, si non triti, & rasi, sed bene servati sint, ut Epigraphe facile legi possit, & Typum bene cusum referant. Ca-

Canon IV. Quo plures ſunt in Numo Figuræ, pluris habentur, ut eſt Probus cum duodecim figuris: item ſi duo ſint Capita in Antica alterum, alterum in parte Poſtica, ut Titus ex una parte, Veſpaſianus ex altera. Quod ſi coniunctio Figurarum rara ſit, nec in aliis Numis obſervetur, præſtantior hic cæteris erit; ut Commodus in Antica parte, & Criſpina in Poſtica: Elagabalus, & Annia Fauſtina. Præhabendus pariter eſt, qui integram faciem obverſam exhibet, quam qui eius dimidiam.

Canon V. Præferuntur ii, qui integram Inſcriptionem habent, quam qui decurtatam, ut VICTORIA AVGVSTORVM. FORTVNÆ REDVCI, quum ut plurimum in aliis obſervetur VICTORIA AVGG. FORTXNÆ RE, ex integris quippe aliæ decurtatæ intelligi tuto poſſunt, præſertim ſi obſcuræ ſint, & non obviæ Inſcriptiones.

§. III.

De Numorum Varietate.

EX Varietate Antiquitas dignoſci poteſt. Varietas eſt ex Forma, ex Materia, ex Signis.

Numorum Forma fuit primum Virgula oblonga ferrea, æneave variis distincta globulis ad Libras, vel uncias indicandas: Hisce Quadrata successit figura, ut observavit Eruditissimus Montfaucon (1): A Quadrata ad ovalem Numi transiere figuram, ut refert citatus Auctor (2), Arigoni (3), & Gori (4): Ab Ovali tandem ad Rotundam.

Romanorum Numorum Antiquitas prima est a Servio Tullio: Inde Consulares: tandem Imperiales.

Imperium consideratur ut Antiquum a Iulio Cæsare Augusto ad Posthumum usque, anno circiter Christi 260: A Posthumo ad Augustulum, seu Romulum Augustum, qui ab Odoacre anno Christi 476 privatus fuit vita, consideratur ut Medium: ut Recens ab Odoacre ad Constantinopolim a Turcis captam anno a Virginis partu 1453.

Primis temporibus ex typis valor distinguebatur; Caput biceps Iani Assem signabat: Semissem Caput laureatum Iovis: Caput laureatum Mulieris Trientem: Caput Herculis cum

(1) Ant. explic. T.3. Tab. 79.
(2) Ibid. T.3. Tab. 48.
(3) T.1. Tab. 21. num. 81.
(4) Mus. Etrusc. Tab. 197. num. 2.

cum pelle Leonis Quadrantem : Sextantem Caput Mercurii cum Petaſo : & unciam Caput plerumque Romæ, vel Victoriæ. In omnibus a poſtica parte erat vel Navis, vel Navis Roſtrum, ut habet Plinius (1). Nota æris fuit ex una parte Ianus geminus, ex altera Roſtrum Navis: In Triente vero, & Quadrante Rates: quod firmat Macrobius (2) *Quum primum*, ait, *quoque ære ſignaret* (*Ianus*) *ex una quidem parte capitis ſui effigies*, *ex altera vero Navis exprimeretur, quo Saturni memoria ad poſteros propagaret: Æs itaque fuiſſe ſignatum hodieque intelligitur in aleæ luſu, quum pueri denarios in ſublime iactantes Capita, aut Navim luſu teſte vetuſtatis exclamant*. Hinc Turnebus, (3) *Quadrans Ratitus dicitur, quod, ut Feſto, & Plinio lib. 33. cap. 3. ſcribitur, in eo eſſet ſcripta Ratis figura: igitur Ratitus eſt rate notatus, & inſignitus.*

Canon I. Si Remotioris antiquitatis Numi nec Navim habeant, nec Roſtrum, hos non Romæ, ſed alibi cuſos fuiſſe noſces, quod ex pulchriori typo, quam Romanus eſt, etiam coniicitur aliquando. Rurſus horum quamplures

(1) Lib. 33. cap. 3.
(2) Saturnal. Lib. 1. cap. 7.
(3) Adverſ. Lib. XX. cap. 30

res ad tempus Cæsaris, & Augusti referuntur; quum non idem erat exacte typus (a).

Canon II. Argentei Bigam, aut Quadrigam habuere, teste Plinio (1), unde Bigati, aut Quadrigati dicti sunt: quemadmodum etiam Victoriati a Victoria Bigæ, aut Quadrigæ addita. Habuere præterea Romam Galeatam a fronte, a tergo Castorem, & Pollucem hastas in manibus tenentes: quod si hos non habeant typos, decidente iam Republica, percussos fuisse dices (b).

Canon III. Numi Incusi, nisi tales fuerint ex errore Monetariorum, maximæ sunt Antiquitatis, nec spernendi (a). Ca-

(a) Prima imago Hominis viventis fuit Cæsaris a Triumuiris Monetalibus numis impressa.

(b) Primus Numus Argenteus percussus Denarius fuit, qui denis assibus, seu libris æreis quoad valorem respondebat: Denarii partes fuere Quinarius quinis assibus respondens: Sestertius, qui duorum Assium cum dimidio valorem æquabat, dictus proinde Sestertius, quod duos asses, & semis tertii assis importaret, notatusque fuit lineolis II S., quae postea coniunctæ transuersa linea fuere HS. Plura præsertim de Sestertio, quem dividunt in Maiorem, & Minorem, vide apud Gronovium integro Tomo de Pecunia Veteri.

(a) Incusi ii dicuntur, quorum altera pars est Con-

(1) Lib. 33. cap. 8.

.Canon IV. Tempus Reipublicæ finem inter, & Augustum indicant, ut plurimum, Numi, qui vel dentati sunt, vel Serrati (b).

Canon V. Numi, qui effigiem percussam habent supra aliam iam præexistentem, ad Reipublicæ tempus non pertinent. Non maximi tantum moduli, sed minimi etiam numi repercussi observantur, ut sunt Numi Græciæ (c).

Ca-

Concava, Convexa altera: atque id ex eo, quod primi Artifices typos non bene tractare norint: Horum plures Peregrini sunt, vel antiquissimarum Civitatum Italicarum.

(b) Post Augustum nullus dentatus, vel serratus extat Numus: tunc enim temporis ante scilicet Augustum plures quum essent Falsarii, qui argenti folium super æs ducebant, factum est, ut in gyrum dentibus serræ instar munirentur: facile enim tunc deprehendi poterat, num Massa integra argenti esset.

(c) Illud est inter Græcos Numos repercussos, & Romanos discrimen, quod Græci argenteos, & æreos numos repercutiebant, Romani vero æreos tantum: Rursus in Græcorum repercussione imprimebatur imago Principis, Divinitatis, Animalium, Heroum &c. Romanorum vero Monogrammata ut plurimum, & siglæ, seu literæ abbreviatæ, simulque colligatæ, ut XX in Numo Augusti, Augustus Pater: XX Aulus Vitellius, vel Vespasianus Augustus: in Numo Neronis SLCS sacræ Largitionis, vel Sacri

Canon VIII. Bracteati, seu Pelliculati Numi (*a*) sinceræ Vetustatis sunt, nec umquam à Recentibus Falsariis hoc tentatum est.

Ca-

Sacri Largitores: In Iustino Iustiniano, & Tiberio II A Tiberius Augustus TCLANP Tiberius Claudius Imperator: in Numo Germanici Pat. Pater.

De Repercussionis caussa alii alia: Iobert autumat Signum valoris aucti; Boze valorem auctum quidem, sed certis datis occasionibus, ut solutio operariis publicis: Mahudel id accidisse ex inopinata electione alicuius in Imperatorem, quippe quum præsto non esset Materia æris repercutiebantur antiqui Numi: Firmat id, ex quo sub Augusto legitur nomen Tiberii, sub Caligula Claudii, vel etiam occasione Largitatis: Nam sub Iustino, Iustiniano, & Tiberio II. legitur Sacræ Largitiones, vel sacri Largitores.

(*a*) Dicuntur Pelliculati, Bracteati, Subærati Ferruminati, quia supra æs tenuis argenti Lamella ducebatur. An subærati sint, facile deteges, si leviter Numi oram incidas, illico enim æs apparebit: At cum sagaciores Falsarii in ora, seu Numi labro crassiusculum apposuerint argenti folium: tunc scalpro tentabis: Callidiores & alii circulo Numi argenteum aptarunt circellum: dein lamella totum contexerunt Numum, ut si labrum incidas, argenteus operiatur circellus; at si id suspiceris, vel aream tentabis, vel acuto, subtilique ferro oram ipsam penetrando circellus sese aperiet. Cl. Froelik Dissertatio-

CANON IX. Nerone imperante pondus Auri imminutum fuit, quare eius ætatis sunt Numi minoris quam antea ponderis; at quum sub ipso adulteratum non fuerit, sed adulterari cœperit sub Regibus Gothis, adulterini ex Auro non ad Neronis, sed ad Gothorum Regum tempus pertinent (*a*).

CANON X. Spernenda non sunt Numismata, seu potius Signa quædam Plumbea suis notata signis, typisque: siquidem ad Historias illustrandas non parum facere existimat Litteraria Respublica (*b*).

§. IV.

tionem edidit, qua de Numis Bracteatis, seu Subæratis agit accurate satis, & erudite. Non omittendum quod etiamsi Numi Bracteati antiqui sint, ut ex Morelli habet Iobert (1); attamen ut recte eruditissimus Bimard (2) *Historiam non modo non illustrant, imo & confundunt, quippe & ignorantia, & sollicitudo, & Typorum defectus typum pro typo alio supponebant; ita ut quæ gesta erant sub uno Imperatore alii accommodarent, & Aversæ partis Adversæ non respondebant Inscriptiones, remque magis confundebant, quia non propriæ.*

(*a*) A Roma condita 547. annis circiter, & sexaginta duobus ab Argento, cusum fuit Aurum Romæ, teste Plinio loco supra laudato.

(*b*) Plumbeos hosce existere Numos in præsentia nul-

(1) Instruct. II. p. 42.
(2) Tom. I. p. 346.

§. IV.

De Numorum Sinceritate, & Antiquitate.

TRiplici potiſſimum modo Falſi Monetarii Litterariam Rempublicam, ac Rei Numariæ præſertim ſtudioſos turbare auſi ſunt, vel Numos ſcilicet eorum invehendo, qui numquam extitere: vel Anticam unius Numi partem cum Poſtica alterius componendo, apteque coniungendo, ut rarior quum eſſet maiori in pretio haberi poſſet: Vel Veteres

nulli dubium eſt tum ex Plauto,aliiſque latinis Auctoribus, qui numos hos plumbeos nominant, tum ex auctoritate Baudelot, Molinet Bimard, necnon Ficoroni, qui 1740. Romæ publici iuris fecit non minimam numorum plumbeorum copiam. At licet putent nonnulli, eos non ut pecuniam, ſed ut ſigna potius, & teſſeras inſeruiſſe, ut deſtinarent loca occupanda in Theatro (unde *Deſignatores* nominantur a Bulengero, qui loca iſta deſignabant in ſpectaculis), vel experimenta Monetariorum, ut putat Paſſeri (1), inter quæ ſæpe occurrunt Formæ quædam, quæ numos maximi moduli veluti præludia anteceſſerunt, *quos æreos nondum invenimus, ad Hiſtoriam certe plurimi valent; præſertim quum in nonnullis marmoribus inveniantur Numiſmata Plumbea maximi Moduli cum Imperatorum imaginibus infixa.*

(1) De Re Numar. Etruſcor. cap. 3.

teres Numos imitando (*a*). Ut ab his cavere possimus, aliqua adnotabimus.

Canon I. Si Priami, Æneæ, Tullii, Abrahami, aliorumque cum suis Epigraphis, atque imaginibus ubi occurrant Numi, qui cum Historiis non conveniant, ut Recentiorum Monetariorum commenta reiice: Huiusmodi est etiam Iulii Cæsaris numus cum Epigraphe Veni, Vidi, Vici: Numus antiquitati omnino ignotus, adeoque Fictus (*b*).

Canon II. Rite, diligenterque observanda est Numi ora, quum aliqua sit suspicio, cum conglutinata sit unius Numi Antica pars cum Postica (*c*). Quod etiam ex diversitate æris di-

(*a*) Celebriores sunt Ioannes Canuinus Patavinus Laurentius Parmensis, & Carteron Hollandicus: Hi tam feliciter Veterum Numos sunt imitati, ut Antiquariorum sagacitatem quasi vincant.

(*b*) Dixi *Fictus*, ut secernantur huiusmodi Numi ab illis, quos Veteres imitati Recentiores Monetarii protulere, & Falsi dicuntur.

(*c*) Id se observasse refert Iobert, qui novit Helvio Pertinaci additum fuisse in adversa parte Milonem Crotoniatem: Id accidit quoque Domino Morel, qui In *Specimine* Rei Numariæ ediderat Numisma Argenteum Gallieni in adversa parte habens Caput Traiani cum Epigraphe DIVO TRAIANO; at postquam dolum novit Monetarii, qui utrumque ex di-

dignosci potest, etsi utraque pars antiqua sit, diversa tamen quandoque est (*a*).

CANON III. Si in Numis Argenteis legatur S. C. refertur semper ad typum, quia iubente Senatu Corona ex. gr. statuta fuit: sic ad typum etiam refertur S. P. Q. R. Si in æreis, eos & ante Decium Imperatorem (*b*) fuisse, & in-

diversis numis coniunxerat in secunda editione Lectores monuit (1).

(1) Tom. 1. pag. 71.

(*a*) Accidit quandoque, ut veræ Vetustatis, & sinceri sint Numi, licet error in ipsis deprehendatur, cuius erroris in caussa esse poterit Officinatorum oscitantia duos diversos typos imprimentium, vel eumdem typum ex utraque parte percutientium, atque id præcipue observandum, si reliqua Vetustati, sinceritatique respondeant.

(*b*) Ad ætatem Imperatorum usque Numi erant iuris Senatus, atque id indicabant S.C. Senatus Consulto, quæ literæ habentur in argenteis consularibus, & in æreis fere omnibus: Vigente dein Imperio, Aurei, & Argentei iussu solius Imperatoris cudebantur, ut referunt Numi Imperatorii, in quorum fere nullo legitur S. C. (etsi Comes Carolus Rubbi (1) aliquos cum literis S. P. Q. R. fuisse indicet), idque comprobari potest ex lapide Gruteriano (2).

FOR-

(1) Differt. 2. §. 2. delle Monete ex S. C.
(2) LXXIV.

& in Officina Monetaria Romana, vel intra Italiam percussos habe (*a*).

CA-

FORTVNAE AVG.
SACRVM
OFFICINATORES MONETAE
AVRARIAE ARGENTARIAE
CAESARIS.

ubi de Auro tantum, & Argento fit mentio, nullo vero modo de ære.

(*a*) In Numis æreis legitur S. C. ac præsertim in iis, qui sunt maximi, & medii moduli ad Florianum usque & Probum: Minimi Moduli etiam ad Antoninum Pium usque, atque iterum sub Traiano, Decio; at quum omnis potestas ad Imperatores delata fuerit, vigente nomine tenus Republica, omne etiam ius percutiendi Numos penes Imperatores fuit, atque hinc post Decium non ultra legitur S. C.

Neque obstat quod omnibus Minimi moduli desit S. C., ut ab Antonino Pio ad Decium, & a Decio nullus sit ita signatus; immo quod in perpaucis etiam Maximi moduli id legatur, ut obiicit Iobert, ex quo infert vel Epigraphen illam non indicare Senatus auctoritatem, vel æreorum cudendorum potestatem ad Imperatores quoque pertinuisse: quippe dictum est de industria Ius ad Senatus auctoritatem de æreis spectasse *In Officina Monetaria Romana*, *&* *intra Italiam*; nam extra illam Imperatores cum exercitu gradientes, ubivis æreos quoque numos percutiebant. Adde quod in Numis Aureis, & Argenteis ante Imperatores percussis, deest ut plurimum, te-

ste

Canon IV. Si in Numorum Inscriptionibus, vel Literæ sint inversæ ut ɔgBɔ, vel aliquæ turpiter adiectæ, quæ sensum confundunt, ut APPOL SVLVTARI FORTVNA REDVCA P QNT, pro *Apollini Salutari. Fortunæ Reduci: Pontifex*, non illico falsæ putandæ sunt; sed Officinatorum culpanda potius inscitia, aut incuria: sunt enim sæpe sinceræ antiquitatis, ut is est apud Kell MLETARM PROPVGNATOREM D. N. loco *Martem Propugnatorem Dominum Nostrum*; rite tamen interpretandæ voces, ne nova, atque non prius audita Principum nomina inducantur, ut optime Maffeius (*a*).

Ca-

ste Iobert ipso, & Bimard S. C. & tamen certe iuris erant Senatus.

Numi Ærei Græci facultate non indigebant Senatus, quippe quum ad Romanum Imperium adiunctæ fuere Græcæ Civitates, adempta ipsis non fuerit facultas, qua antea fruebantur, Numos cudendi.

(*a*) *Quid autem dicemus* (1) *de numquam auditis Imperatoribus, qui his ipsis diebus noviter in Scenam prodeunt? Posthuma percelebris Scriptoris vulgantur opera, in quibus post magnum Maximum*
D. N. EOANVS P. F. AVG., & D. N. BRITIVS
tamquam ex antiquis numis obtruduntur nobis. Eiusdem

(1) Epist. 22. de Antiquit. Galliæ.

Canon V. Non ex uno Posticæ partis Symbolo res est definienda: sed Postica cum Antica est comparanda, ut de Interpretatione contenti simus (*a*).

L Ca-

dem Auctoris Schedas apud D. Cleves nuper vidi in quibus.

D. N. CALPITIANVS P. AVG., &
D. N. VECVNINVS P. F. AVG.

item recensebantur. Ex Nominibus perperam insculptis Monstra hæc exoriri aliquando possunt AVLENANVS *pro ignoto huic usque Principe ab eodem Auctore venditatur. Numisma in Musæo Ratheliniano occurrit mihi* D. N. AVLENAVS P. AVG. *sed facies Valentem prodit: sculpi ergo debuerat Valens.*

Si quis de his erudiri velit adeat dissertationem Froelik *De Numis Monetariorum Veterum culpa vitiosis*, quæ extat in suo opere inscripto: *Quatuor Tentamina*,

(*a*) Qui Romam Augurium captantem, clypeis insidentem inter duas Aquilas, aut Vultures cum Lupa, & Puerulis contempletur, errat si ob Romuli memoriam conservandam numum hunc percussum fuisse dicat: Roma quippe, ait Vaillans, (1) clypeis insidet ut Victrix: adstat Lupa cum puerulis tamquam eius simbolum: advolant Vultures in memoriam illorum, quos Romulus viderat, qui typus in Numo Titi signatus videtur, quod ille Iudæos subegerit faustis captis auguriis: Roma autem adhibetur cum Romulo, quod primi Augures ab illo Romæ con-

(1) Tom. 2. p. 99.

Canon VI. Ex quo error aliquis in numo deprehendatur (ut si, quod est in Antica, idem sit in parte Postica, ut in Numo Octaciliæ apud Vaillant, ubi in utraque parte Caput Octaciliæ est cum eadem inscriptione. Marc. Octacil. Severa Aug. Vel sit nomen Prænomini præpositum, Vel si consulatus diversimode enuncietur in aversa, ac est in parte adversa; ex. gr. in aversa Cons. II. in adversa legatur Cos. IV. Item Inscriptio propria Mulierum tributa viris, vel contra, aliaque his similia) non illico Recentem esse, & a falsis Monetariis confictum dices; accidisse id etiam potuit, ex oscitantia Officinatorum, ut nuper diximus de inversis litteris, aut male adiectis (a). At cum dubia satis res sit vel ipsis peritissimis

conditore instituti sint. In Antica parte legitur T. CAES. VESPASIANVS AVG. atque habetur Caput Titi Laureatum: nec iubente Tito cusus est, sed teste eodem Vaillant a Traiano restitutus: *Inter*, inquit, *Imperatorum* Numos a Traiano restitutos Titi præ cæteris crebrius parantur, quod eius memoria præcipue apud Traianum *culta sit*.

(a) Qui sub Triumviris monetariis, ut cap. seq. dicemus, opus exercebant vel Liberti erant, vel Mancipia, qui Officinatores dicebantur, vel Numularii Officinarum familiæ Monetariæ, ita ex Inscript. 417. Gruteri: item Officinatores Monetæ ex

veo-

simis viris; nonnisi coniectando ex materia, ex Inscriptionibus, aliisque adiunctis divinari potius, quam definiri potest (a).

eodem Lapid. LXXIV. 2. rursus ex eodem 638. 2. 3. Numularii Officinatores: ex Vopisco in vita Aureliani.

In tres classes distincti erant, Signatores scilicet, qui typum imprimebant: Suppostores, qui Æs, Argentum, & Aurum supponebant: Malleatores, qui malleo percutiebant ex Gruter. Lapid. MLXVI. 5. Aderant, & qui materiam liquabant, ut eam in laminas redigerent, atque Flatores, vel Flatuarii nominabantur. Exactores Æris, Argenti, & Auri ii erant, quibus ius erat inspiciendi, num ad statutum valorem pondus responderet: ex Grut. lap. XXXVI. 8. & LXXIV. 2. Horum omnium Princeps *Optio* dicebatur Gruter. XXXVI. 1. & MLXVI. 5.

(a) *Numum, qui dictis meis fidem adstruat*, inquit Froelich (1), attento oculo contemplatus sum in Cimelio perillustris, ac eruditissimi Viri Domini Vicinelli in aversa parte optime, in adversa satis conservatum, ac elegantem ex ære magni moduli.
IMP. C... T. POSTVMVS P. F. AVG. IMPERATOR CESAR MARCVS CASSIVS LATIENVS POSTVMVS AVGVSTVS. Caput radiatum Posthumi

RESTITVTOR GALNVS AVG. Mulier genuflectens orbem porrigit Imperatori stanti. In aversa huius numi parte Figura Imperatoris stantis capite mutila-

(1) Pag. 453.

Canon VII. Quamvis difficile quandoque sit Vetustos a Recentibus numis dignoscere aliquo-

tilata comparet, atque eius loco videtur capitis laureati pars posterior una cum ligulis lauri, & punctulis oram alioqui ambientibus, plane ita, uti in adversa numorum facie laureata capita signari solent; atque iuxta hoc capitis resegmen illæ literæ comparent NVS. AVG. non bene cohærentes eodem ordine cum RESTITVTOR GAL., ex ipso typo manifestum est in aversa parte novo hoc iconio exhiberi cum solita effigie epigraphen *Restitutor Galliarum*. Illam porro Capitis laureati partem cum NVS. AVG. esse veteris signaturæ vestigia, quæ repræsentavit caput Imperatoris; cuius nomen *sillaba* NVS *terminaretur*.

Et Pag. 427. Idem Froelich ait: *Hos ego, similesque* frequentes numos consignati per errorem cum alieno capite aversæ partis typarii damnare nolim; Numi siquidem, quos ita vitiose combinatos tenemus, sinceri, præsertim non ita singulares, aut paucissimi eiusdem omnino formæ esse solent, neque satis credibile videtur adeo insignes errores non antea, quam late in publicum proferrentur ab iis, quorum intererat, cognitos, ac suppressos fuisse.

Cl. Maffeius epist. 22. de Antiquitatibus Galliæ. *Nerva*, ait, est in eodem Domini Cleves scrinio, qui in anteriori parte Cos. II. dicitur, in posteriori Cos. III. Antiquus procul dubio est numus argentea siquidem bractea obductus: Verum in Museo Rothe-liniano Traianum animadverti Cos. VI. & in averso Cos.

quorum præſertim falſariorum, qui veterum Numorum formam non tam imitati, ſed & æmulati ſunt; ex litteris tamen Inſcriptionum: ex Imaginibus: ex Forma: ex ſignis circa oram Numi, atque ex cruſta, qua obducitur, diſtingui poſſunt (*a*), ſi quis præſertim his tractandis aſſuetus ſit.

Coſ. v. cum *Dacia capta*. Item M. Aurelium TR. P. xxiiii.,& in altera TR. P. xxiii. cum Armenia. Gordianum Pium quoque cum Leone gradiente; & SECVLARES AVGG. etiam cum ANNONA AVGG. quæ Philippi poſt Gordianum imperantis inſcriptiones ſunt: At ii numi omnes Argentum mentiuntur, ac prætendunt, cupro vero conſtant: Anticos ergo typos monetæ adulteratores cum poſticis ſæpe *maritabant alienis*. Anticam unius numi partem cum poſtica alterius coniunctam ſe vidiſſe teſtatur etiam Morel, ut ipſe in *Specimine Rei Numariæ*.

(*a*) Dignoſci primo poſſunt a charactere, cuius literæ neque ſatis vividæ, neque ſatis rotundæ, ſed aliquantulum oblongæ eſſe ſolent: ſecundo effigies exporrectæ ſatis non ſunt, ex quo fuſi ut plurimum ſunt, non percuſſi: hinc tertio cum pars aliqua æris fuſi oræ numi hæret, quæ a Falſariis abraditur, eius, vel Inſtrumenti, quo abraditur ſigna inſpiciuntur, nec umquam tam graves eſſe ſolent, ut percuſſi: Quarto in numis cuſis impreſſionis ſigna talia remanent, ut licet Falſarii ea affectare ſtudeant, diverſa tamen remanent. Quinto ut vetuſta-

tem

Canon VIII. Si in Numis Conſtantini habeantur Verba PONT. MAX. illos ante eius Conſulatum VI. cuſos eſſe dices (*a*).

§. V.

De Ratione interpretandi Inſcriptiones.

Canon I. ETſi difficillimum ſit numos ſine literis dignoſcere; ex typo tamen ſimili, ſimilique Figuræ geſtu, orna-

tem imitentur colore quodam viridi, vel rubro eos obliniunt: At ſi facile abſtergitur, recens erit color, ſi difficile, & non ſine labore, a tempore inductus erit: Si recens, neſcio quid ſalini ſaporis in lingua inducet: non item ſi vetus, & a tempote genitus.

(*a*) Huiuſmodi titulus ſcilicet PONT. MAX. a Conſtantino in Imperatoribus Chriſtianis non legitur: Quidquid in oppoſitum dicat Andreas Boſius, qui Ienæ, Diſſertationes edidit 1656. de Pontificatu Maximo Imperatorum Chriſtianorum, quæ habentur apud Grevium (1). Clare enim oppoſitum conſtat ex iis, quæ Pagius (2), & Tillemontius habent (3). Neque quidquam roboris addit, quod Van-Dale (4) ſub-

(1) Tom. V.
(2) An. 312. §. 17.
(3) In Hiſt. Imp. Rom. Tom. 4. adnot. 34.
(4) Diſſert. 2. ad antiquit., & Marmor. illuſtrand.

ornatu, habituque aliorum numorum literas habentium, cuius sint Originis, quo referri debeant, assequi non ægre possumus, ut optime Cl. Passeri (1) (*a*).

Canon II. Si nomen dumtaxat Principis; quod pluribus aptari potest in antica parte sit; Antica cum Postica est comparanda, ut cuiusnam ex tot eiusdem nominis Principibus numisma sit, inspiciamus (*b*).

subdit, quod in Inscriptione quadam de Iustino legatur PONT. MAX.; Nam ibi Non Pontifex sed PONTICVS MAXIMVS legi debet.

(*a*) *Itaque*, ait, *cum caput* Equi excisum videamus in quibusdam Campanorum, & Siculorum numis epigraphicis, non inaniter divinavimus numos sine literis cum eodem signo ad eosdem populos pertinere, quemadmodum & Leontinis eos, qui Leonis caput exhibent, & Valentiæ Urbis Numi *fulmine obsignati*.

(*b*) Huius rei exemplum esto Numus a Cl. Haym (2) productus, in quo huiusmodi tantum sunt in antica parte literæ Ἀλεξανδρου: dubitatur cujusnam ex tot eiusdem nominis Principibus sit? At cum in postica parte Leonis imago cusa videatur; cumque Plutarchus de Alexandro (3) Macedone hæc referat: *Philippus aliquanto* post nuptias in somnis sibi visus est uterum Uxoris obsignasse annulo cui Leonis insculpta

(1) Differt. de Re numaria Etrusc. p. 19.
(2) Thesaur. Britan. Tom. 2. edit. Vien. p. 13.
(3) Initio Vitæ Alexan.

Canon III. In his ipsis partis Adversæ Emblematis perscrutandis, ut error vitetur, Historici, qui de eo Principe scripserunt attente perlegantur: In quo Branduri, alias diligentissimum, erasse (*a*): atque Froelichium in interpretatione iam data, re melius perpensa, se emendasse norunt eruditi (*b*).

Ca-

pta esset imago, quod somnium cum in malam partem reliqui Arioli acciperent .... Aristander Telmisseus concepisse eam affirmavit (nihil enim inane obsignari) & parituram filium armosum, *Leonisque ingenio præditum*; Numisma illud Alexandro Macedoni iure optimo tribui potest.

(*a*) Explicans Banduri adversam partem Numi Constantini, in qua sagittam contra Leonem Imperator emittit, autumat in Leone indicare Licinium a Constantino victum: At magis verisimile est, Constantinum cum vero Leone pugnantem in numo consignatum esse, iuxta id, quod Prassagora (1) de ipso refert: *Galerius Maximianus*, ait, *ad insidias adolescenti* (Constantino) *struendas, animum adiiciens ad pugnam cum fero Leone iuvenem induxit, Is autem belluam superatam occidit*. Nonne tanta Victoria, summumque periculum, atque mperatoris animi magnitudo posteritati demandanda erat?

(*b*) Numum contemplatus est Cl. Froelich, in cuius anteriori parte caput nudum est Imperatoris, cuius effigies ex tempore, atque ex collatione cum aliis numis indubiis, caput exhibet Octaviani: litte-

ras-

(1) Apud Photium Codic. 62.

Canon IV. Ubi Inscriptionum litteræ sunt coniunctæ, nec habentur distinctionum signa, modo primas tantum, modo plures simul, tentando, coniungantur, donec ex ipsis congrua habeatur sententia; ut si habentur sic litteræ Inscriptionis DDNNIOVLICINV AVC. ET. CÆS. literas dividendo sic lege: Dominorum Nostrorum Iovii Licinii Invicti Augusti, & Cæsaris. Congruit sententia, ac firmatur ab Historia,

ex

rasque habet C. I. F. xxxi., hoc est Colonia Iulia Felix anno 31. (hoc est Synope): ex adversa vero parte duo capita (1) Antonium esse, & Cleopatram. Cl. Belley (2) censuit Antonium referre, & Octaviam; At iterum rem meditans Froelich. (3) inverisimile esse duxit, Sinopenses Octaviani vulnus refricare voluisse memoria Antonii propter Adulterium Antonii cum Cleopatra, cuius Antonii Uxor erat Octavia Octaviani Soror. Neque Belley interpretationem approbat, tum ut ne hostem Antonium cum ipso Octaviano coniungerent, tum præsertim quia cum in anteriori parte notetur annus 31. quæ Synopensium epocha indicat annum a Roma condita 739., quum Antonius mortem sibi consciverit 724., difficile est, ut credatur Synopenses post tam longum tempus voluisse Antonii memoriam Octaviano excitare; quare censet duo illa Capita Caium, & Lucium exhibere in Cæsares ab Octaviano adoptatos.

(1) In Appendice ad Vaillant.
(2) T. 26. Parisiens. Accadem. Inscri.
(3) In nova Append.

ex qua didicimus duos eodem tempore fuisse regnantes Licinios Augustum alterum, alterum Cæsarem. Quod si literarum coniunctio nullam sufficiat congruam sententiam, quælibet ex literis quæ in Adversa parte extant, ut initium vocis habenda est, ut in exemplo Harduini cap. 1. relato.

Canon V. Maxime cavendum a correctione, necnon literarum mutatione, ut Cl. Haym accidisse notat Belley, qui ut interpretaretur VIBIAFIN mutatam ex errore numulariorum G in I, atque Inscriptionem legit VIB. GAL. FIN. Vibio Gallo Finnio. At cum in Lapide Muratoris CCLIII. C. VIBIO AFFINIO legatur, iure Belley non corrigendam Inscriptionem; sed potius VIBIO AFFINIO legendum esse censet.

Canon VI. Attendendus quoque est modus scribendi Veterum, eorumque siglarum usus (*a*).

Canon VII. Materia, Typus, & Pondus ad

(*a*) Sic in numis argenteis a Cl. Kell. relatis (1) ex gente Fabia, Licinia, Titiuria habetur ex A. P. V. sunt qui legunt Argento Publico; at quum numquam reperiatur in Numis vox *Publica* expressa per literas PV., sed vel P., vel PVB, vel PVBL., hinc potius legendum est Auro, vel Argento Puro.

(1) Supplement. p. 8.

ad inſcriptiones interpretandas non parum proſunt (*a*), & ſi non eadem ſit ratio de Inſcriptionibus Lapidariis; ipſa tamen viam non raro aperiunt interpretationi Numorum (*b*). Sic in Vibio Affinio, de quo nuper dictum eſt, ſic etiam in Numo Auguſti.

Canon VIII. Si in interpretando Nomen Prænomini præponi debeat, aliter res eſt intelligenda, atque aliter literæ vel coniungi, vel ſeparari debent (*c*).

Ca-

(*a*) Harduinus SAL. interpretatus eſt Salduba in numo ætate Sexti Pompeii, quæ dicta fuit Cæſarauguſta, nunc *Saragoza*. At cum nulla hiſpaniarum Civitas argentum percuſſerit, difficile eſt, inquit Bimard (1) ut legi poſſit Salduba *Saragoza*.

(*b*) In Numo Auguſti litteras P. SSC. Vaillant legit *Poſuerunt Suffetes Carthaginienſes*. Harduinus *Poni Suo Sumptu Curavere*; at quoniam Bimard (2) in Lapide CIII. 7. Gruteriano legerat: Statuam ex Ære Ordo Spoletinus Conlocavit, & in CCCLIII. 4. item Gruteriano Statuam Locari Sumptu Publico Placuit; cenſuit literas illas in citato Auguſti numo interpetrandas eſſe *Publico Sumptu Statuam Conlocaverunt*.

(*c*) Falſus eſt Haym (3) cum in Numo Antonini dividens K ab AI loco KAI ΛΟVΚ ΑΝΤωΝ legit Cæſar Ælius Lucius Antoninus, præferens Nomen Ælius prænomini Lucio.

(1) Tom. II. p. 166.

(2) Tom. 2. p. 140.

(3) T. 2. Theſaur. Brit. p. 228.

Canon IX. Vox Imperator alias alibi in Numis valet (*a*). Vox Cæsar postposita, ut Germanicus Cæsar, numum denotat Neronis ætate antiquiorem (*b*). Titulus autem D. N. *Do-*

(*a*) Imperator in numis Consularibus idem valet ac Summus Romanorum Dux exercituum, ut ANTONIVS IMP. SVLLA IMP. In Numis Augustorum vel indicat Imperii perpetui dignitatem, vel acclamationem exercitus: Iuxta primam acceptionem, nulla additur particula, quæ novam dignitatis huius collationem exprimat, cum dignitas esset perpetua: iuxta secundam vero titulus Imperator postponitur cognomini Augustorum, & Numerus acclamationum indicatur, ut AVG. MP. xx.

(*b*) Communis est Antiquariorum opinio Cæsaris nomen familiæ fuisse, non dignitatis ad Neronem usque, post hunc filiis, ac nepotibus adoptatis impertiri consuevit, ac proprio illorum nomini postponi. A Claudio transisse hoc nomen, (quod solius Iuliæ Gentis erat,) in omnes Imperatores caussa honoris, inquit Tillemontius (1); Spanhemius contra putat (2) non ante Vespasianum id evenisse, qui illud omnium primus suo nomini præmisit: *Imp. Cæsar Vespasianus Aug.*: ante ipsum quippe Galba postposuit *Imp. Serv. Galba Cæsar*: ex Biragio (3) tamen notat Tillemontius (4) in Domitiani posterioribus numis oppositum ob-

(1) n Claudio.
(2) Differt. 12. pag. 661.
(3) Pag. 129.
(4) Loc. cit.

Dominus Noster adhuc recentiorem ætatem indicat (*a*).

Canon X. Cum in Numis habes A. A. A. F. F. intellige de triumviris Monetalibus Auro, Argento, Ære Flando, Feriundo; atque tempus exhibent ante Augustum, vel ipsius Augusti; post Augustum quippe nullus extat numus nomen, vel signa Triumvirorum, vel Quatuorvirorum Monetalium referens (*b*).

Ca-

observari: quare non a Vespasiano hunc morem in reliquos Imperatores profluxisse.

(*a*) Romani siquidem adhuc libertatis umbra capti sub primoribus Augustis Regium nomen, ac Dominationem aversabantur, nec quicquam Caligulæ hunc sibi titulum vindicare conanti profuit; Qui tamen a Diocletiani ætate, comunis apparet Imperatoribus: nec oppositum evincit Æmiliani numus à Golzio prolatus cum epigraphe D. N. C. Domino Nostro Cæsari; siquidem Maximianum ibi in Æmilianum mutatum esse, Morelius contendit.

(*b*) Pomponius L. 2. §. 30. ff. de Orig. Iur. scribit, eodem anno, quo creati fuerunt Triumviri Capitales, statutos quoque fuisse Triumviros Monetales æris, argenti, auri Flatores a Roma condita cccclxv. Orbis iuxta Usserium 3715.; quod stare non potest cum eo, quod supra dictum est, quod scilicet 547. annis ab Urbe condita Aurum cudi cœperit: quare censent alii Triumviros Monetales constitutos esse

Canon XI. Cum Numeros hosce invenies L. V. L. VI. L. S L IIS in Exergo in argenteis con-

esse paulo ante Ciceronem: melius tamen alii huiusmodi Magistratum pro auro cudendo fuisse, cui deinde tota Officina Monetalis demandata fuerit, licet etiam antea adessent, qui præessent ærario. Iulius Cæsar Quartum addidit, ut ex ipsis Numis liquet: sub Augusto vero tres, ut antea fuere.

Post Theodosium, qui præerat ærario, quique dicebatur *Comes Sacrarum Largitionum*, huic demandata etiam fuit cura monetarum, atque singulis Officinis datus fuit, qui præesset, quique teste Ammiano Marcellino (3) dictus fuit *Præpositus monetæ*, *& Primicærius Monetariorum*, qui omnibus officinatoribus præerat: Is ipse *Optio* etiam nominabatur, ut ex Grutero diximus. In Coloniis, & Municipiis qui Colonias regebant Monetariorum Primicærii erant Duumviri, vel Quatuorviri; ut tamen hi numos cuderent, facultate indigebant Senatus; hinc ex S. C. ex Senatus Concessione, ut notat Florez. (4) Si vero nullum in ipsis sit aliud huiuscemodi signum, putat cusos fuisse ante Imperatorum regimen, seu Reipublicæ tempore. Imo ætate Imperatorum Coloniæ, & Municipia, quæ ad Senatum pertinebant, ipsius Senatus facultatem impetrabant, ut in numis Antiochiæ legitur S. C. ad Mar. Aurelium usque; & in numis Antiochiæ Pisidiæ S. R., hoc est *Senatus Romanus*, vel *Senatus Rescripto*: Coloniæ vero quæ sub

(3) Lib. XXI.
(4) Tom. I. De Monet. Hisp.

consularibus valorem Numi signatum lege, Quinarium scilicet, vel medietatem assis, vel Sestertium, duos videlicet Asses cum dimidio iuxta Iobert (1): In aureis xv quindecim denariorum argenteorum, & sic de cæteris iuxta numerum consignatum: vel numerum typorum, ut putant alii: & in Aureis vult Iobert (2) fuisse indigitatum Tributum indictum, vel remissum, quod de Græcis numis etiam decernit. Nonnumquam Λ in græcis numis reperietur, ut initialis huiusce vocis Λυκαβας, αυτος, quæ annum significat, quam deinde sequitur anni numerus in numo signatus: sic in Othonis numo Antiochiæ percusso, ut acute, sapienterque animadvertit vir acri ingenio, iudicio limatus, omnigenæ litteraturæ callentissimus Nicolaus de Simone Salinas. Utinam ne ultra amicorum obsistens Litterariam Rempublicam non vulgaribus ad Philologiam præsertim spectantibus, quæ ipse vel subcisivis horis, vel per otium collegit, ac in ordinem digessit, operibus carere patiatur.

§. VI.

sub potestate Imperatoris erant, ab ipso facultatem impetrabant, ut in Numo relato a Cl. Seguin INDVLGENTIA AVG. MONETA IMPETRATA.

(1) Tom. 1. p. 118.
(2) Tom. 1. p. 190.

§. VI.

De Notis Numiſmatum Chronologicis.

Canon I. EIuſdem Populi non eadem fuit ſemper annorum ſupputatio; alia enim alias uſi ſunt æra (*a*).

Canon II. Chronologica ſupputatio Græcorum numiſmatum Iulianis Romæ annis adamuſſim non congruit (*b*).

Canon III. Poſſunt anni, quos Numus præfert ad annos vel Urbis Conditæ, vel Repara-

(*a*) Id autem difficultatem parit ad ſtabiliendam ex Numis Chronologiam; exemplo ſit Antiochia Syriæ, quæ primum æram græcorum uſurpavit, ab eo ſcilicet anno, quo Seleucus primus Syriæ Rex Nicanorem Babylonis Regem ſuperavit: Dein a Pompeio Autonomiæ iure donata Pompeianam æram adſcivit: ex quo ſcilicet Gnæus Pompeius Tygrane devicto in inferiore Syria Romanum Imperium protulit. Tum Auguſto ut rem gratamfaceret, Actiacam arripuit æram, quæ nimirum ab Actiaca Auguſti Victoria initium ſumpſit, quæ in græcis numis ἔτος νίκης Annus Victoriæ notatur.

(*b*) Annus nempe Græcorum ſive ab Æquinoctio Autumnali, ſive a Kalendis Septembris incipiebat; Annus vero Romæ Iulianus, ut cuique notum eſt, a Kalendis Ianuariis.

paratæ revocari, si Epoca ipsa, sub qua numus percussus est, teneatur (*a*).

M Ca-

(*a*) Quod attinet ad annos Urbis conditæ: Occurrat ex. gr. Numus Antiochiæ percussus sub Epoca Seleucidarum, seu Græcorum, quæ cæpit anno Urbis Conditæ 442, atque in Numo insculptus anno VIII. hic numerus addatur priori 442. Summa dabit 450. demo iam ex his unum (Id fit ex eo, quod ut nuper dictum est, annus Græcorum ab Autumno cæperit, Romanus a Kal. Ianuariis) habebis annos 449. in cuius scilicet Autumnum incidet initium illius anni, quem præfert numus.

Quod autem ad Æram Christianam, seu reparatæ salutis, ut res rite procedat, inspiciendum I. Utrum Epoca numi numero aliquo consignati æram Christianam sequatur, an præcedat: Si sequatur, eadem methodo, quam pro annis Urbis Conditæ iudicavimus, annos post Christum assequeris. Itaque si Diospolis Urbis exempli caussa numus occurrat signatus anno 15., cum huiusce Urbis Epoca cæperit anno Christi 93., huic addendus est numerus, quem numisma præfert nempe 15. summa dabit 108, a qua si unitatem demas, residuum erit 107., idemque annus erit Numi ab Autumno sumens exordium. Sin autem numi Epoca Christianam æram præcedat, uti Damascenæ Urbis, quæ initium sumpsit annis ante Christum 312; tunc vel numerus a numo indicatus est minor Epoca, vel æqualis, vel maior. Si minor, aut æqualis, a numero, quem numus habet, demenda unitas; tum reliquum subtrahes ab Epoca, quod

ſum Cæſarem, aut Auguſtam, cuius eſt imago, non pertinent, ſed ad Parentem, vel Coniugem (a).

Canon VI. In Imperatorum græcis Numis L latinum pro Λ græco occurrit ad ſignandam initialem litteram vocis Λυκαβάντος, ideſt Anno ex. gr. L AI. Anno undecimo: Sicut etiam nomen ΣΘΟΥΣ: quod item Anno ſonat, non ſignant per literam initialem tantum, ſed vel integram habent vel EΘ. aut EΘO (b).

Canon VII. Ex Numis Ægyptiacis pro Imperatoribus percuſſis ſupputari rite non poſſunt anni Imperii: Ægyptii quippe annos non ſupputabant a die electionis Imperialis, ſed a prima die Anni Ægyptiaci, in cuius decurſu Imperator Salutatus fuerat: quare pri-

 mo

(a) Notat id appoſite, atque oſtendit Froelikius: (1) ſic annus VIII. ſignatus in Numo Titi Cæſaris pertinet ad Veſpaſianum eius Patrem.

(b) Græci exprimunt numeros per Alphabeti ſui literas, ac proinde V valet idem ac 30. E autem idem ac Sex; ad tollendam æquivocationem uſi ſunt latina litera L, ut appareat numerum eſſe, ne cum aliquo nomine confundatur; ſic etiam voce ΣΘOVS vel integra prorſus, vel ita decurtata, ut ſatis appareat nomen eſſe non, numerum.

(1) Ibid. pag. 44.

mo anno imperii multoties duo respondebant Ægyptiaci (*a*).

§. VII.

Qui rariores Numi habentur, generatim innuuntur ex Tribus Primis Sæculis Romani Imperii.

RAriores Numos hic accipimus ex recta parte a fronte: Nam Typi ex Adversa parte raritatem sæpe conciliant numo cætera obvio, ut in Vespasiano, Traiano, aliisque passim: De Typis autem rarioribus non est in præsenti sermo.

EX SÆCULO I. valde Rari Numi Octaviani Augusti Maioris Formæ.

Tiberii Primæ formæ ærei.

Caii Caligulæ admodum Rari inveniuntur, vel quod perpaucos cudi ipse curaverit, vel

(*a*) Si Successor ad Imperium erat Filius, vel Adoptatus, Ægyptii ætatem utriusqne simul in unam iungebant; sic Clemens Alexandrinus (1) scribit M. Aurelium, & Commodum 32. annis imperasse, licet M. Aurelius regnaverit tantum 19. annis & diebus 10. & Commodus annis 12. mensibus 9. & diebus 14.

(1) Strom. lib. 1.

vel quod Senatus ad obliterandam eius memoriam suppresserit (a).

Germanici Aurei Rariores argenteis: Ærei primæ Figuræ Rarissimi: Secundæ vero Vulgares.

Tiberii Claudii pauci in Italia ex Auro, & Argento; frequentes ex Ære magni moduli: Perpauci Iuliæ Agrippinæ eius coniugis ex omni metallo: ex ære medii Moduli nulli sunt.

Neronis obvii, sed Poppeæ, & Sabinæ Augustarum ærei græci Secundæ formæ Rarissimi.

Sergii Galbæ ex Auro tantum Rari.

M. Salvii Othonis Rari ex auro, ex Ære Rarissimi, nec nisi Ægyptii, aut Græci.

A. Vitellii ex Ære admodum Rari, Rari etiam ex Auro: ex Argento obvii.

Iuliæ Sabinæ Titi Filiæ ex Auro Rarissimi: ex Argento, & Ære cum eius capite non obvii.

Domitiæ Rarissimi, præsertim ex Argento.

(a) Quos Caii Caligulæ numos invenies minimi moduli ex ære, qui etiam rari sunt, nunquam habent nomen illud Caligulæ, sed Caii tantum, sicut neque Caracalla, sed Marcus Aurelius Antoninus; Nam illa Agnomina Dignitas numorum respuit.

Rhotellin: ex Ære primi moduli Rariſſimi: ſecundi non extant.

EX SÆCULO III. Iulii Maximini ex Auro tantum Rari.

Paulinæ eius Uxoris ærei primi Moduli Rari, Argentei quoque Rari: Nullus Aureus.

M. Antonii Gordiani Afri tam Senioris, quam Iunioris admodum Rari, præſertim ex Argento.

D. Cælii Balbini Rarus ex quovis metallo, præſertim vero ex Auro; ex Ære rarior eſt ſecundi Moduli.

M. Claudii Pupieni Rarior ex Auro, & ex Ære Mediæ figuræ.

Gordiani Pii vulgaris Numus, ſed ex Auro non obvius.

Tranquillinæ Uxoris Aureus nullus, Argenteus, & Æreus Rariſſimns.

Iulii Philippi tam Patris, quam Filii obvii, præterquam ex Auro.

Decii ex omni metallo communis; ex Auro tamen Rariſſimus.

Q. Herennii Etruſci ex omni metallo Rari, Rariſſimi ex Auro,

C. Valentis Hoſtiliani ex Argento, & Ære non obvii, ex Auro valde rari.

C. Vibii, rari Treboniani Galli ex Auro rariſ-

ſimi, ex Argento, & Ære. obvii
C. Vibii Voluſiani ex Ære, & Argento frequentes, ex Auro Rariſſimi.
C. aut M. Æmilii Æmiliani Aug. Rariſſimi ex Auro, vel Ære, ex Argento non obvii.
Valerii Gallieni Numi frequentes: ex Auro tamen Rari.
Numeriani, & Carini ex Auro Rariſſimi.
Magnæ Urbicæ Carini Matris ſecundæ formæ ſummo in pretio ſunt.

NO-

NOTÆ COMPENDIARIÆ
IN LATINIS NUMIS OCCURRENTES

A

A. Anno. Arelate. Augur. Augusta: Augustus. Aulus. *Prænomen.*

AA. Apollini Augusti.

A.A. Duo Augusti. AAA. *Tres Augusti.*

A.A.A. FF. Auro Argento Ære Flando Feriundo *Triumuiri*.

ABN. Abnepos

ACCI. Accitana. *Colonia* Guadix *in Regno Granatæ*.

ACT. Actiacus, Actiaca, Actium *In Epiro*

ACT. A. Actiacus Apollo.

AD. FR V. EMV. Ad Fruges emundas.

ADI. Adiutrix. *Legio*

ADIAB. Adiabenicus. Adiabene. *Assiria ita dicta*

ADOP- Adoptatus.

ADQ. *vel* ADQVIS. Adquisita.

ADVENT. AVG. *vel* ADV. AVG. Adventui *vel* Adventus Augusti

AED. Ædes. Ædilis

AED. CVR. Ædilis Curulis.

AED

ANN. AVGG. Annona Augustorum

ANN.DCCCLXXIIII. NAT. VRB. P. CIR. CON.
Anno octingentesimo septuagesimo quarto Natali Urbis populo. *Vel* Primum Circenses constituti.

ANT. *vel* N Antiochia *Pisidiæ*

ANT. AVG. Antonius Augur.

ANTIAT. Antiati, *Fortunæ Antiatinæ*

ANTIK. Antikaria. *Antequera Civitas Hispaniæ*

ANTIO. COL. Antiochia Colonia *Pisidiæ*.

ANTON. ANT. AN. Antonius

AP. Apius *Prænomen*, *vel Nomen*

AP. F. Argento, vel Auro publico Feriundo. *vel* Argentum primus flavit, *ut censet Vaillant*: *vel* ad Pecuniam feriundam, *ut putat Kell.*

APOL. CONS. AVG. Apollo Conservator Augusti

APOL. MON. Apollo Monetalis

APOL. PAL. Apollini Palatino.

A. POP. FRVG. AC. A Populo Fruges acceptæ

APP. Appius

A. PV. Argento Puro, *vel* Punico, *vel* Publico, *vel* Ære publico.

AQ.

AQ., *vel* AQL. Aquilius *Nomen*, *vel Aquileia*
AQ. MAR. AQVA. M. NR. Aqua Marcia
AR. ARL. Arelate
AR. *vel* AVR. Aurelius *Nomen*
ARAB. AQVI. *vel* ADQVI. Arabia adcquiſita
ARM. ARMEN. Armenia, Armeniacus
ARMEN. CAP. Armenia Capta
ARA. PAC. Ara Pacis
A. R. P. C. A. Alter Reip. Conſtituendæ Auguſtus
ARR. Arrius *Nomen*
ASI. Aſia, Aſiagenes *cognomen*
AST. Aſtigitana *in Bætica*
AVG. Augur, Auguſtalis, Auguſti, Auguſtus.
AVG. D. F. Auguſtus Divi Filius
AVG. G. AVG. Auguſtus Gener Auguſti *Bimard*.
AVGVST. Auguſtalia, Auguſtalis, Auguſtus.

B

B. Berytus. Bono. Braccara
B. A. Braccara Auguſta *in Luſitania*
BAEB. Bæbius *Nomen*.
BALB. Balbus. *Cognomen*
BARB. Barbatus, *vel* Barbula *Cognomen*

BA-

BARBAT. Barbatus

B. A. R. N. A. T. pro B. R. P. NAT. Bono Reip. Nato

BON. EVET. Bonus Eventus

BRIT. Britannicus

BROC. Brochus *Cognomen*

B. R. P. Bono Reipublicæ

BRVN. Brundusium *in Italia*

B. T. Beata Tranquillitas

BVTHR. Buthrotum *in Epiro*

C

C. Cæsar, Caius *Prænomen* Carthago, Censor, Centum, Civis, Clypeus, Cohors, Colonia, Consultum, Cornelius.

C. A. Cæsarea Augusta *in Hispania Saragoza.* Cæsarea Antiochia, *ut putat Belley, vel* Cæsarea Augusta; *ut autumat Plellerin, quæ fuit Lesen*, Cæsarea Philippi

C. A. AP. *vel* PA, PATR. Colonia Augusta Aræ Patrensis

CABE. Cabellio *in Gallia* Cavaillon.

C. A. BVT. Colonia Augusta Buthrotum *in Epiro*.

C. A. C. Colonia Ælia Capitolina Hierusalem *iuxta Vaillant*, *vel* Colonia Augusta Cæ-

C. C. TL. A. Colonia Cæſariana Ilice Auguſta.
C. C. I. B. Colonia Campeſtris Iulia Babba *in Mauritania Tingitana*
CC IB EX CONS. DD. Colonia Campeſtris Julia Babba ex Conſenſu Decurionum
C. C. I. B. DDPVBL. Colonia Campeſtris Julia Babba decretum decurionum publice.
C. C. I. H. P. A. Colonia Concordia Julia Hadrumentina Pia Auguſta *in Africa*: *vel* Colonia Concordia Julia Hadriana Pariana.
C. CIV. *vel* C. CIB. D. D. PVB. Corona Civica, *vel* Cibica data decreto publico
C. C. N. A. Colonia Carthago nova Auguſta *Cartagena in Hiſpania*
C. C. N. C. D. D. Colonia Concordia Norba Cæſareana decreto decurionum. *Alcantara* in Hiſpania. *vel iuxta Pellerin & Florez*
Colonia Cæſarea nova Carthago decreto decurionum.
C. COR. Colonia Corinthus
CC. R. Circenſes Reſtituti, *vel* ducenteſima remiſſa
C. C. S. Colonia Claudia Sabaria *in Hungaria Szombathely*
C. CVP. Caius Cuppiennius *Pronomen*, *& Nomen*.

C. D.

C. D. F. Cæſar Divi Filius

CEN. *vel* CENS. Cenſor.

CENS. PP. Cenſor Perpetuus

CER. SACR. PER. OECVME. ISELA. Certamina ſacra Perpetua (*Harduinus & Iobert*) *vel* Periodica, *vel* Periodonica (*Spanh. & Vaillant*) æcumenica Iſelaſtica. *Vide Bimard.* II. 194.

CERT. QVIN *vel* QVINQ. ROM. CON. Certamina Quinquennalia Romæ conſtituta.

CERT. SAC. Certamina ſacra

C. E. S. Cum exercitu ſuo

CEST. Ceſtius *Nomen*

C. F. Caius Fabius *Prænomen*, *& Nomen*

C. F. C. N Caii Filius, Caii Nepos.

C. F. P. D. Colonia Flavia Pacenſis *Deultor in Thracia*

C. G. I. H. P. A. Colonia Gemella Iulia Hipponenſis Pia Auguſta *Africa, Vaill. & Haym*. Colonia Germe Iulia Hadriana Pia Auguſta *in Helleſponto*, *Harduin*. Colonia Gemella Iulia Hadriana Pariana Auguſta *Belley*

C. G. IVL. H. A. P. Colonia Gemella Iulia Hipponenſis Auguſta Pia *in Africa*, *Vaillant*. Hadriana Auguſta Pia *Harduin*. Hadriana Auguſta Pariana, *Belley*

C. G.

C. G. I. P DD. Colonia Gemella Iulia Pia (*vel* Pariana *iuxta Belley*) Decreto Decurionum.

C. I. A. D. Colonia Iulia Augusta Dertusa *in Tortosa Hispania*.

C. I. AV. Colonia Iuli Augusta *Norba* (*Harduin*) *Nova Horez*, *Cartagena*

C. I. AV. F. SIN. Colonia Iulia Augusta Felix *Sinope* in *Ponto Asiatico*

C. I. B. Colonia Iulia Balba *in Mauritania Tingitana*

C. I. C. Colonia Iulia Carthago, *vel* Corinthus.

C. I. C. AA. P. Colonia Iulia Carthago Augusta Antiqua Pia. *villa Franca de Panades in Hispania*, *vel* Colonia Iulia Corinthus Augusta Antoniana Pia.
vel Colonia Iulia Concordia Augusta, *Apamea Bythinia*, ita *Belley & Pellerin*.

C. I CAES. Caius Iulius Cæsar *Prænomen*, *Nomen*, *Cognomen*

C. I. CALP. Colonia Iulia Calpe, *Torre di Cartagena. in Hisp*.

C. I. F. Colonia Iulia Felix, *vel* Concordia Invicta Felix, *vel* Colonia Prima Flavia *Cæsarea Palestina*

C. I. F. S. Colonia Iulia Felix Sinope, *in Ponto Asiatico*

C. I. G. A. Colonia Iulia Gemella Accitana, *vel* Accis. Augusta, *Guadix* in *Regno Granata in Hisp.*

C. I. G. ACC. L. III. Colonia Iulia Gemella Accitana, *vel* Accis Legio tertia.

C. I. I. & I. L. A. Colonia Immunis Ilice Augusta *Elche in Hispan.*

C. I. N. C. Colonia Iulia Norba Cæsariana *Alcantara in Hispan.*

vel Colonia Iulia Nova Carthago *Cartagena in Hisp.*

C. I. P. Colonia Iulia Pariana

CIR. CON. Circenses concessit, *vel* Conditi, *vel* Concessi

C. I. V. Colonia Iulia Valentina in *Hisp. vel Vienna in Gallia*, *Pellerin*

CIVIB. ET SIGN. MILIT. A. PARTH. RECVP. Civibus, & signis Militaribus a Parthis recuperatis.

CL. Claudius *Nomen*, Claudia, Clypeus, Colonia

CLA. Claudius.

CLASS. PR. Classis Præfectus.

C. L. AVG. F. Caius, Lucius Augusti Filii

C. L. CAES. F. C. V. T. Caius Lucius Cæsaris Filii Colonia Victrix Tarraco

C. L. CAESS. Caius, Lucius Cæsares.

C. L.

C. L. I. COR. Colonia Laus Iulia Corinthus

C. L. I. N. AVG. Colonia Laus Iulia Nova Augusta

CL. V. Clipeus Votivus

C. MALL. Caius Mallolus *Cognomen cum Prænomine*

C. M. L. Colonia Metropolis Laodicea *in Coelesiria*

C. M. Q. Caius Messius Quinctus.

CN. DOM. AMP. Cneus Domitius Amplus. *Prænomen Nomen Cognomen.*

C. N. F. Cnei, *vel* Cnaei Filius *Prænomen*.

CN. MAG. IMP. Cneus Magnus Imperator

CO. DAM. METRO. Colonia Damascus Metropolis *in Syria*.

CO. AE. CA. Colonia Ælia Capitolina

COHH. PRAET. VII. P. VI. F. Cohortes Prætorianæ septimum Piæ Sextum Fideles, *vel* Septima Pia Sexta Fidelis.

COH. I. CR. Cohortis primæ Cretensis.

COHOR. PRAE, *vel* PRAET. Cohortes Prætorianæ

COH. PR. Cohors Prætoriana

COH. PRAE. PHIL. Cohors Prætoriana Philippensium.

COL. AA. PATR. Colonia Augusta Aroè Patrensis *Patrasso*

COL. AE. A. HA. MET. Colonia Ælia Augusta Hadrumentina Metropolis *in Africa*

COL. AEL. A. CAP. COMM. P. F. Colonia Ælia Augusta Capitolina Commodiana Pia Felix. *Hierusalem*

COL. AEL. HAD. AVG. Colonia Ælia Hadriana Augusta. *Hierusalem*

COL. ALEX TROAS Colonia Alexandrina Troas. *Troia Instaurata*

COL. AMAS., *vel* AMS. Colonia Amaustrianorum *in Paphlagonia*.

COL. ANT., *vel* ANTI. Colonia Antiochia. *Pisidia*

COL. ARELAT. SEXTAN. Colonia Arelate Sextanorum. *Arles in Gallia*.

COL. AST. AVG. Colonia Astigitana Augusta *Eceja in Hispania*

COL. AVG. FEL. BER. Colonia Augusta Felix Berytus *in Palestina*

COL. AVG. FIRM. Colonia Augusta Firma *vel* Astigitana *Ecceja*.

COL. AVG. IVL. PHILIP. Colonia Augusta Iulia Philippeusis *in Thracia*

COL. AVG. PAT. TREVIR. Colonia Augusta Paterna Trevirorum *in Germania*

COL. AVG. TROA., *vel* TROAD. Colonia Augusta Troadensis *Troia*

COL.

COL. AVR. KAR. COMM. P. F. Colonia Aurelia Karre Commodiana Pia Felix *in Mesopotamia*. *vel* Colonia Aurelia Carneatum Commagene Pia Felix *in Syria*.

COL. AVR. ANTONIANA. AVG. Colonia Aurelia Antoniana Augusta *Troade*

COL. AVR. P. M. SIDON. Colonia Aurelia Pia Metropolis Sidon *in Syria*

COL. B. A. Colonia Braccara Augusta *Braga in Lusitania*

COL. BERYT. L. V. VIII. Colonia Berytus Legio Quinta, & Octava

COL. CABE. Colonia Cabellio. *Cavaillon* in Gallia.

COL. CAES AVG. Colonia Cæsarea Augusta *in Palestina*.

COL. CAESAREA. LIB. Colonia Cæsarea Libera *Vaill.* *vel* Colonia Cæsarea Libani *Pellerin*

COL. CAMALODVN. Colonia Camalodunum *Maldon* in Anglia,

COL. CASILIN. Colonia Casilinum *Capua Nova in Italia*

COL. CL. PTOL. Colonia Claudia Ptolemais *in Phœnicia*.

COL. CR. PROP. Colonia Cremna *Provinciæ* Pisidiæ

COL.

COL. COR. Colonia Corinthus

COL. ΔAMAS. METRO. Colonia Damaſcus Metropolis *in Syria*.

COL. F. I. A. P. BARC. Colonia Flavia Iulia Auguſta Pia Barcino. *Barcellona in Hiſp.*

COL. FL. PAC. DEVLT. Colonia Flavia Pacenſis Deultor *in Thracia*.

COL. GEM. ACCI. LEG. VI. Colonia Gemella Accitana Legio Sexta *Guadix Granata*.

COL. HA. ME. T. Colonia Hadriana Mercurialis Thænitana, *una* ex *Cycladibus Inſulis, forſan Inſula Ferri*

COL. HEL., *vel* LEG. H. Colonia Heliopolis Legio Heliopolis, *vel* Heliopolitana, *vel* Octava *Bimard*, *Pellerin*.

COL. HEL. I. O. M. H. Colonia Heliopolis Iovi Optimo Maximo Heliopolitano *in Syria*

COL. IVL. AVG. CASSAN. Colonia Iulia Auguſta Caſſandria

COL. IVL. AVG. C. I. F. COMAN. Colonia Iulia Auguſta Concordia Invicta Felix Comanorum. *Cappadocia in Ponto*

COL. IVL. AVG FE. CREMNA Colonia Iulia Auguſta Felix Cremna, *Civitas Pamphilia*

COL. IVL. AVG. FEL. BER. *vel* CAR. Co-

lo.

lonia Iulia Augusta Felix Berytus, *vel* Carthago Heliopolis *Palestina*.

COL. IVL. AVG. FIRM. Colonia Iulia Augusta Felix Firma. *Ecceja in Hispania*.

COL. IVL. AVG. PHILIP. Colonia Iulia Augusta Philippi *in Thracia*.

COL. IVL. BER. Colonia Iulia Berytus *in Palestina*

COL. IVL. CER. SAC. AVG. FEL. CAP. OEC. ISEHEL. Colonia Iulia Certamen Sacrum, Augustum Felix, Capitolinum. Œcumenicum Iselasticum, Heliopolitanum. *Heliopolis in Syrophœnicia*

COL. IVL. CONC. APAM. AVG. D. D. Colonia Iulia Concordia Apamea Augusta Decreto Decurionum *in Bithinia*.

COL. IVL. GEM. ACCI. Colonia Iulia Gemella Accitana *Guadix in Hispania*

COL. IVL. PATERN. NARB. Colonia Iulia Paterna Narbonensis *in Gallia*

COL. IVL. PHIL. Colonia Iulia Philippi *in Thracia*, *vel Macedonia*.

COL. IVL. VAL. Colonia Iulia Valentina *in Hispan.*

COL. L. IVL. *vel* COL. LAVS. I. COR. Colonia Laus Iulia Corinthus.

CO. LL. Colonia Laodicea *Pellerin vel* Colonia

nia Lucia Laodicea

COL. L. SEP. Colonia Lucia Septimia, *vel* Colonia Laodicea Septimia.

COL. NEM. Colonia Nemausus: *Nimes in Gallia*.

COL. NICEPH. COND. Colonia Nicephorium Condita: *Mesopotamia, vel Syria in Mesopotamia*.

COL. PATR. Colonia Patrensis, *vel* Patricia, *Corduba in Hispania Patricia dicta fuit*

COL. P. F: AV. F. CAES. MET. Colonia Prima Flavia Augusta Felix Cæsarea Metropolis *Palestinæ*

COL. P. FL. AVG. CAES. METR. P. S. P. Colonia Prima Flavia Augusta Cæsarea, *vel* Cæsariensis Metropolis Provinciæ Syriæ Palestinæ.

COL. PR. F. A. CAESAR. Colonia Prima Flavia Augusta Cæsarea. *Palestina*

COL. PVL. NEAPO. Colonia Pulchra Neapolis *in Syria*

COL. PTOL. Colonia Ptolemais *in Phœnicia*.

COL. R. F. AVG. FL. METROΠ. Colonia Romana Felix Augusta Flavia Metropolis *Cæsarea*.

COL. ROM. Colonia Romulensis. *Sevilla in Hisp.*

COL.

COL. ROM. LVGD. Colonia Romanorum Lugdunum. *Lyon in Gallia*

COL. RVS. LEG. VI. Colonia Rufcino Legio Sexta. *Ruſſillon in Gallia*

COL. SABAR. Colonia Sabaria *in Ungaria prope Szombathely*

COL. SEBAS. Colonia Sebaſte. *in Paleſtina*.

COL. SER. G. NEAPOL. Colonia Servii Galbæ Neapolis *in Paleſtina*.

COL. TRO. Colonia Troas. *Troia Inſtaurata*

COL. V. I. *vel* VIC. CELSA. Colonia Victrix Iulia Celſa. *Xelſa in Hiſpania*

COL. VIC. IVL. LEP. Colonia Victrix Iulia Leptis. *in Africa*. *Lebida*

COL. VIM. ANI. Colonia Viminacium anno primo *Widin in Servia*.

COL. VLP. TRA. Colonia Ulpia Traiana *Varhel in Tranſilvania*.

COM. Commodus.

COM. ASI. ROM. ET. AVG. Commune Aſiæ, Romæ, & Auguſtæ.

COM. IMP. AVG. Comes Imperatoris Auguſti.

COMM. Commodus, *vel* Commodiana. *Titulus Coloniæ*.

COM. CONS Communi Conſenſu.

CONC. Concordia.

CONC. COM. Concordia Commodi, *vel* Communi.

CONGIAR. DAT. POP. Congiarium Datum Populo (*a*).

CONG. P. R. Congiarium Populo Romano PR. primum.

CONG. TER. P. R. IMP. MAX. DAT. Congiarium Tertium Populo Romano Impensis Maximis Datum.

CONS. SUO. Consarvatori Suo

CONSTANTINO. P. AVG. B. M. V. N. P. R. CI. M. S. P. L. C. Constantino Patri Augusti bonæ memoriæ urbis nostræ perpetuo Rectori Cives municipi suo primæ Lugdunenses Civitates. Harduinus. At vide Bimard T. 2. p. 193.

COOP. Cooptatus.

CO. P. F. CAE. METRO. Colonia Prima Flavia Cæsarea Metropolis *Palestinæ*.

C. O. P. I. A. Colonia Octavianorum Pacensis Iulia Augusta.

COR. Corinthus, Cornelius *Nomen*.

COS.

(a) *Congiarium proprie erat Vas, quod Congium, seu mensuram sex sextariorum capiebat: ab initio ex Congio oleum, & Vinum dabatur: deinde hoc nomen ad Largitionem frumenti, & pecuniarum adhibitum est.* Vid. observ. 30. Schvvarzii ad Panegyr. Plinii.

COS. Consulibus, Consul. COS. III. *vel* TER. Consul Tertium.

COS. DES. Consul Designatus.

COS. ITER. ET TER. DESIG. Consul Iterum, & Tertium Designatus

COSS. Consules.

C. P. Colonia Patrensis. *Patrasson Achaia.*

C. PAET. Caius Pætus.

C. P. G. C. A. S. DD. Caio Publio Gavio Cassio Decurionibus. *Pellerin in præf. ad 1. Tom.*

C. P. FL. AVG. F. G. CAES. METR. P. S. R. Colonia Prima Flavia Augusta Felix Germanica Cæsarea Metropolis Provinciæ Syriæ Palestinæ.

C. R. Claritas Reipublicæ.

CRAS. Crassus *Cognomen, dein Nomen.*

C. R. I. F. S. Colonia Romana Iulia Felix Synope. *In Ponto Asiatico.*

CRT. Crito *Cognomen.*

C. S. Cives Servatos, *vel* Claritas Sæculi.

C. SACR. FAC. Censor Sacris Faciundis.

C. T. T. Colonia Togata *vel* Turrita Tarraco *Tarragona in Hispania.*

C. V. Clypeus Votiuus, *vel* Clypeis votivis,

vel Conſul Quintum.

C. VAL. HOST. M. Quintus. Caius Valens Hoſtilianus Meſſius Quintus.

C. VET. LANG. Caio Vettio Languido *Prænomen, Nomen, Cognomen*.

C. V. I. C. Colonia Victrix Iulia Celſa. *Xelſa in Hiſpania*.

C. VI. CEL. Caius Vibius Celſus *Præn. Nom. Cognom. vel* Colonia Victrix Iulia Celſa.

C. V. I. L. Colonia Victrix Ilice. *Elche in Hiſp.*

C. V. I. N. Colonia Victrix Iulia Norba *Alcantara in Hiſpania*.

CVNB Civitas Victrix Nobilis. *Aria, Florez.*

CVM. EXER. SVO. Cum Exercitu Suo.

C. V. P. P. Conſul Quintum Pater Patriæ.

CVR. X. F. Curator Denariorum Flandorum. *vel* Curavit Denarium Faciundum.

C. V. T. T. Colonia Victrix Togata, *vel* Turrita Tarraco. *Tarragona in Hiſpan.*

D

D. Dacia. DE. Decimus *Prœnomen*. Decretum Decurio. Deo. Deſignatus. Devotus. Dii. Diuus.

D. *vel* Devl. *Deulton in Thracia*

D. A.

D. A. Diuus Auguſtus

DAC. Dacicus

DAC. CAP. Dacia Capta.

DAMA. *vel* ΔAMA , *vel* DAMAS. Damaſcus, *in Syria*.

D. AVG. Diuo Auguſto.

D. C. A. Divus Cæſar Auguſtus.

D. C. C. N C. Decuriones Coloniæ Concordiæ Norbæ Cæſarianæ *Alcantara in Hiſpania*.

D.CL. SEPT. ALBIN. Decimus Clodius Septimius Albinns.

D. C. S. De Conſulum Sententia.

D. D. Decreto Decurionum.

D. D. D. Dedicaverunt Decuriones *vel* Datus Decreto Decurionum.

D. D. D. N. N. N. Domini Noſtri, *ob tres Cæſares*.

D. D. EX. CON. C. C. I. B. Decurionum Ex Conſenſu Coloniæ Campeſtris Iuliæ Babbæ. *In Mauritania*.

D. D. N. N. Domini Noſtri: Duo Cæſares.

D. D. PP. Decuriones Poſuerunt, *vel cum Bimard* Decreto Decurionum Pecunia Publica.

DEBELLATORI GENT. BARBAR. Debellatori Gentium Barbararum.

DEC-

DEC. Decennalia.

DEC. DEC. Decreto Decurionum.

DEO. AES. SVB. Deo Æsculapio Subvenienti. *Belley*.

DEO. NEM. Deo Nemauso.

DERT. Dertosa *Tortosa in Catalaunia*.

DES. *vel* DESIG. Designatus.

D. F. Dacia Felix.

D. F. D. N. Decimi Filius. Decimi Nepos.

DIANA. PERG. Diana Pergensis. *Perga in Pamphilia*.

DIC. PERP. Dictator Perpetuus.

DICT. Dictator.

D. I. M. S. Deo Inuicto Mithræ Sacrum.

D. N. Dominus Noster.

D. N. M. Q. E. Devotus Numini Maiestatique eius.

DOM. Domitius. *Nomen*.

DOMIT. Domitianus.

D. P. Dii Penates, *vel* Divus Pius.

DR. CAES. Q. PR. Drusus Cæsar Quinquennalis Præfectus.

D. S. I. M. Deo Soli Invicto Mithræ.

DV. Divus.

E

E

E. Eius. Eſt.
EGN. GALLIENUS AUG. Egnatius Gallienus Auguſtus *Imperator*.
EID. MART. Idus Martii.
E. P. E. Effigiem Pacis Erexit, *vel* Ex Poteſtate Exercitus.
EQ. COH. Equeſtris cohortis.
EQ. M. Equitum Magiſter.
EQ. ORDIN. Equeſtri Ordini.
ETR. Etruſcus.
EVR. Europa.
EX. A. P., *vel* PV. ex Argento Puro, vel Publico: *vel* Ex Ærario Publico *vel cum Kell* Punico.
EX. CONS. Ex Conſenſu.
EX. D. D. ex Decreto Decurionum.
EX. EA. P. Q. I. S. AD. A. D. E. Ex Ea Pecunia, Quæ Iuſſu Senatus Ad Ærarium Delata Eſt.
EXER. *vel* EXERC. Exercitus, *vel* Exercituum.
EXER. PERS. Exercitus Perſicus.
EX. S. C. Ex Senatus Conſulto. *vel* S. D. EX Senatus Decreto.

F.

F

F. Fabius. Faciundum. Fecit. Felix. Filius. Finicus. Flamen. Flavit. Fortuna. Frumentum.

FAB. vel FABI. Fabius, *nomen*.

FABRIC. Fabricius, *nomen*.

FAD. Fadius, *nomen*.

FANE. Faneſtre. *Fano Municipium Italiæ*.

F. B. Felicitas Beata.

F. C. Faciundum Curavit, *vel* Frumento Convehendo, *vel* Feriundum Curavit (*ſcilicet numum ut Bimard*.

FAECVND. Fæcunditas.

FEL. TEM. REP. vel F. T. R. Felix Temporum Reparatio.

FEN. Feneſtella *Cognomen, vel Fenius Nomen*.

FER. Feronia.

F. F. Flando Feriundo.

FF. II. Flavii duo.

F. H. Felix Hilarium.

F. H. R. T. Felix Hilarium Reparatio Temporum.

FID. EXERC. Fides Exercitus, *vel* Exercituum.

FL. Flaminius, Flavius.

FLAM-

FLAM. Flaminius. *Cognomen*.
FLAM. DIAL. Flamen Dialis.
FLAM. MART. Flamen Martialis.
FL. D. Flamen Divi.
FL. FEL. Flaviæ Felicis. *Legionis*.
FOR. RE. *Vel* FORT. RED. Fortunæ Reduci.
FORT. FELI. Fortunæ Felici.
FORT. P. R. Fortitudo, *Vel* Fortuna Populi Romani.
FORT. PRIM. Fortunæ Primigeniæ.
FOUR. Furius. *Nomen*.
F. P. R. Fortuna, *Vel* Fortitudo Populi Romani.
FR. Frumentum.
FRVG. AC. Fruges Acceptæ.
F. T. Felicitas Temporum.
FVL. Fulvius. *Nomen*.
FVLG. Fulgerator. *Adiuncta Iovi data*.
FVLM. Fulminator. Dictum de Iove.

G.

G. Galindicus. Gaudium. Gemina. Genius. Germanus. Gneus.
GA. *Vel* GADIT. Gaditanus.
GAL. Galerius. *Nomen, Vel Prænomen*.

G. AVG. Genio Augusti.
G. COR. SVPER. Gnea Cornelia Supera.
G. D. Germanicus Dacicus.
G. D. PARTH. Germanicus, Dacicus, Parthicus.
GEM. L. Gemina Legio, *Vel* Gemella Legio.
GEN. COL. COR. Genio Coloniæ Corinthi.
GEN. COL. NER PATR. Genio Coloniæ Neronianæ Patrensis.
GENET. ORB. Genetrix Orbis.
GEN. ILLYRI. *Vel.* GENIUS. ILLY. Genius Illyrici.
GER. *Vel* GERM. Germania, Germanicus, Germanis.
GER. P. Germania Provincia.
G. F. Gemina Fidelis. *Legio.*
GL. E. R. Gloria Exercitus Romani.
GL. P. R. Gloria Populi Romani.
GL. R. Gloria Romanorum.
GL. S. Genio Loci Sacrum.
G. M. V. Gemina Minervia Victrix. *Legio.*
GOTH. Gothicus.
G. P. Græcia Peragrata. *Ob Adventum Augusti.*
G. P. F. Gemina, Pia, Fidelis. *Legio.*
G. P. R. Genio Populi Romani.
GRA. *Vel* GRAC. Graccus. *Cognomen, Vel nomen.*

G.

G. T. A. Genius Tutelaris Ægypti, *Vel* Geminæ Tutator Africæ.
G. T. Æ. Genius Tutelaris Ægypti.
G. V. Gemina Victrix. *Legio*.

H.

H. Haſtati.
HADR. Hadrianus.
HEL. Heliopolis, *Vel* Heluius.
HELV. Heluius. *Nomen*.
HER. Herennius, *Vel* Hercules.
HERAC. Heraclitus. *Cognomen*.
HERC. GADIT. Herculi Gaditano.
HERC. ROM. Herculi Romano.
HIP. Hippius. *Nomen*.
HIS. *Vel* HISP. Hiſpalis. Hiſpalus cognomen. Hiſpania.
HO. Honos.
H. P. Haſtatorum, & Principum. *In vexillis*.
HS. *Vel* HSS. Nota Seſtertiorum. *Vel Sextertii*.

I.

I. Imperator. Jovi. Julius. Juno. Juſſu. Prima.
IA. Imperator Auguſtus, *Vel* Indulgentia Auguſti.

IAN-

IAN. CLV. Ianum Clusit.

I. C. Imperator Cæsar. *Vel* Iulius Cæsar.

I. C. A. P. Inter Cælites Ante Patrem.

IIII. VIR. *Vel* IV. VIR. Quatuor Viri.

III. VIR. Triumuiri.

III. VIR. AE. CER. Triumuir Ædilis Cerealis.

III. VIR. R. P. C. Triumuir Reipublicæ Constituendæ.

II. MM. CC. FFILIPPIS. AVGG. Duobus Imperatoribus Cæsaribus Philippis Augustis.

I. IT. Imperator Iterum.

II. VIR. Duumuir.

IIVIR. Q. *Vel* QVINQ. Duumuir Quinquennalis.

ILSE. ILIPENESE. *Ilipa in Hispania*.

IM, *Vel* IMP. Imperator.

IMP. CAES. AVG. COMM. CONS. Imperator Cæsar Augustus Communi Consensu.

IMP. CAES. G M. Q Imperator Cæsar Gneus Messius Quintus.

IMP. C. M. CASS. LAT. POSTHVMVS. Imperator Cæsar Marcus Cassius Latienus Posthumus.

IMPP. Imperatores duo; *Vel* Imperator Perpetuus.

IM-

IMPPP. Imperatores Tres.

INVINK. In Victrici Julia Nova Karthagine *Florez*, *Peller*. Mel. II.

IO. CANTAB. Iovi Cantabrico.

I. O. M. D. Iovi Optimo Maximo Dicatum.

I. O. M. H. Iovi Optimo Maximo Heliopolitano.

I. O. M. S. Iovi Optimo Maximo Sacrum.

I. O. M. SPONS. SECVRIT. AVG. Iov. Optimo Maximo Sponsori Securitatis Augusti.

I. O. M. S. P. Q. R. V. S. PR. S. IMP. CAE. QUOD PER. EV. R. P. IN. AMP. ATQ. TRAN. S. E. Iovi Optimo Maximo Senatus, Populusque Romanus Voto Suscepto, Pro Salute Imperatoris Cæsaris, quod per eum Respublica in ampliore, atque tranquilliore statu est.

IOVI. O. M. V. C. Jovi Optimo Maximo Victori Conservatori.

IOVI. PRAE. ORBIS. Iovi Præsidi Orbis.

IOVI. VOT. SVSC. PRO. SAL. CAES. AVG. S. P. Q. R. Iovi votis susceptis pro Salute Cæsaris Augusti Senatus, Populusque Romanus.

IOVI. OLYM. Iovi Olympio.

IOVI. TON. Iovi Tonanti.

ISEL-

ISEL. OECVM. Iſelaſtica Œcumenica (*certamina* .

I. S. M. R. Iuno Soſpita Magna Regina , *vel* Mater Romanorum .

IT. Iterum *vel* Italia .

ITALIC. MVN Italicenſe Municipium . *Siviglia la vecchia in Hiſpania* .

I. V. Imperator Quintum .

I. IV. Imperator Quartum .

IVL. Iulia , *vel* Iulius . *Nomen*.

IVD. CAP. Iudæa Capta .

IVL. TRA. Iulia Traducta. *In Mauritania Tingitana , vel ut vult Florez in Hiſpania* .

IVL. V. MAXIMVS. C. Iulius Verus . Maximus Cæſar .

IVN. Iunior, Iunius . *Nomen* Iuno .

IVP. Iupiter .

K

K. Kaeſo *Prænomen* antiquum .

KAN. Kaninius . *Nomen* .

KAP. Kapitolina .

KAR. Karthago .

L.

L

L. Laus. Legatus. Legio. Lucius. *Prænomen.* Laudi.
L. AEL. Lucius Ælius. *Prænomen, & Nomen.*
LAPHR. Laphria. *Diana.*
LAS. Laſtigi. *Civitas* Hiſpaniæ.
L. CAN. Lucius Caninius.
L. CLODI. MACRI. Legio Clodiana Macriana.
L. COE. CAE. Lucius, Coelius, *vel* Caelius
LEG. AVG. PR. PR. Legatus Auguſti Pro Prætore.
LEG. GEM. *vel* PAC. *vel* PARTH *vel* NEP. *vel* VLP. Legio Gemina *vel* Pacifica, *vel* Parthica, *vel* Neptunia, *vel* Vlpia.
LEG. I. ADI. P. F. Legio Prima Adiutrix Pia Fidelis.
LEG. IIII. FLAV. VI. P. VI. F. Legio Quarta Flavia Sextum Pia, Sextum Fidelis.
LEG. III. ITAL. Legio Tertia Italica, vel GALL. Gallica.
LEG. II. PART. V. P. V. F. Legio Secunda Parthica Quintum Pia, Quintum Fidelis.
LEG. II. TR. FOR. Legio Secunda Traiana Fortis.

LEG.

LEG. M. XX. Legio Macedonica vel Minervia Vicesima.
LEG. I. MIN. Legio Prima Minervia.
LEG. PRI. Legio Prima.
LEG. PRO. PR. Legatus Pro Prætore.
LEG. VII. CL GEM. P. FIDEL. Legio Septimia Claudia Gemina Pia Fidelis.
LEG. VIII. AVG. Legio Octava Augusti.
LEG. VI. MAC. VII. P. VII. F. Legio Sesta Macedonica Septimum Pia Septimum Fidelis.
LEG. V. M. P. C. Legio Quinta Macedonica Pia Constans.
LEG. XI. CL. Legio Undecima Claudia.
LEG. XII. GEM. M. V. Legio Duodecima Gemina Minervia Victrix.
LEG. XVI. FR. Legio Decimasesta Fretensis.
LEG. XX. VV. Legio Vicesima Valeria Victrix.
LEG. XXX. NEP. VI. F. Legio Tricesima Neptunia Sextum Fidelis.
LEG. XXXVI. P. VICT. P. F. Legio Tricesima sexta Parthica Victrix Pia Fidelis.
LEG. XXX. VLP. Legio Tricesima Ulpia.
LENT.CVR.X.F. Lentulus Curavit Denarium Faciendum, *Vel* Flandum, *Vel* Feriundum. *X. nota denarii.*

LEP.

LEP. Lepidus. *Cognomen*, dein *Nomen*, *Vel* Leptis *Civitas Africæ*.

L. F. L. N. Lucii Filius, Lucii Nepos.

L. H. T. Lucius Hostilius Tubero. *Prœnomen*, *Nomen*, & *Cognomen*.

LIBERO. P. Libero Patri.

LIB. III. Liberalitas Tertia.

LIB. IVL EBORA. Liberalitas Iulia Ebora. Evora in Lusitania.

LIB. PVB. Libertas Publica.

L. I. C. Laus Iulia Corinthus.

LIC. COR. SAL. VALER. N. CAES. Licinius Cornelius Saloninus Valerianus Nobilis Cæsar.

LIC. LICIN. Licinius Licinianus. *Licinius Nomen*.

L. I. MIN. Legio Prima Minervia.

L. IVL. AVR. SVLP. VRA. ANTONINVS. Lucius Iulius Aurelius Sulpicius Vranius Antoninus. *Bimard*.

L. MAN. Lucius Manlius. *Manlius Nomen*.

LON. Longus. *Cognomen*.

L. P. D. A. P. Lucius Papirius Designatus Ædilis Plebis.

L. R. Lucius Rubrius, *vel* Roscius *Nomen*.

L. S. DEN. Lucius Sicinius Dentatus. *Prænomen*, *Nomen*, *Cognomen*.

L. VAL. Lucius Valerius. *Valerius Nomen*.
LVC. Lucanus, *vel* Lucrio *Cognomen*.
LVCIF. Lucifera. *Diana*.
LVD. CIR. Ludi Circenſes.
LVD. EQ. Ludi Equeſtres.
LVD. SAEC. FEC. Ludos Sæculares Fecit.
LVP. Lupercus. *Cognomen*.

M.

M. Meſiæ. Marcus *Prænomen*, Memmius *Nomen* Menſis. *Il dio Luno*. Minervia. Moneta. Municeps. Municipium. Munitæ.

M. Manius. *vel* Marcus *Prænomen*. Manius in Lapidibus habet apicem adiunctum, & *ſcribitur* M'.

M. A. Marcus Aurelius. *Prænomen, & Nomen*.

M. A. C. AVG. Magna Ædes Cæſaris Auguſti. *vel* Mauſoleum Cæſaris Auguſti *cum Harduino*: *vel cum Erizzo, aliiſque* Macellum Auguſti.

M. AEM. Marcus Æmilius *Prænomen & Nomen*.

MAG. DECENT. Magnentius Decentius.

MAG. EQ. Magiſter Equitum.

MAG. Pius. Magnus Pius. *Cognomen Gnei Pompeii*.

MA.

MA. KANI. Manius Kaninius. *Prænomen. Nomen*.

MAM. Mamercus, *Prænomen, & aliquando Nomen*.

MAN. *vel* MANL. Manlius. *Nomen*.

M. ANN. Marcus Annius. *Prænomen, & Nomen*.

MAR. *vel NR*. Marcia Aqua.

MARC. Marcus, *vel* Marcius. Nomen.

MAR. PROP. *vel* PROPVG. Mars. Propugnator.

MAR. VLT. Marti Vltori.

MATER. AVGG. MAT.SEN. M.PAT. Mater Auguſtorum, Mater Senatus. Mater Patriæ.

M. AF. Marcus Aufidius. *Prænomen, Nomen*.

M. AVR. *vel* AR. Marcus Aurelius. *Prænomen, Nomen*.

M. AVR. ANTON. Marcus Aurelius Antoninus.

MAX. Maximus. Cognomen.

M. C. Matri Caſtrorum. *Pellerin*.

M. C. I. *vel* IV. Municipium Calagurris Iulia. *Calahorra in Hiſpania*.

M. D. M. I. Magnæ Deum Matri Ideæ.

M. DID. Marcus Didius.

ME. Metropolis.

MES. Meſſius. *Prænomen*.

METAL. DEL. Metallum Delmaticum.
METALL. VLPIAN. PAN. Metallum Vlpianum Pannonicum.
MET. DALM. Metallum Delmaticum.
MET. NOR. Metallum Noricum.
METO. Metoecus. *Cognomen*
M. F. M. N. Marci Filius, Marci Nepos.
M. HIB. Municipium Hibera.
M. H. ILLERGAVONIA. DERT. Municipium Hibera Illergavonia Dertoſa. Tortoſa in Catalaunia.
MINAT. Minatius. *Nomen*.
MINER. FAVTR. Minervæ Fautrici.
MINER. VICT. Minervæ Victrici.
ME. LEP. C. REG. INST. Marcus Lepidus Civitatem Regienſium inſtauravit.
M. MAR. Marcus Marcellus. *Prænomen*, *Nomen*.
M. M. I. V. Municeps Municipii Iulii Vticenſis. *Biſerta in Africa*.
MON. *vel* MONET. Moneta.
M. POP. Marcus Popilius. *Prænomen*, *Nomen*.
M. R. Municipium Ravennatium.
M. S. Meſiæ Superioris.
M. V. Minervia Victrix. *Legio*.
MV. Mucius, *vel* Munatius *Nomen*.

MVL.

MVL. FEL. Multa Felicia.

MULT. XX. MVLT. XXX. Multis Vicennalibus, Multis Tricennalibus.

MVN. Municeps, Municipium. Munitæ.

MVN. CAL. IVL. Municipium Calagurris. Iulia. *Calagorra in hispania.*

MVN. CLVN. Municipium Clunia. *Crunna in Castilia Veteri in Hispania.*

MVN. FANE. AEL. Municipium Faneftre Aelium Fano. *In Italia.*

MVN. *vel* MVNICI. *vel* MVNIC. STOBEN. *vel* STOBENS. *vel* STOBENTIVM. Municipium Stobense *in Macedonia.*

MVN. IVL. VTICEN. DD. PP. Municipii Iulii Vticensis Decuriones Posuere. *Biserta* in Africa.

MVN. TVR. *vel* MV. TV. Municipium Turiaso *Tarragona in Regno Aragonia.*

N.

N. Natali. Nepos. Nobilis. . Nostræ. Numerius. *Prænomen*. Nomine. Numus.

NAT. Natali die, *vel* Natus.

NAT. VRB. P. CIRC. CON. Natali Vrbis Populo Circenses Constituti, *vel* Primum

N.

N. C. *vel* N. CAES. Nero Cæſar, *vel* Nobilis Cæſar.
NE. CAES. Nero Cæſar.
NEM. Nemauſus. *Niſmes in Gallia.*
NEP. Nepos.
N. E. P. D. I. Numini Eius Plures Devoti Iuſſerunt.
NEP. RED. Neptuno Reduci.
NEP. S. *vel* SACR. Neptuno Sacrum.
NEPT. *vel* NEPTVN. Neptunalia.
NER. Nero. Nerva. *Cognomina.*
NER. I. Q. VRB. Nerva Primus Queſtor Urbis.
N. F. Nobilis, *vel* Nobiliſſima Femina.
N. F. N. N. Numerii Filius, Numerii Nepos.
NICEPH Nicephorium. *Colonia. in Meſopotamia.*
NICER Nicereus. *Cognomen.*
NIG. Niger *Cognomen.*
N. M. Q. E. D. Numini, Maieſtatique Eius Devoti.
N. N. Noſtrorum.
NOB. C Nobilis, *vel* Nobiliſſimus Cæſar.
N. P. RITE. COND. Nova Porta Rite Condita.
NR. Neratius *Nomen*. Nero *Cognomen.*
N. T. M. Numini Tutelari Municipii.

N.

N- TR. ALEXANDRINAE. COL. BOSTR. Nerviæ Traianæ Alexandrinæ Coloniæ Boſtræ *in Arabia Petrea*: *vel* Novæ Traianæ &c.

NV. Numa *Pompilio*.

N. V. BIS. CONS. *vel* N. V. B. CON. Noſtræ Vrbis bis Conſuli. *Bimard*

N. VRBIS. C. Noſtræ Vrbis Conſervatori, *vel* Natali Urbis Circenſes.

O

O. Ogulnius. *Nomen*. Optimo.

O. *vel* OB. C. S. *vel* OB. CIVES. SER. Ob Cives Servatos.

OB. LIBER. REC. Ob Libertatem Receptam.

OEC. Œcumenica. Ludi.

OGVL. Ogulnius. *Nomen*.

OLY. Olympius.

O. M. T. Optimo Maximo Tonanti.

O. P. *vel* OP. PRIN. *vel* OPT. P. *vel* OPT. PR. Optimo Principi.

OPEIM. Opimius. *Nomen*.

OPEL. Opelius. *Nomen*.

ORB. TER. Orbis Terrarum;

OR. M. Ordo Militum.

OTAC. Otacilius. *Nomen*.

P.

P.

P. Pater. Patriæ. Per. Percussa. Perpetuus. Pius. Pontifex. Populus. Posuere. Posuit. Præfectus. Primus. Princeps. Provincia. Publius. *Prænomen*.

P. A. Pietas Augusti, *vel* Primus Augur, *vel* Pius Augustus.

PAC. *vel* PACI., *vel* PACIF. *Pacifero. Marti*.

PAC. DEVLT. Pacensis Deulton. *Colonia Thra-Thraciæ*.

PACE. P. R. Pace Populo Romano &c.

PACI. Pacificus. *vel* PVLSIS AQVITANIS CREATVS IMPERATOR.

PACI. ORB. PERP. AC. ET. Paci Orbis Perpetuæ, Ac Æternæ, *vel* Paci Orbis Perpetuum, *vel Ante Castra Erexit Tropæum*.

PAET. Pætus, *Cognomen*.

PAPI. Papirius, *Nomen*.

PAR. AR. AD. Parthicus, Arabicus, Adiabenicus.

PART. MAX. Parthicus Maximus.

PAT. PAT. Pater Patriæ.

P. C. CAES. Pater Caii Cæsaris.

P. C. L. VALERIANVS Publius Cornelius. Li-

Licinius Valerianus.

P. C. S. Publius Cornelius Saloninus.

P. D. Populo Datum. *Vel cum Buonarroti* Prima Decennalia.

PELAG. Pelagia. *Venus*.

PER. Permiſſu, Perpetua, Periodica.

PER. A. *vel* AVG. Perpetuus Auguſtus.

PERM. Permiſſu.

PERP. Perpetuus.

PERT. Pertinax. *Cognomen*.

PESC. Peſcennius. *Nomen Auguſti*.

P. F. Pius Felix, *vel* Pia Fidelis *Legio*, *vel* Primus Flavit.

P. F. P. N. Publii Filius, Publii Nepos.

P. F. T. R. A. Pius Felix Triumphator Auguſtus.

P. F. V. Pio Felici Victori, *vel* Pia Felix Victrix *Legio*.

P. H. C. Provinciæ Hiſpaniæ Citerioris.

PH. COND. Philippi Condita.

PHIL. Philippi. *Colonia Thraciæ addita Macedoniæ*.

P. I. *vel* P. IVVENT. Priceps Iuventutis.

PIV. PIVE. PIVES. PIVESV. Piveſus. *Tetricus Auguſtus*.

PLA. Plancus. *Cognomen*.

PLAE. TRAN. Plaetorius Tranquillus *Nomen*

R

SACER. COOP. IN. OMN. COL. SVPRA. NVM. Sacerdos Cooptatus In Omnia Collegia Supra Numerum.

SAC. FAC. Sacris Faciundis.

SACRA. PER. Sacra Periodica, *vel* Perpetua.

SAG. Saguntum. *Morviedro in Hispania*.

SAL. Salduba *in Hispania*, *vel* Saloninus *Cognomen*, *vel* Salus.

SALL. BARB. Salluſtia Barbia. *Orbiana Augusta*.

SALM. Salmantica. *Salamanca in Hispania*.

SAR. Sarmaticus.

SAF. Saufeius. *Nomen*.

S. C. Senatus Conſulto.

SCI. AF. Scipio Africanus.

SCIP. ASIA. Scipio Aſiagenes. *vel* Aſiaticus.

SCIS. *vel* SCISCIA. SISCIA. *Siſſck in Croatia*.

SCR. Scribonius. *Nomen*.

S. D. N. Secundus (*Adventus*) Domini Noſtri. *Pellerin*.

SEC. Seculum, *vel* Securitas.

SEC. SAEC. Securitas Sæculi.

SECVR. ORB. Securitas Orbis.

SEMP. Sempronius. *Nomen*.

SEN. Senior. *Augustus*.

SEP. COL. LAVD. Septimia Colonia Laudi-

dicea. pro Laodicea.

SEP. S. LA. COLONI. Septimia Severa Laodicea Colonia.

SEPT. SEV. Septimius Severus. *Nomen, Cognomen.*

SEPT. TYRVS. MET. Septimia Tyrus Metropolis.

SER. Servius. *Prænomen.*

SERE. Serenus. *Cognomen.*

SEV. Severus. *Cognomen, ut plurimum*

SEX. F. Sexti Filius

S. F. Sæculi Felicitas.

SICIL. Sicilia, Sicilius. Sextus Icilius

SIC. XX. SIC. XXX. Sic Vicennalia, sic Tricennalia. *Vota solvantur.*

SIGN. RECEP. Signis Receptis.

SIL. Silius *Nomen*. Silanus *Nomen.*

S. I. M. Soli Invicto Mithræ, *vel* Soli Immortali

SIR. *vel* SIRM. Sirmii *Sirmich in Illirico.*

SISC. P. Sisciæ Percussa *Siffek in Croatia.*

SP. Spurius. *Prænomen*, *vel* Securitas Publica, *vel* Securitas Populi.

S. P. Q. R. IMP. CAES. QVOD. V. M. S. &c. Senatus Populusque Romanus Imperatori Cæsari, Quod Viæ Munitæ Sunt.

S. P. Q. R. PAREN. CON. SVO. Senatus, Po-

Populusque Romanus Parenti Conservatori Suo.

S. P. Q. R. VOT. S. PRO. R. CAES. Senatus, Populusque Romanus Votum Soluit Pro Reditu Cæsaris.

S. P. V. Sardonum Populi Vindex.

S. R. Senatus Romanus, *vel* Sal s Romanorum, *vel* Spes Reipublicæ. *Duæ lectiones posteriores ad tempora Constantini spectant*.

STABIL. Stabilita. *Terra*.

S. V. F. P. D. Susceptis Votis Frumentum Publice Datum.

SVL. GAL. Sulpitius Galba.

SVLL. Sulla. *Cognomen loco Nominis*.

SVSC. Suscepta. *Vota*.

T.

T. Tarraco. Temporum. Terminavit. Titus. *Prænomen*. Tribunitia. Tribunus. Tutelaris.

T. C. L. Tito Celere. *Prænomen*, *&* *Cognomen loco Nominis*.

TEMP. Temporum.

TER. Terentius. *Nomen*.

TER. DD. Terminum Dedicavit.

TERR. Tarracina. *In Italia*.

TERT. *vel* TER. Tertium.

TES. *vel* TESS. Tessalonicæ *In Macedonia*.

T. F. Temporum Felicitas, *vel* Titi Filius.

T. FL. Titus Flavius.

T. G. A. Tutelaris Genius Ægypti.

THEOPO *vel* THEV. *vel* THEAP. Theopolis. *Antiochia Syriæ, sic dicta sub Iustiniano*.

TI. Tiberius, *Prænomen loco Nominis*.

TIB. CL. Tiberius Claudius. *Prænomen, & Nomen*.

TI. CAE. C. I. A. D. Tiberius Cæsar Colonia Iulia Augusta Dertona. *Tortona in Italia*.

TI. F. TI. N. Tiberii Filius. Tiberii Nepos.

T. M. AP. CL. *vel* T. M. AP. CL. Q. M. Titus Manlius Appius Claudius. *vel* Titus Metilius Appius Claudius, Quinctus Marcius. (*Triumuiri*.)

T. P. *vel* TR. *vel* TRIB. POT. *vel* P. Tribunitia Potestate.

TRA. *vel* TRAI., *vel* TRAIAN. *Nomen assumptum etiam a Decio Augusto*.

TRAN. Tranquillus. *Cognomen*.

TREBAN. Trebanius. *Nomen*.

TREB. TREBON. Trebonianus.

TR. AE. Tribunus Ærarii.

TR. F. Traiana Fortis *Legio*.

SRI-

TRIVMP. Triumphator.

TER. LEG. II. Tribunus Legionis Secundæ.

TRO. *vel* TROAD. Troas, *vel* Troadensis Colonia. *Troia instaurata*.

TR. PL. D. *vel* DES. Tribuni Plebis Designati.

TR. V. MON. Triumuiri Monetales.

TVL. Tullus, *vel* Tullius. *Nomen*.

TVL. H. *vel* TVLL. HOSTIL. Tullus Hostilius Rex Romanorum.

TVR. Turiaso. Tarragona in Hispania.

V.

V. Quinquennalis. Quintum. Verus. Victrix. Vir. Virtus. Volero. *Prænomen*. Voto. Votivus. Vrbs.

V. AET. Virtus Æterna.

VAL. Valerius *Nomen*. Valetudo.

VALER. Valerius. *Nomen*.

VAR. RVF. Varius Rufus. *Nomen*, *&* *Cognomen*.

V. C. R. IM. D. R. Vice Cæsaris Romani Imperii Destinatus Rector.

VENT. Ventidius. *Nomen*.

VESP. Vespasianus.

VETE. Vetere *Cognomen*.

VETER. Veteranorum Colonia.

VET. LANG. Vettius Languidus. *Nomen*, *& Cognomen*.

V. F. Victrix Fidelis.

V. I. Vota Imperii.

VIB. Vibius. *Nomen*.

VIC. AVG. Victoria Augusti.

VIC. GERM. Victoria Germanica.

VIC. PAR. M. Victoria Parthica Maxima.

VIC. S. Victoria Sicula.

VICT. AET. AVG. Victoria Æterna Augusti.

VICT. P. GAL. AVG. Victoria Parthica Gallieni Augusti.

VICTORIA. GM. Victoria Germanica.

VICT. G. AVG. Victoria Gallieni Augusti.

VII. VIR. *vel* VIIR. EPVL. Septemuir Epulorum.

VIL. PVB. Villa Publica.

VIR. *vel* VIRT. Virtus.

V. I. N. K. Victrix Iulia Nova Karthago. *Cartagine in Hispania*.

VIR. VES. Virgines Vestales.

VI. VIR. AVG. Sevir Augustalis.

VL. Vlpius. *pro Pranomine*.

V. N. M. R. Vrbis Nicomediensis Moneta Restituta. *vel cum Arduino*: Vrbis Narbonensis Mercatum Restituit.

VOL.

VOL. Volusus. *Nomen*.

VOLER. Volero. *Prænomen Antiquum*.

VOT. DEC. ANN. SVSC. Vota Decennalia Suscepta. *vel* Decemannalia Suscepta.

VOT. P. SVSC. PRO. SAL. ET. RED. I. O. M. SACR. Voto Publice Suscepto Pro Salute, & Reditu Iovi Optimo Maximo Sacrum.

VOT.QQ. *vel* V.MVLT. X.Votis Quinquennalibus, Multis Decennalibus.

V. P. RED. CAES. S. Votum Pro Reditu Cæsaris Solutum.

V. P. Vota Populi, *vel* Publica.

V. PR. RE. CAES. Votum Pro Reditu Cæsaris.

VR. *vel* VRB. R. Vrbs Roma.

VR. *vel* V. I. N. K. Vrbs Iulia Nova Karthago. *Cartagena in Hispania*.

VRB, VIC. Vrbs Victrix.

VRB. VIC. OSCA. Trbs Victrix Osca. *Huesca in Hispania*.

V. S. Voto Suscepto.

V. S. PR. RE. CAES. Voto Suscepto Pro Reditu Cæsaris.

V. S. PR. S. IMP. Voto Soluto Pro Salute Imperatoris.

V. V. Votis Quinquennalibus. Virgini Vestali. *Buonarroti*.

INDEX
RERUM

Nnmeri designant Paginas: Alphabeti Literæ Adnotationes.

A

B

C

Cæſa-

PR. COS. Pro Consule.

PR. II. VIR. Pro Duumuiris. *Patin*. Præfectis duumuiris *Harduin*. Prætoribus Duumuiris *Pellerin*.

PRINC. I. *vel* IVVENT. Princeps Iuventutis.

PRIV. Privernum *Piperno in Italia*.

PR. L. V. P. F. Prætor Ludos Votivos Publicos Fecit.

PROB. Prætoriani obtulerunt. *vel* Probitas, *vel* Probus *Cognomen Augusti*.

PRO. COS. *vel* PROC. Proconsule, *vel* Proconsul.

PROF. AVG. Profectio Augusti.

PRON. Pronepos.

PRO. P. *vel* PRO. PR. *vel* PR. PR. Pro Prætore.

PRO. Q. Pro Quæstore.

PR.S.P. *vel* PAL. Provinciæ Syriæ Palestinæ.

PROV. DEOR. Providentia Deorum.

PROVID. AVG. Providentia Augusti.

PR. VR. Prætor Vrbanus.

P. S. P. Provinciæ Syriæ Palestinæ.

P. SS. C. Posuere Suffetes Carthaginienses, *vel* Poni Suo Sumptu Curavere (Duumuiri) *vel cum Bimard* Posuere Suo Sumptu Carthaginienses, *vel* Publico Sumptu Statuam Conlocaverunt.

E

F

Fle-

G

Hero-

I

K

L

M

N

Eius-

O

P

Q

R

S

Slei-

T

Fal-

V

Ut

X

Z

QVADRAG. REMISS. Quadrageſima Remiſſa. *Tributum*.

QVAES. Quæſtor.

QV IN. ITER. Quinquennalis iterum.

QVINQ. Quinquennalis. *Duumuirus Coloniæ*.

QVOD. VIAE. MVN. SVNT. Quod Viæ Munitæ Sunt.

QVOD. V. M. S. EX. EA. P. Q. I. S. AD. A. D. E. Quod Viæ Munitæ Sunt Ex Ea Pecunia, Quæ Iuſſu Senatus Ad Ærarium Delata Eſt.

Q. VRB. Quæſtor Urbanus.

R.

R. Remiſſa. Res. Reſtituit. Roma. Romanus.

R. C. Roma Civitas, *vel* Romani Cives.

R. CC. Remiſſa Ducenteſima. *Tributum*.

R. D. N. V. I. C. Romanæ Ditioni Narbone Vindicato Imperii Conſervator.

RE. Reduci.

RE. C. COSSVR. Regina Conteſtaniæ Coſſura. *Conteſtania Regio Hiſpaniæ*.

RECEP. Recepta.

REF. Refecta (*Baſilica*.

R. E. G. I. AR. T. I. S. Reduci Ex Gothia Im-

Imperatori Arcum Triumphis Insignem Struxit.

REI. M., *vel* MIL. *vel* R. M. Rei militaris.

RES. Restitutus. *Cognomen*.

RES. Resius. *Nomen*.

R. I. M. D. R. Regnum Invicto Magno Domino Restituit.

RO. *vel* ROM. Roma, Romani.

ROC. I. L. C. Colonia Laus Iulia Corinthus. *ubi litteræ inversæ sunt insculptæ.*

ROM. COL. Romulea Colonia. *Siviglia in Hispania*.

ROM. RED. Romæ Reduces.

R. P. C. Reipublicæ Constituendæ.

R. V. Roma Victrix.

R. VE. R. Reipublicæ Veronensis Restitutor.

RVF. Rufinus, *vel* Rufus *Cognomen, vel Nomen*.

R. V. POMER. T. *vel* TER. Romanæ Urbis Pomeria Terminavit.

R. XL. Remissa Quadragesima. *Tributum*.

S.

S. Sacerdos. Sacra. Sæculi. Semis. Senatus. Senior. Sextus. Soli. Spes, Statu. Suscepto.

S. A. Salus *vel* Securitas, *vel* Spes Augusti.

SA-

